

รายงานการวิจัย

การเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บรู :
มุมมองทางสังคม – วัฒนธรรม และบทบาทหญิงชาย

**Learning and Socialization of Bru Ethnic Group : Gender and
Socio-cultural Aspects.**

โดย

ชนาธิป บุญยเกตุ

งานวิจัยนี้ได้รับความสนับสนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)

2541

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์มูมมอทางสังคม - วัฒนธรรมและบทบาทหญิงชายนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ในด้านการเรียนรู้และการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมในมุมมองมิตหญิงชาย

การวิจัยครั้งนี้ประสบผลสำเร็จ ก็ด้วยความสนับสนุนร่วมมือจากผู้ใหญ่สี่พันพรานแม่่น คณะครูอาจารย์โรงเรียนบ้านเวินบีก และชาวบ้านเวินบีกทุกคนที่กรุณาให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และให้การต้อนรับผู้วิจัยเป็นอย่างดีแม้ผู้วิจัยจะไม่ใช้คนในท้องถิ่นก็ตาม

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณประภัสสร อูราสาย และคุณชญัญญลักษณ์ ครอบยุดิ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี ที่กรุณาประสานงานและอำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่ ศึกษาวิจัย และขอขอบคุณ คุณพิชชา บัวแย้ม ในฐานะผู้ช่วยนักวิจัยที่ช่วยเก็บรวบรวมและประสานงานด้านข้อมูลในพื้นที่จนประสบความสำเร็จ ประโยชน์อันใดที่เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอมอบให้กับผู้มีพระคุณทุกท่าน

ชนาธิป บุญยเกตุ

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บรู : มุมมองทางสังคม – วัฒนธรรม และบทบาทหญิงชาย” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพสังคมโดยทั่วไปของชาติพันธุ์บรู สถานภาพทางการศึกษาของหญิงชาย และการเข้าถึงแหล่งการศึกษาเรียนรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์บรู และเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลการศึกษาทางชาติพันธุ์ โดยทำการศึกษาประชากรชาติพันธุ์บรูในชุมชนบ้านเวินบีก ตำบลโงเจียม อำเภอโงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี วิจัยประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ พูดคุย สังเกต และการทำ Focus group discussion จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการศึกษาวิเคราะห์ช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า วิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บรูบ้านเวินบีกผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งมีผลต่อการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามชาวบ้านเวินบีกยังประสบปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ยั่งยืน มีผลทำให้อาชีพ เช่น จักสาน ต้องหมดไป นอกจากนี้วิถีชีวิตของชาวบรูยังผูกพันอยู่กับความเชื่อและยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่เรียกว่า ฮีตข่า คองขอม และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับผีเสมอ วัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับผู้ชาย อันมีผลต่อการกำหนดบทบาทภาระงานในด้านการผลิต งานการผลิตในครัวเรือน และงานเพื่อชุมชน ตลอดจนการเข้าถึงและควบคุมการใช้ทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีผลไปถึงการเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคมวัฒนธรรม ที่เกี่ยวกับบทบาทหญิงชายในครัวเรือนอีกด้วย ซึ่งพบว่า ผู้หญิงต้องแบกรับภาระงานหลายด้านมากกว่าผู้ชาย สุดท้ายผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การดำเนินกิจกรรมพัฒนาใดๆ ของรัฐก็ตาม ควรคำนึงถึงสภาพทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชาวบ้านเวินบีกเป็นสำคัญ บทบาทของครูอาสาจะมีส่วนช่วยพัฒนาความรู้ ความสามารถ ของคนที่ขาดโอกาสการเรียนรู้ในระบบ บทบาทของครูในโรงเรียนที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนโดยเฉพาะนักเรียนหญิง ได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น และการส่งเสริมความรู้ในบทบาทหญิงชายให้มีส่วนรับผิดชอบในงานด้านต่างๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

Abstract

The study on “Learning and Socialization of Bru Ethnic Group : Gender and Socio-cultural Aspects” is aiming at Socio-cultural of Bru ethnic group, educational status of men and women, the accessible of education, the socialization of men and women in their families and for the data bank of ethnographic study. The population for this study is Weun Buk village, Khongjiam sub-district, Khongjiam district, Ubon Rajchatani province in the northeastern of Thailand. The research methodologies are documentary research, field research, interview, observation and focus group discussion from the key informant are included.

The finding have shown that the way of life of Bru ethnic group is related to nature and effected to their occupation. The consequence is unsustainabel of the resources such as bamboo weaving were disappeared. Besided this traditions, custom and believes absorbed to their way called “Heet Kha Kong Khom” and rely on spirit’s ritual. Men are important role in this culture and effect to the role of them in the productive activities, reproductive activities, and community works. These included gender differentiatin regarding activity, resources and benefits, access and control. Those are effecting on learning and socializationg of them in their families. The study indicated that women mostly bear the burden of work, their domain is still the home.

Finally, recommendations are made to the government agencies who concern on development activities should be aware of socio-economic and culture of Bru ethnic group, volunteer teachers have a major role to develop their knowledge and capacity who lack of the opportunity to study in formal education sector. The teachers in the school should become encourauge students in class participation particulary on women and lastly to promote knowledge on gender responsibility in the spheres of reproductive, productive, access and control through community menagement within the contest of socio-cultural environment toward equity and equality.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลังและความเป็นมา	3
วัตถุประสงค์	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
นิยามศัพท์	4
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	6
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคม	6
การจัดเกลาทางสังคมในครอบครัวด้านบทบาทหญิง-ชาย	10
ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดเกลาทางสังคมในครอบครัวที่ผ่านมา	12
ลักษณะการจัดเกลาทางสังคมด้านบทบาทชายหญิงในครอบครัว	15
การเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคมในสถานศึกษา	19
แนวคิดเกี่ยวกับมิติหญิงชาย	20
บทที่ 3 ข้อมูลชุมชนพื้นฐานบ้านเวินบึก	26
บทที่ 4 วิเคราะห์บทบาทหญิงชายในการแบ่งหน้าที่ทำงานของชนชาวบรู	57
บทที่ 5 การเข้าถึงแหล่งการศึกษาเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคม	69
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	78
บรรณานุกรม	83
ภาคผนวก	

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลังและความเป็นมา

การอพยพของชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้ประเทศหรือชาติหนึ่งประกอบด้วยชาติพันธุ์แตกต่างกันหลายกลุ่ม กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่ในประเทศจะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยไป

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป จำนวนประชากรร้อยละ 85 เป็นไทยอีสานหรือไทยลาว (ไพฑูริย์, 2528 : 113) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มย่อยเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนต่ำกว่าแสนคนลงไปอีกหลายกลุ่ม หลายเชื้อชาติมีแหล่งที่มาตลอดจนการใช้ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันแต่มาผสมผสานอยู่ด้วยกัน โดยที่ประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคจะอพยพมาจากบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขงด้วยกัน

สำหรับชนกลุ่มน้อยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น รัตนา รุจิรกุล ได้จำแนกตามกลุ่มภาษาเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มภาษาไต ซึ่งเป็นภาษาของพวกไตใหญ่ ไตลื้อ ไคยอง ไคดำ ผู้ไท ลาวโซ่ง กระเลิง ย้อ พวน และแสก
2. กลุ่มภาษามอญ-เขมร ซึ่งเป็นภาษาของพวกมอญ เขมร กูย (กวย) ไช้ บรู ชมู ถิ่น และชาวบน (รัตนา, 2525 : 211)

นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานหรือไทยลาวจะเข้ามาตั้งถิ่นฐาน และเป็นชนกลุ่มใหญ่ในปัจจุบันคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ตั้งชื่อสันนิษฐานของไพฑูริย์ มีกุศล ที่กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของอีสานได้นำจะเป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร หรือในอดีตถูกเรียกว่าข่าหรือส่วย ซึ่งมีชื่อเรียกต่างกันตามสำเนียงที่พูด หรือตามสภาพภูมิประเทศที่พวกเขาตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่น พวกที่อยู่ใกล้ภูเขาจะเรียกตนเองว่า บลู หรือ บรู ซึ่งภาษากวย แปลว่า ภูเขา ส่วนพวกที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นราบทำมาหากินโดยการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ จะเรียกตนเองว่า กวยหรือกูย ซึ่งแปลว่า คน (Kuoy, Kui) (ไพฑูริย์, 2531 : 386)

สำหรับชนเผ่าบรู ซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแขวงจำปาสักของประเทศลาว ซึ่งเป็นอาณาเขตที่เต็มไปด้วยภูเขา ชาวบรูนับถือผีเจียวเป็นผีประจำเผ่า (ภักทิยา, 2525 : 87) ต่อมาชาวบรูดังกล่าวได้เคลื่อนย้ายลงมาทางใต้โดยข้ามทะเลป่อง ทะเลนวล และแม่น้ำเซเมืองเหียง ในที่สุดก็เดินทางมาถึงแม่น้ำละว้าสะวง ณ ที่แห่งนี้ ชาวบรูต้องเลิกนับถือผีเจียว เนื่องจากเป็นเขตของคนลาว ผีเจียวจะตามมาอยู่กับพวกเขาไม่ได้

ชาวบรูอาศัยอยู่ตามเขาถ้ำเพาะและเขากะไคแก้วในช่วงเวลาหนึ่ง ต่อมาได้อพยพไปอยู่บ้านหนองเม็ก ซึ่งอยู่บนภูกลางเหือน (ภูถ้ำ) หรือที่ชาวบรูเรียก “เขาใหญ่” และต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาที่บ้านเวินขัน บ้านเวินไซ และบ้านลาดเสือ ตามลำดับ การอพยพลงมาสู่ที่ราบคราวนี้ชาวบรูต้องสูญเสียความเป็นอิสระเสรีสมัยเมื่ออยู่บนภูเขา เนื่องจากระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2436 ถึงปี พ.ศ. 2457 ฝรั่งเศสได้แผ่อิทธิพลเข้ามาปกครองประเทศลาว และบังคับให้คนที่อยู่ในประเทศลาวทุกคนต้องเสียภาษีให้กับฝรั่งเศส หากไม่เช่นนั้นต้องถูกบังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส ชาวบรูไม่สามารถทนการกดขี่ข่มเหงดังกล่าวได้ จึงตัดสินใจพากันอพยพเข้ามาในประเทศไทย (ธีระพันธุ์, 2523 : บทหน้า)

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกของชาวบรู ไม่ได้เข้ามาพร้อมกันทีเดียว หากต้องทยอยกันมาคราวละน้อย เนื่องจากต้องระวังพวกทหารของฝรั่งเศสที่เข้มงวดกวดขันอยู่ตามชายฝั่งแม่น้ำโขง ชาวบรูกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านเวินบึก เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2457 นี้มีเพียง 7 ครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาภายหลังจึงมีชาวบรูจากบ้านลาดเสือและบ้านอื่นๆ ในแขวงจำปาสักอพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจำนวนมาก ขึ้น และเนื่องด้วยลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์บรูที่บ้านเวินบึก แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชาวอีสานทั่วไปที่ปฏิบัติตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ แต่ชาวบรูยึดถือปฏิบัติตามฮีตห้า คองขอม หรือฮีตห้า คองส่วย ซึ่งฮีตดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบรูมาเป็นเวลาช้านาน นอกจากนี้ ชาวบรูยังมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อย่างไรก็ตามด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้ทำให้โลกถูกย่อลงเป็นโลกที่ไร้พรมแดนมากขึ้น ผู้คนมีการติดต่อสัมพันธ์กันรวดเร็วยิ่งขึ้น และได้้นำโลกเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีผลกระทบต่อประเทศต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลกระทบนี้ให้ทั้งคุณและโทษ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของคนในสังคมแต่ละแห่ง ความรู้ความสามารถของคนในสังคมนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการที่จะปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ๆ และเลือกรับสิ่งที่เป็นคุณจากผลกระทบนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการพัฒนาความรู้ ความสามารถของคนในสังคม วัฒนธรรมนั้น กระบวนการเรียนรู้ชุดกลางทางสังคม (Socialization) และการศึกษา

(Education) เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้คนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถได้อย่างเต็มที่ สังคมมีความยั่งยืนและทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น

ประเด็นที่น่าศึกษาจึงอยู่ที่ว่า ในสภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวบรูทั้งชายและหญิงได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ ความสามารถ อย่างเต็มศักยภาพเพียงไร การศึกษาได้เปิดโอกาสให้สตรีชาวบรู ได้พัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกับชายหรือไม่ มติของการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาโอกาสในการศึกษาของหญิงและชาย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังมีความหมายกว้างขวาง ไปยังเรื่องการขัดเกลาทางสังคมจากครอบครัว ภายใต้กรอบแนวคิดการใช้ Gender based analysis หรือการวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคม วัฒนธรรม โดยทั่วไปของชาติพันธุ์บรู
2. เพื่อศึกษาสถานภาพทางการศึกษาของหญิงชาย และการเข้าถึงแหล่งการศึกษา การเรียนรู้ของกลุ่มชนชาติพันธุ์บรู
3. เพื่อศึกษาลักษณะการขัดเกลาทางสังคมของบทบาทหญิงชายในครอบครัว และสังคมของกลุ่มชนชาติพันธุ์บรู
4. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาทางชาติพันธุ์

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เน้นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษากลุ่มประชากรชาติพันธุ์บรูในชุมชนบ้านเวินบีก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงพื้นที่ (Purposive Area) เนื่องจากเป็นพื้นที่เดียวที่ยังคงมีกลุ่มชาติพันธุ์บรูอาศัยอยู่

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัย ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย การสัมภาษณ์ พูดคุย ประอบการสังเกต การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเป็นระยะๆ การศึกษาจากเอกสาร จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาวิจัย ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย การสัมภาษณ์ พูดคุย ประอบการสังเกต การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเป็นระยะๆ การศึกษาจากเอกสาร จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(Key informant) คือหัวหน้าครัวเรือนทั้งสามีและภรรยา ขณะเดียวกันเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ไปด้วย (Unit of Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลสมบูรณ์แล้ว ผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาทำการจำแนก แยกแยะ ข้อมูล ภายใต้อกรอบแนวคิดในเรื่องบทบาทหญิงชาย (Gender based analysis) การทำ Chronology เพื่อศึกษาพัฒนาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์บรู

4. ขอบเขตการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์บรูที่บ้านเวินบีก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาชุมชนในเชิงชาติพันธุ์วิทยา (Ethnographic Study)

ขอบเขตเนื้อหาจะประกอบไปด้วย

1. สภาพสังคมวัฒนธรรมของชาวยุ
2. สถานภาพทางการศึกษาของหญิงชาย การเข้าถึงแหล่งการศึกษา และรูปแบบการศึกษาเรียนรู้ของหญิงชายในชุมชนชาวยุ
3. กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของหญิงชายในครอบครัวและชุมชนและประเด็นทางสังคม วัฒนธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

5. นิยามศัพท์

1. ชาวยุหรือบรูซ่า หมายถึง ผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นชาวซ่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแขวงจำปาสักของประเทศลาว ต่อมาได้อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านเวินบีก ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
2. วัฒนธรรมบรู หมายถึง รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวยุ ได้แก่ ภาษา ประเพณี และความเชื่อต่างๆ ซึ่งชาวยุส่วนใหญ่ได้ประพฤติกปฏิบัติ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

3. ภาษาบรู หมายถึง ภาษาที่ชาวบรูใช้พูดเพื่อสนทนาติดต่อกันระหว่างบุคคลที่อยู่ในเผ่าพันธุ์เดียวกัน จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลมอญ-เขมร จะมีเฉพาะภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน

4. การขัดเกลาทางสังคม หมายถึง การอบรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ได้แก่ การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน การอบรมถ่ายทอดคุณธรรม อุดมคติ และค่านิยมที่สังคมยึดมั่น ให้การเรียนรู้เรื่องบรรทัดฐานทางสังคม โดยเฉพาะเรื่องบทบาทและหน้าที่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้กันอยู่

5. บทบาทหญิงชาย (Gender Roles) หมายถึง บทบาทของหญิงและชายในสังคมวัฒนธรรมของชาวบรู ที่เห็นว่าอะไรเหมาะสมสำหรับเพศใดเพศหนึ่ง บทบาทหญิงชายนี้มี 3 ลักษณะ คือ บทบาทในครัวเรือน (Reproductive Work) บทบาทในเชิงการผลิต (Productive Work) และบทบาทในชุมชน (Community Work)

6. การวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย (Gender Analysis) หมายถึง กระบวนการที่จะพิจารณาถึงผลกระทบของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาต่อหญิงชาย ในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย จะรวมถึงการแยกแยะกิจกรรม บทบาทที่ผู้หญิงและผู้ชายทำในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อจะพิจารณาได้ว่ากิจกรรมและบทบาทนั้นๆ จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทั้งโดยตรงและอ้อมอย่างไร

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization)

คำว่า “Socialization” ได้มีผู้นามาใช้เป็นภาษาไทยหลายคำแตกต่างกันไป เช่น การถ่ายทอดทางสังคม สังคมประกิด สังคมกรรม กระบวนการเข้าเกลียวทางสังคม และการขัดเกลาทางสังคม เป็นต้น ในที่นี้จะใช้คำว่า “การถ่ายทอดทางสังคม” เนื่องจากน่าจะเป็นคำที่สื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงกับความหมายมากกว่าคำอื่นๆ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีผู้แปลคำว่า Socialization เป็นภาษาไทยไว้หลากหลาย แต่ก็ไม่พบว่ามีคำที่แตกต่างกันในเรื่องของความหมายแต่อย่างใด กล่าวคือ Socialization หมายถึง กระบวนการ (Process) ที่บุคคลได้เรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับระเบียบของสังคม (Social orders) โดยผ่านตัวแทนในสังคม (Significant others) การถ่ายทอดทางสังคมมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไปอย่างไม่หยุด และไม่ได้เกิดขึ้นในทันที แต่จะเกิดขึ้นกับบุคคลทุกวัยและทุกระยะของอายุ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต (Lifelong Process) ของมนุษย์

ผลจากกระบวนการ Socialization ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ กับบุคคลและสังคมดังนี้

1. ในส่วนของบุคคล จะเกิดการ Internalized ขึ้นในตัวบุคคล กล่าวคือ เป็น การที่บุคคลให้การยอมรับและปฏิบัติตามค่านิยมต่างๆ ของสังคมที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้มาจากคนอื่น ๆ ในสังคม และนำมาปฏิบัติจนเป็นสิ่งปกติ
2. ในส่วนของสังคม การ Socialization จะทำให้สังคมนั้นๆ ดำรงสภาพการอยู่ร่วมกันต่อไปได้ มีความคล้ายคลึงกันในการปฏิบัติ ทำให้บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันได้ด้วยปกติสุข

การเรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์

การถ่ายทอดทางสังคมจะเกิดขึ้นกับมนุษย์เมื่อเริ่มแรกของชีวิต กล่าวคือ เมื่อมนุษย์แรกเกิดขึ้นมา มนุษย์ก็จะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางสังคม จากผู้เลี้ยงดู ซึ่งวิธีการที่มนุษย์เกิดการเรียนรู้ทางสังคมนี้ จรรยา สุวรรณทัต และคณะ (2521) ได้สรุปการเรียนรู้ทางสังคมของมนุษย์ไว้ 3 วิธีการด้วยกันคือ

1. **การปั้นพฤติกรรม** เป็นการใช้วิธีการเสริมแรงเพื่อให้นุชนเกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการ วิธีการเสริมแรงมักจะใช้วิธีการให้รางวัล เช่น การยกย่องชมเชย เป็นต้น การปั้นพฤติกรรมมักจะมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้นุชนเรียนรู้พฤติกรรมที่พึงปรารถนา เช่น ในระยะเริ่มแรกของชีวิต เด็กจะค่อยๆ เริ่มรู้การกระทำต่างๆ ทีละน้อย แรกทีเดียวการกระทำของเด็กอาจจะยังไม่ใช่การกระทำที่ถูกต้องสมบูรณ์ แต่ผู้เลี้ยงดูก็ให้การสนับสนุนโดยการชมเชย รวมถึง การให้รางวัลเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมที่ต้องการจะเป็นการตะล่อมให้เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการปั้นพฤติกรรมนี้เป็นการจูงใจให้เด็กมีพฤติกรรมต่างๆ ตามที่ผู้สอนต้องการ เช่น การสอนให้เด็กรับประทานอาหารเช้าด้วยช้อนหรือช้อนส้อม เป็นต้น

2. **การเรียนรู้โดยบังเอิญ** เป็นการเรียนรู้ของเด็กที่อาจเกิดขึ้น โดยที่ผู้ให้มิได้ตั้งใจสอน แต่เป็นการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ เช่น การพูดคำหยาบของเด็ก อาจเกิดขึ้นจากไปจำคำหยาบจากผู้อื่นมาพูดให้บิดามารดาฟัง บิดามารดาอาจรู้สึกขบขันที่เด็กพูดคำหยาบ โดยไม่ทราบความหมายนั้น จึงหัวเราะ จะเป็นการเสริมแรงให้เด็กพูดคำหยาบซ้ำอีกจนคิดเป็นนิสัย โดยบิดามารดาไม่มีเจตนาให้เกิดขึ้น เป็นต้น

3. **การเลียนแบบ** เป็นวิธีการเรียนรู้ทางสังคมที่สุควิธีหนึ่ง ซึ่งสามารถใช้อธิบายการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งวิธีการเรียนรู้ โดยการเลียนแบบนี้จะเกิดขึ้นตั้งแต่ผู้เลี้ยงดู เช่น พ่อ แม่ เมื่อเด็กมีอายุอยู่ในวัยรุ่น ก็จะเริ่มเรียนรู้จากผู้ที่ประทับใจ เช่น ดารา เป็นต้น

จากวิธีการเรียนรู้ทางสังคม คำกล่าวอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์ที่จะได้รับการถ่ายทอดทางสังคมและทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมได้นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบต่างๆ ดังนี้

ก. มีกลุ่มของสังคม รวมทั้งค่านิยม (Values) ของสังคม บทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคม วัฒนธรรมประเพณี และรูปแบบต่างๆ ของพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

ข. บุคคลนั้นต้องอยู่ในสังคมและจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับบุคคลอื่นๆ ในสังคม

ค. บุคคลนั้นต้องมีลักษณะทางธรรมชาติของมนุษย์ (Human nature) ที่เป็นปกติสามารถเรียนรู้ลักษณะแวดล้อมทางสังคมได้

ขั้นของการถ่ายทอดทางสังคม

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของมนุษย์ (Lifelong process) ซึ่งแนวทางการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ขั้น ดังนี้

1. Primary Socialization เป็นขั้นของการถ่ายทอดทางสังคมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ มนุษย์แรกเกิด จนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ นับเป็นขั้นของการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) ที่สำคัญที่สุด วิธีการถ่ายทอดทางสังคมจะอยู่ในรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูที่ถ่ายทอดลักษณะที่สำคัญๆ ของสังคมให้กับผู้เยาว์ โดยผ่านสถาบันครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน เพื่อให้บุคคลนั้นได้เรียนรู้ บทบาทหน้าที่และระเบียบต่างๆ ในสังคม รวมทั้งการนำสิ่งที่รับรู้มาปฏิบัติและหล่อหลอม รวมเป็นบุคลิกลักษณะของคน (Personality) ซึ่งผลของการเรียนรู้นี้จะนำไปพัฒนาคน (Self) ของแต่ละบุคคล โดยเด็กจะเริ่มค่อยๆ เรียนรู้บทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล และเข้าใจความสัมพันธ์ต่างๆ ของบุคคลในสังคม รวมถึงการเรียนรู้จากบทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

2. Secondary Socialization เป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องเรียนรู้บทบาทใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากสิ่งเดิมที่เรียนรู้มาในวัยเด็ก การถ่ายทอดทางสังคมในขั้นนี้มีอยู่ในรูปแบบการอบรมเกิดขึ้น มีสาเหตุสำคัญมาจากสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และมนุษย์จะต้องปรับตัวตามอยู่ตลอดชีวิต การอบรมในขั้นนี้บางทีเรียกว่า Adult Socialization

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม

เมื่อพูดถึงกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมของมนุษย์ จะพิจารณาถึงกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมในสังคม และก่อให้เกิดการพัฒนาตัวตนหรืออัตตา (Self) ของตนเอง เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงและรู้สึกเกี่ยวกับบทบาทตนเองและให้เข้าใจบทบาทของผู้อื่นด้วย การพัฒนาการของคนที่มีการพัฒนาการขึ้นไปตามวัย และเป็นไปตามการปฏิสัมพันธ์กับสังคมที่เป็นสิ่งแวดล้อมของตน จากขั้นที่ไม่มี Self จนถึงขั้นที่ตนเองเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยเน้นในเรื่องของการสวมบทบาท (Take role) เพราะเมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น จะต้องเรียนรู้บทบาทที่ตนเองที่จะต้องพึงปฏิบัติต่อสังคม รวมทั้งเข้าใจบทบาทหน้าที่ของคนอื่นด้วย

การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการของมนุษย์

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ โดยผ่านตัวแทนทางสังคม ดังนั้น กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม จึงให้ความสำคัญกับตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคม (Significant others) รวมถึงให้ความสำคัญกับเป้าหมายของการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามขั้นตอนของพัฒนาการของมนุษย์ดังนี้

1. การถ่ายทอดทางสังคมในวัยเด็ก (แรกเกิด - 14 ปี) วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญที่สุดของกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระยะแรกของวัยเด็กคือ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุราว 5 ขวบ ในช่วงนี้ครอบครัวจะเป็นตัวแทนทางสังคมที่สำคัญที่สุดที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคมในวัยเด็กตอนต้น เด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกายและสติปัญญา โดยมีการพัฒนาตัวตน (Self) ที่เป็นเสรี ดังนั้น จุดหมายของการถ่ายทอดทางสังคมในวัยเด็กจึงมีเป้าหมายที่จะเสริมสร้างให้เด็กมีการเรียนรู้ดังนี้

1.1 การเรียนรู้เรื่องการควบคุมตนเอง (Self Control) การสอนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองได้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะเสริมสร้างให้เด็กอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เช่น การสอนให้เด็กรู้จักควบคุมตนเองด้วยการสอนให้รู้จักขับถ่าย ต่อมาก็สอนให้รู้จักควบคุมอารมณ์ เช่น ไม่ให้โกรธพี่น้องหรือโกรธตอบเมื่อพ่อแม่ดุ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายในเรื่องการสอนค่านิยม (Values) ที่เป็นคุณธรรมให้เด็กได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กันด้วย

1.2 การสอนให้เด็กเรียนรู้บทบาทของตนต่อสังคม (Role behavior) เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว เด็กจะเรียนรู้บทบาทของตนเองในฐานะต่างๆ กัน เช่น บทบาทในฐานะเป็นลูก เป็นพี่ เป็นน้อง ซึ่งเด็กจะสร้างภาพของตนเอง (Self-image) ขึ้นได้เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว และเมื่อเด็กอยู่ในวัยเรียนเด็กจะเรียนรู้บทบาทใหม่ในฐานะนักเรียน ในขั้นนี้นอกจากครอบครัวแล้ว โรงเรียนและกลุ่มเพื่อน (Peer group) จะเข้ามามีบทบาทเป็นตัวแทนของสังคมที่มีความสำคัญต่อการถ่ายทอดทางสังคมให้กับเด็กด้วย

2. การถ่ายทอดทางสังคมในวัยรุ่นหนุ่มสาว (อายุ 15 - 25 ปี) เด็กเมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาวหรือวัยรุ่น เด็กจะมีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญาเติบโตมากขึ้น และเป็นจุดที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ดังนั้นเมื่อเด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว จะมีสถานภาพทางสังคมและสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตนเองมากมาย การถ่ายทอดทางสังคมในวัยรุ่นนี้ กลุ่มเพื่อน (Peer - group) รวมถึงสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โทรทัศน์ จะมีความสำคัญมากในฐานะตัวแทนทางสังคมที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดทางสังคม ในวัยรุ่นนี้เด็กจะได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับ

บทบาทต่างๆ ในสังคมมากขึ้น รวมถึงการเรียนรู้กฎระเบียบของกลุ่ม หรือสังคมที่ตนเองอยู่ด้วย กลุ่มจะเป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมการแสดงออกของวัยรุ่น วัยรุ่นเป็นวัยที่เด็กต้องการให้พ้นจากอิทธิพลของครอบครัวเข้าไปเป็นส่วนของกลุ่มเพื่อน และเป็นวัยที่เด็กต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างมาก หากผู้ใดไม่สามารถบูรณาการสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ให้เข้ากับสิ่งเก่าที่เรียนรู้จากครอบครัวได้ จะมีพฤติกรรมที่ดูแล้วไม่เรียบร้อยในสายตาของผู้ใหญ่

3. การถ่ายทอดทางสังคมในวัยผู้ใหญ่ (อายุมากกว่า 25 ปี) เมื่อเด็กเติบโตเป็นวัยผู้ใหญ่ การถ่ายทอดทางสังคมที่เรียกว่า Primary Socialization จะมีความสมบูรณ์แล้ว มนุษย์จะมีการพัฒนาตนเอง (Self) ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม และมีภาพในใจเกี่ยวกับตนเอง (Self-image) ทั้งที่เป็นจริง และเป็นความคิดเพื่อฝัน ซึ่งได้ส่งผลให้บุคคลนั้นๆ มีพฤติกรรมที่ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคม มีการควบคุมตนเองได้ อย่างไรก็ตาม ก็จะมีบทบาทใหม่ๆ ที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้เพิ่มเติมในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นบทบาทที่มนุษย์ต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของหัวหน้าเมื่อได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น

จากการถ่ายทอดทางสังคมดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ ซึ่งจะมีจุดหมายและการพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัย นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการถ่ายทอดทางสังคม ก็จะแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมกับวัย ความสนใจ และเหมาะสมกับพัฒนาการของบุคคล เพื่อเสริมสร้างให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ทางสังคมมากขึ้นด้วย

2. การขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวด้านบทบาทหญิง - ชาย

จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม โดยทั่วไปในการขัดเกลาทางสังคมให้แก่สมาชิกใหม่ของครอบครัว อันได้แก่ การขัดเกลาทางสังคม หมายถึงกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยาที่หล่อหลอมให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนเพื่อให้มีความเป็นคนในเชิงสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเริ่มตั้งแต่บุคคลถือกำเนิดมาในโลก ครอบครัวนับเป็นตัวแทนสำคัญของสังคมที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ร่วมกับตัวแทนอื่น เช่น กลุ่มเพื่อน โรงเรียน สถาบันศาสนาและสื่อมวลชน บทบาทของหญิงและชายเป็นส่วนหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคมที่ครอบครัวกระทำต่อบุคคล

การขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมายจะอบรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน อบรมและถ่ายทอดคุณธรรม อุดมคติ และค่านิยมที่สังคมยึดมั่น ให้การเรียนรู้เรื่องบรรทัดฐานทางสังคมโดยเฉพาะเรื่องบทบาทและหน้าที่ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้กันอยู่ นอกจากนี้การขัดเกลาทางสังคมยังช่วยเตรียมบุคคลให้มีทักษะ ความรู้ ความชำนาญเพื่อการประกอบอาชีพหรือเพื่อใช้ความสามารถเฉพาะด้านนั้นให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมอาจเกิดขึ้นโดยจงใจหรือไม่จงใจ การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่และครูอาจารย์ถือเป็นการขัดเกลาทางสังคมโดยจงใจ ส่วนการเลียนแบบการกระทำของเพื่อนฝูงหรือคาราที่เป็นที่นิยมในทางสื่อมวลชน ถือเป็นการถูกขัดเกลาโดยไม่จงใจ

เราอาจเรียกการขัดเกลาทางสังคมว่าการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมก็ได้ เพราะอันที่จริงแล้วการขัดเกลาหล่อหลอมบุคคลก็คือ การนำเอาคุณธรรม อุดมคติ ค่านิยม แบบแผนชีวิต ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมมาถ่ายทอดให้แก่เด็กนั่นเอง

สภาพในปัจจุบัน

ในสังคมไทย ครอบครัวได้มีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมแก่เด็กมาโดยตลอด ทั้งนี้โดยมีสถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาร่วมมีบทบาทอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา หรือนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 ได้เกิดการขยายตัวของระบบข้อมูลข่าวสาร ดังที่เรียกกันว่า สังคมได้เข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ทำให้สื่อมวลชนทวีความสำคัญขึ้นเป็นอย่างมากในการให้การขัดเกลาทางสังคมแก่บุคคล ในตอนนี้จะกล่าวถึงเฉพาะบทบาทของสถาบันครอบครัวเท่านั้น

สถาบันครอบครัวในโครงสร้างสังคมไทย

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันสังคมหนึ่ง เช่นเดียวกับสถาบันสังคมอื่นในโครงสร้างสังคม จึงต้องมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันสังคมอื่นเช่นกัน เมื่อเราจะพิจารณาหน้าที่ของสถาบันครอบครัวในการอบรม สั่งสอน เรื่องบทบาทหญิงชาย เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจลักษณะของสถาบันครอบครัวในสังคมไทยและความเกี่ยวข้องของสถาบันครอบครัวกับสถาบันสังคมอื่นในการทำหน้าที่ดังกล่าวให้ชัดเจน ดังจะได้กล่าวถึง ต่อไปนี้

ก. ลักษณะของครอบครัวและเครือญาติแบบมาตุพงศ์ (Matrilineal Family and Kinship)

ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมไทย เป็นระบบที่ให้ความสำคัญกับญาติทั้งสองฝ่าย นั่นคือทั้งญาติข้างพ่อและข้างแม่ อย่างไรก็ตามการปฏิบัติในเรื่องเหล่านี้มีแนวโน้ม

เพียงที่จะให้ความสำคัญกับการนับญาติข้างแม่เป็นหลัก นั่นคือการสืบเชื้อสายของบรรพบุรุษหรือ การถือผี มักถือผีของทางฝ่ายแม่หรือฝ่ายผู้หญิง ซึ่งเรียกกันว่า แบบมาตุพงศ์ นอกจากนี้ก็ยังนิยมที่จะตั้งถิ่นฐานหลังแต่งงานในบริเวณบ้านเรือนของฝ่ายหญิง ซึ่งเรียกว่า แบบมาตาลัย (matrilocal) จนกระทั่งเมื่อครอบครัวขยายใหญ่ขึ้นจึงแยกเรือนออกมา ในแง่แบบแผนของการรับมรดกก็จะสอดคล้องกัน กล่าวคือ การแบ่งมรดกในครอบครัวไทยจะให้ลูกทุกๆ คน โดยมักให้มรดกลูกชายเป็นที่นาหรือเป็นเงิน แต่ให้มรดกลูกสาวเป็นบ้านและที่นาที่พ่อแม่ทำกินอยู่ โดยพ่อแม่จะอาศัยอยู่กับลูกสาวเมื่อแก่เฒ่า แนวปฏิบัตินี้แพร่หลายโดยทั่วไปในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในอดีต มีผลทำให้ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญเป็นผู้ผลิตและเป็นศูนย์กลางของครอบครัว เครือญาติ ตลอดจนของชุมชน (ซึ่งเป็นที่ยอมรับของเครือญาติในชนบท) ยศ สันตสมบัติ 2535 : 46 – 48) แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ลักษณะมาตุพงศ์ และมาตาลัยเปลี่ยนไปจากเดิมทั้งในชุมชนชนบทและชุมชนเมือง ทำให้บทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนไปด้วย ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ข. อิทธิพลของพุทธศาสนิกายเถรวาท

ถึงแม้หลักคำสอนในพุทธธรรม จะระบุว่าหญิงและชายมีโอกาสเท่าเทียมกันในการบรรลุถึงหลักธรรมสูงสุดและสถานะแห่งนิพพาน แต่พิธีกรรมและแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกายเถรวาทที่ชาวไทยนับถือก็ได้กีดกันผู้หญิงออกจากโอกาสดังกล่าวในหลายแง่ ประการแรก เนื่องจากผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณีไม่ได้ (เพราะไม่มีผู้สามารถบวชให้ได้) ผู้หญิงยังเสียโอกาสที่จะได้อุทิศตนเพื่อการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังต่อเนื่อง ประการต่อมาสังคมมีบรรทัดฐานว่าการละจากสังคมและครอบครัวเพื่อมุ่งสู่การหลุดพ้นเป็นสิทธิของชายมากกว่าหญิง เมื่อหญิงไม่มีโอกาสอันสูงส่งนั้น หญิงจึงต้องขวนขวายหาทางชดเชยแบบต่างๆ ได้แก่ การทำบุญอย่างทุ่มเทเพื่อให้ได้เกิดในสถานภาพที่สูงขึ้น (คือเกิดเป็นผู้ชาย) ในชาติหน้า การส่งเสริมให้ลูกชายของตนได้บวชและการทดแทนบุญคุณบิดามารดาด้วยการแสดงความกตัญญูซึ่งทดเทียมได้กับการบวชให้บิดามารดาของลูกชาย ค่านิยมทางศาสนาเหล่านี้ได้ส่งผลอย่างมากต่อแนวการปฏิบัติตนของผู้หญิงต่อสามี ต่อพ่อแม่ และต่อลูกในครอบครัว (T. Kirsch 1975)

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวที่ผ่านมา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว มีสาเหตุมาจากการครอบครัวได้รับผลกระทบมาจากส่วนอื่นๆ ของสังคมนั่นเอง อาจสรุปปัญหาได้เป็นด้านใหญ่ๆ ดังนี้

ก. ปัญหาด้านค่านิยมและวัฒนธรรม การที่สังคมไทยในอดีตให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงในฐานะศูนย์กลางของครอบครัว เครือญาติ และชุมชน แต่ค่านิยมทางศาสนาพุทธนิกายเถรวาทถือว่าผู้หญิงมีโอกาสบรรลุธรรมอันสูงสุดไม่เท่าชาย ทำให้ผู้หญิงต้องขวนขวายในเรื่องต่างๆ ในครอบครัว ลูกสาวจะถูกกำหนดให้ช่วยพ่อแม่ทำงานตั้งแต่ยังเล็ก ในขณะที่ลูกชายไม่ต้องรับภาระ ความรับผิดชอบของลูกสาวต่อพ่อแม่จะต่อเนื่องไปจนถึงยามพ่อแม่แก่เฒ่า ลูกชายที่ได้บวชให้พ่อแม่ก็ถือว่าได้ทดแทนบุญคุณพ่อแม่แล้ว การดูแลพ่อแม่ญาติพี่น้องเป็นหน้าที่ของลูกสาวเป็นการแสดงความกตัญญู เมื่อผู้หญิงแต่งงานและมีลูกก็จะเลี้ยงลูกสาวและลูกชายต่างกันตามค่านิยมที่ตกทอดกันมา ความเชื่อแต่โบราณเกรงว่า ลูกสาวจะประพฤติดัวเหลวไหลในเชิงชู้สาว ทำให้เป็นที่ติฉินนินทา ดังที่ว่ามีลูกสาวเหมือนมีส้วมอยู่หน้าบ้าน จึงต้องควบคุมอย่างใกล้ชิดและมอบหมายงานบ้านให้ทำมากๆ ส่วนลูกชายถึงจะประพฤติดัวเหลวไหลในเรื่องเพศก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องเสียหาย เพราะผู้ชายเป็นข้าวเปลือก ตกไปที่ใดก็งอกที่นั่น ค่านิยมไทยจึงได้กำหนดคพดติกรรมและบทบาททางเพศของหญิงชายในสังคมด้วย ลูกสาวถูกคาดหวังว่าจะเป็นหลักที่พึ่งทางเศรษฐกิจสำหรับครอบครัวและพ่อแม่ ลูกชายถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้นำเอาเกียรติยศและอำนาจมาสู่ครอบครัว (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2535) นอกจากนั้นวิธีการให้รางวัลและลงโทษที่พ่อแม่ใช้ต่อลูกสาวและลูกชายก็ต่างกัน เมื่อลูกชายกระทำความผิด พ่อแม่มักจะลงโทษรุนแรงน้อยกว่าเมื่อลูกสาวทำผิดหรือไม่ลงโทษเลย ในขณะที่เดียวกัน พ่อแม่มักจะให้รางวัลแก่ลูกชายที่กระทำความดีมากกว่าลูกสาว จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเพศในการจัดเวลา

ข. ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ทำให้คนในสังคมจนลงและมีความต้องการบริโภควัตถุมากขึ้นทำให้หญิงชายไทยต้องดิ้นรนแสวงหาอาชีพตั้งแต่ยังเด็ก ส่วนใหญ่แล้ว ในชนบทลูกสาวลูกชายที่ไปขายแรงงานในเมืองจะถูกคาดหวังต่างกัน ลูกชายอาจส่งเงินกลับมาให้พ่อหรือไม่ส่งก็ได้ แต่ลูกสาวจะต้องส่งมา ไม่ว่าลูกสาวจะไปทำงานรับใช้ตามบ้าน ทำงานโรงงาน หรือขายบริการทางเพศ ก็จะต้องช่วยเหลือพ่อแม่ในเชิงเศรษฐกิจ อาจช่วยส่งเสียน้องที่ยังเรียนไม่จบ ช่วยไถ่ถอนที่นา ช่วยซ่อมแซมบ้านหรือซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกให้พ่อแม่ สิ่งเหล่านี้มีน้ำหนักเท่ากับการบวชให้พ่อแม่ของลูกชาย สิ่งนี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่พ่อแม่ส่งลูกสาวไปทำงานรับจ้างในเมือง และขายลูกสาวมาค้าบริการทางเพศ เพราะแรงงานของลูกสาวเป็นแหล่งที่มาของรายได้เป็นตัวเงินที่แน่นอนกว่าแรงงานของลูกชาย (ยศ สันตสมบัติ 2535) ทั้งนี้ โดยอ้างเหตุผลเรื่องความยากจนและความกตัญญูต่อพ่อแม่ ส่วนแรงงานหญิงชายที่เป็นพ่อแม่ในครอบครัวก็ฝากลูกไว้กับปู่ย่าตายาย แล้วทิ้งถิ่นฐานมาหางาน ไม่ได้มีโอกาสอยู่กับครอบครัว และไม่ได้มีบทบาทในการจัดเวลาทางสังคมให้แก่ลูก ครอบครัวใน

เมืองก็มีโอกาสให้การขัดเกลาทางสังคมแก่ลูกน้อยกว่าโรงเรียน สื่อมวลชน (โดยเฉพาะโทรทัศน์) และเพื่อนดังที่ปรากฏว่าในภาคกลางและภาคใต้ผู้ช่วยอบรมเลี้ยงดูเด็ก คือพี่เลี้ยง ลูกจ้าง ญาติ ผู้ใหญ่และโรงเรียนเพราะพ่อแม่ไม่มีเวลาว่าง (สุริวงค์ พงษ์ไพฑูย์ 2535 : 108-109 และ ปรานี วงศ์เทศ 2535 : 79)

ง. ปัญหาด้านอิทธิพลของสื่อเทคโนโลยีต่อเยาวชน ในสังคมปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า สื่อเทคโนโลยีต่างๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์ วีดิทัศน์ ตลอดจนภาพยนตร์ คาราโอเกะ ฯลฯ ได้มีบทบาทและอิทธิพลสูงมากในการสร้างค่านิยมให้แก่เยาวชนไทย อิทธิพลนี้เริ่มมีเหนือกว่าครอบครัวและสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นตัวขัดเกลาทางสังคมมาแต่เดิม ผลที่เกิดขึ้นคือ เด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิงรับค่านิยมจากสื่อเทคโนโลยีเหล่านี้ แต่สื่อส่วนใหญ่ไม่ได้พิถีพิถันในการเสนอค่านิยมที่เน้นบทบาททางเพศที่เท่าเทียมกัน ตรงกันข้ามบางครั้งสื่อเหล่านี้กลับเสนอสาระที่ใช้ผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ มีการแสดงความรุนแรงและใช้ประโยชน์จากเพศหญิง ตลอดจนภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่มีเสรีภาพ โดยปราศจากขอบเขตแสดงออกในลักษณะ “เฟร็ด” หรือเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงเป็นเพียงสิ่งสวยงามที่ไร้แก่นสารสาระ เนื้อหาเหล่านี้ ปรากฏอยู่ในพฤติกรรมของตัวละครหรือนุคคลต่างๆ ในสื่อ ส่วนหนึ่งได้แก่ พฤติกรรมของพ่อแม่ ลูกสาว ลูกชาย เพื่อนร่วมงาน เพื่อนที่โรงเรียน ฯลฯ จึงทำให้เยาวชนทั้งชายหญิงซึมซับค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศตามที่สื่อเทคโนโลยีเสนอมา และเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้น เกิดเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมแบบใหม่ที่ครอบครัวไม่อาจต้านอิทธิพลได้

ง. ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูและการตัดสินใจของผู้หญิงในครอบครัว พ่อแม่มีความสำคัญมากในการเป็นตัวแบบที่ดีสำหรับลูก โดยเฉพาะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจด้วยเหตุผล พ่อแม่สามารถส่งเสริมลูกสาวและลูกชายให้มีประสบการณ์การทำงานรับผิดชอบตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งจะช่วยลดความแตกต่างระหว่างชายกับหญิงในด้านความสามารถต่างๆ ลงได้ (จรรยา สุวรรณทัต 2531) พ่อกับแม่ที่เห็นคุณค่าของลูกชายและลูกหญิงเท่าๆ กัน จะสามารถอบรมลูกโดยไม่ยึดบทบาททางเพศอย่างตายตัว ปัจจุบันผู้หญิงไทยที่เป็นมารดาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับครอบครัวมากขึ้น และมีโอกาสตัดสินใจเพื่อการทำงานเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น โดยมีญาติอาวุโส ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย ช่วยเป็นหูเป็นตาในการอบรมเลี้ยงดูลูกหลาน ทำให้บทบาททางเพศของผู้หญิงในครอบครัวมีความยืดหยุ่นมากขึ้นและเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่มีความเสมอภาคระหว่างเพศมากกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม ในชนบทยังมีแม่บางคนที่ไม่ตระหนักในความสำคัญของบทบาทในการตัดสินใจและขัดเกลาลูก จึงยังไม่ได้ใช้บทบาทนี้ให้เป็นประโยชน์ ดังเช่น ผลการวิจัยเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย (สุมน อมรวิวัฒน์ และคณะ 2534) ได้พบว่า แม่ในหมู่บ้านที่เป็นกรณีศึกษาในสี่ภาคภูมิศาสตร์ของประเทศไทย มักสนองตอบความอยากรู้อยาก

เห็นของลูกซึ่งถือเป็นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กด้วยความไม่เต็มใจ เฉย ห้ามปรามหรือพยายามยุติความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก โดยเฉพาะเมื่อแม่อารมณ์ไม่ดี ทำให้แม่ไม่ได้ช่วยพัฒนาสติปัญญาของลูกเท่าที่น้ำจะเป็น นอกจากนั้น บางครั้งแม่และพ่อยังใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกเชิงขัดแย้งซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมก้าวร้าวได้ เช่น สอนให้เด็กใช้กำลังกับเพื่อน หรือแสดงความก้าวร้าวใช้กำลังลงโทษทางร่างกายต่อเด็ก นอกจากนั้นยังพบว่าพ่อเลี้ยงดูลูกโดยใกล้ชิดน้อยกว่าแม่ เมื่อลูกมีปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น ร้องไห้ พ่อส่วนใหญ่มักไม่สามารถจัดการปัญหาดังกล่าวได้ ปลดปล่อยให้บอบทบาทของแม่และยาย

4. ลักษณะการขัดเกลาทางสังคมด้านบทบาทชายและหญิงในครอบครัว

4.1 การขัดเกลาเรื่องบทบาทของลูกชายและลูกสาว

ในครอบครัวไทย แนวโน้มโดยทั่วไปมักจะกำหนดบทบาทของลูกชายและลูกสาวต่างกันตามเพศ และให้การขัดเกลาทางสังคมตามบทบาทนั้น ในชนบทสมัยก่อน บทบาทของลูกชาย คือผู้ที่จะเป็นแรงงานให้แก่ครอบครัวในอนาคต ในวัยเด็กพ่อแม่จะไม่เรียกร้องให้ลูกชายทำงานบ้าน แต่จะให้ช่วยงานในการผลิตทางการเกษตรและการเรียกร้องให้รับภาระช่วยงานก็ไม่เคร่งครัด ลูกชายจึงสามารถไปเล่นกับเพื่อนหรือเตร็ดเตร่นอกบ้านได้ นอกจากนั้นพ่อแม่ยังคาดหวังว่าเมื่อลูกชายโตขึ้นแล้วบวช พ่อแม่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองไปขึ้นสวรรค์ หรือไม่ต้องตกนรก พ่อแม่ถือว่าลูกชายที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่จะกล้าสู้งานหนัก กล้าเสี่ยง กล้าเถียง และกล้าสู้เพื่อศักดิ์ศรีของวงศ์ญาติ ลูกชายไม่เป็นช่องทางให้เกิดการครหาในเรื่องชู้สาวเหมือนลูกสาว (สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ 2535 : 102 – 103) รู้จักรับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่เล็ก ลูกสาวจึงถูกอบรมให้ขยันงานบ้านและงานครัว ให้อวดทนรับผิดชอบต่อครอบครัว ให้ความอ่อนโยน อ่อนน้อม สำนวย รักนวลสงวนตัว ลูกสาวจะมีโอกาสได้อ่านน้อยกว่าลูกชาย ถูกกำหนดให้อยู่ในบริเวณที่เหมาะสม เช่น ต้องนอนในห้อง ห้ามนอนที่นอกชาน และห้ามไปปิ่นฝ้ายที่บ้านคนที่ไม่คุ้นเคยกัน (กาญจนา แก้วเทพ 2535 : 86 – 87 และสุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ 2535 : 106) งานบ้านที่ลูกสาวหัดทำตั้งแต่อายุประมาณ 7 ขวบ คือ ถูบ้าน ซักผ้า ตักน้ำ กวาดบ้าน คำข้าว เลี้ยงน้อง ส่วนเด็กชายจะหัดไปช่วยพ่อแม่ทำนาเมื่ออายุประมาณ 10 ขวบ (ปรานี วงศ์เทศ 2535 : 77) การให้ผู้ชายทำงานบ้าน เช่น ตักน้ำถือว่าเป็นบาปในภาคอีสาน (กาญจนา แก้วเทพ 2535 : 91)

สำหรับครอบครัวของผู้มีฐานะเศรษฐกิจดีในเมือง ซึ่งประกอบด้วยข้าราชการขุนนางเก่า พ่อค้ายักธุรกิจ และนักวิชาการ ความแตกต่างในการกำหนดบทบาทของลูกชายและลูกสาวมีอยู่บ้าง แต่น้อยกว่าครอบครัวชาวนาในชนบท โดยเหตุที่พ่อแม่ในครอบครัวเหล่านี้มีการศึกษาดี และสนับสนุนให้ลูกชายลูกสาวได้มีโอกาสทางการศึกษาชั้นสูง อีกทั้งยังมีผู้ช่วยทำงานในครอบครัว การมีส่วนร่วมในแรงงานและอาชีพของลูกชายลูกสาวยังมีความแตกต่างกันน้อย (ชาย โปธิลิตา 2535 : 34) ทำให้การกำหนดบทบาททางเพศในครอบครัวมีความแตกต่างกันน้อยไปด้วย อย่างไรก็ตาม ครอบครัวในเมืองเหล่านี้ก็ยังมีค่านิยมว่าลูกสาวควรรู้จักงานบ้าน มีความเป็นกุลสตรี ในขณะที่ลูกชายมีเสรีภาพมากกว่าในการคบหาเพื่อนและออกไปนอกบ้าน สำหรับครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในเมือง ค่านิยมที่จะกำหนดบทบาทลูกสาวลูกชายต่างกันและกตสาดานภาพลูกสาวต่ำกว่าลูกชายยิ่งปรากฏชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแนวทางการขัดเกลาทางสังคมเรื่องบทบาทของลูกชายลูกสาวได้เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของครอบครัวในชนบท โดยเฉพาะภาคกลางภาคเหนือ ภาคอีสาน เปลี่ยนอาชีพเกษตรกรรมมาเป็นรับจ้างทำให้การขัดเกลาทางสังคมแก่ลูกชายลูกสาวเปลี่ยนไป พ่อแม่จำนวนไม่น้อยต้องมอบภาระในการอบรมเลี้ยงดูลูกให้แก่ญาติอาวุโส เช่น ย่า ยาย เพราะตนเองต้องละทิ้งครอบครัวอพยพมาหางานทำ ในขณะเดียวกัน เด็กในวัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียนก็มีการฝึกจากการเรียน ผลที่เกิดขึ้นคือ การแบ่งบทบาทลูกชายและลูกสาวตามเพศเริ่มเปลี่ยนแปลง เด็กๆ ที่กลับจากโรงเรียนต้องมาช่วยทำงานบ้านโดยไม่แบ่งเพศ เช่น หุงข้าว ทำกับข้าว โดยงานหนักจะให้ลูกชายทำมากกว่าลูกสาว และจะยังเข้มงวดในการอบรมลูกสาวมากกว่าลูกชาย ส่วนวิธีการลงโทษหรือชมเชยลูกสาวกับลูกชายจะไม่แตกต่างกัน (ปรานี วงศ์เทศ 2535 : 77) รับผิดชอบ ความแตกต่างในการขัดเกลาลูกสาวและลูกชายในครอบครัวกลุ่มนี้จึงไม่ต่างกันมากนัก (เดือนพิศ ชัยพรหมประสิทธิ์ 2531)

4.2 การขัดเกลาเรื่องบทบาทสามีภรรยา

แต่เดิมภรรยาต้องช่วยทำงานในไร่นาในชนบท เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากพลังกระแทกทางเศรษฐกิจจนผู้หญิงต้องออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น เช่น ทำงานในโรงงาน เป็นลูกจ้าง ค้าขาย และมีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวอีกแรงหนึ่ง หน้าที่ในบ้านของภรรยาก็เปลี่ยนไปบ้าง สามีและสถานรับเลี้ยงเด็กเข้ามามีบทบาทช่วยเลี้ยงดูลูก มีการซื้ออาหารสำเร็จรูปมากขึ้นในครอบครัวมากขึ้น การออกไปทำงานนอกบ้านจึงทำให้ผู้หญิงที่เป็นภรรยามีอิสระ มีประสบการณ์มากขึ้นแต่ก็ต้องเหนื่อยขึ้นด้วย เพราะยังต้องรับภาระงานบ้านเช่นเดิม เพียงแต่มีผู้มา

แบ่งเบาภาระไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ได้พบว่าสามียอมรับความเสมอภาคทางเพศมากขึ้น แม้จะยังไม่เท่าเทียมกัน เพราะค่านิยมเดิมก็ตาม (ปราณี วงศ์เทศ 2535 : 79 – 80)

สำหรับบทบาทของสามีภรรยาในครอบครัวในเมือง อิทธิพลทางเศรษฐกิจก็ได้ผลักดันให้ผู้หญิงออกทำงานนอกบ้านมากขึ้นเช่นกัน เพียงแต่ลักษณะงานอาจแตกต่างกันไปตามช่วงชั้นทางสังคม ภรรยาในครอบครัวที่มีฐานะไม่ร่ำรวยอาจหารายได้จากการทำงานรับจ้างเล็กน้อยๆ นอกกระบบ (informal sector) เช่น รับจ้างซักรีดเสื้อผ้า รับเลี้ยงเด็ก รับเย็บผ้าโหลอยู่ที่บ้านหรืออาจทำงานรับจ้างในโรงงานและสถานประกอบการต่างๆ ส่วนภรรยาในครอบครัวชนชั้นกลาง จะทำงานสำนักงานมากกว่างานที่ใช้แรง โดยอาจอยู่ในระบบราชการหรือลูกจ้างของภาคเอกชน ในขณะที่ภรรยาในครอบครัวที่มีรายได้สูงมากประกอบด้วยภรรยาประเภทที่เป็นผู้บริหารธุรกิจขนาดใหญ่ด้วยตนเอง และภรรยาที่ไม่ประกอบอาชีพใดๆ เลย เพราะไม่มีความจำเป็นด้านรายได้ รูปแบบที่หลากหลายนี้ ทำให้บทบาทในครอบครัวของภรรยาต่างกันไป ภรรยาในครอบครัวที่รายได้ต่ำและทำงานรับจ้างอยู่กับบ้านยังคงรับภาระงานบ้านไปพร้อมๆ กันได้ โดยเฉพาะการเลี้ยงลูก เพราะไม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ภรรยาในครอบครัวที่รายได้ปานกลางและรายได้สูงที่ออกไปทำงานนอกบ้านก็ยังคงรับภาระงานบ้านเช่นกัน แต่ภาระเบากว่า เพราะมีทั้งอุปกรณ์ทันสมัยและมีผู้ช่วยทำงานบ้านมาแบ่งเบาไป (Supang Chantavanich et al. 1993) แต่ภรรยาในกลุ่มนี้จะไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยตนเองได้ มักต้องพึ่งบริการสถานเลี้ยงเด็ก ถ้าไม่มีญาติผู้ใหญ่ช่วยเลี้ยงในสังคมเมือง

ในแง่เพศสัมพันธ์ ค่านิยมของสังคมไทยซึ่งยังมีความสำคัญอยู่ในปัจจุบัน ถือว่าภรรยาไม่มีสิทธิ์มีเพศสัมพันธ์กับชายอื่นใดนอกจากสามี แต่สามีอาจไปมีเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นได้ โดยเฉพาะจากการใช้บริการทางเพศ จึงมีสามีจำนวนหนึ่งที่นำโรคติดต่อจากเพศสัมพันธ์กับหญิงอื่นรวมทั้งโรคเอดส์มาติดภรรยา นอกจากนั้น บทบาทในการวางแผนครอบครัวก็เป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงเป็นส่วนใหญ่ ในครอบครัวที่ไม่ต้องการมีบุตร ภรรยา มักเป็นฝ่ายกินยาหรือฉีดยาคุมกำเนิดหรือใส่ห่วงหรือผ่าตัดทำหมัน ถึงแม้สามีจำนวนมาก จะเข้าใจประโยชน์และความสะดวกของการทำหมันชาย แต่ก็ยังไม่พร้อมจะเป็นฝ่ายทำหมัน ยิ่งในสามีที่อยู่ในครอบครัวรายได้ต่ำและการศึกษาน้อย การทำหมันชายยังเป็นสิ่งที่ไม่นิยมอย่างยิ่ง เพราะเกรงว่าถ้าทำแล้วจะเสื่อมสมรรถภาพทางเพศ

ในแง่การตัดสินใจ สามีภรรยา มักมีบทบาทร่วมกันตัดสินใจ แต่ภรรยาอาจตัดสินใจในเรื่องเล็กโดยไม่ต้องปรึกษาสามี

4.3 การขัดเกลาเรื่องบทบาทพ่อแม่

บทบาทการเป็นพ่อแม่เป็นสิ่งที่ครอบครัวได้ขัดเกลาเด็กตั้งแต่องยังเป็นลูกโดยได้เห็นจากพฤติกรรมของพ่อแม่ที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าในครอบครัวนั่นเอง ผู้ที่เป็นพ่อแม่เปลี่ยนจากเป็นฝ่ายรับการเรียนรู้ในครอบครัวมาเป็นผู้ให้การเรียนรู้แก่ลูกต่อไป บทบาทของพ่อแม่มีทั้งในแง่เศรษฐกิจ คือการหารายได้ให้ครอบครัว และบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูก ผู้ที่เป็นพ่อและแม่มีบทบาทต่างๆ ในสังคมไทย โดยปกติแม่จะมีความสนิทสนมกับลูกมากกว่าพ่อ เพราะได้เลี้ยงดูมาโดยใกล้ชิดกว่า เมื่อลูกเติบโตขึ้นจะมีการแบ่งเบาความรับผิดชอบในการฝึกฝนการทำงานให้เด็กในชนบทแม่และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงจะฝึกเด็กหญิงเกี่ยวกับงานบ้าน ส่วนพ่อจะเป็นผู้สอนงานอาชีพให้ลูกชาย เช่น หักทำนา จับปลา เลี้ยงวัว พ่อแม่ฐานะดีมักไม่เข้มงวดในการสอนและการกำหนดให้ลูกช่วยงานบ้านและงานอื่นๆ แต่จะกวัดขັນในเรื่องการหนังสือมากกว่า นอกจากนั้นพ่อและแม่ก็จะร่วมกันอบรมสั่งสอนนิสัยลูกตามสภาพความเข้าใจของตนเกี่ยวกับลักษณะของลูกสาวที่ดีและลูกชายที่ดีคงได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แนวทางการอบรมของพ่อแม่ก็มีเนื้อหาเกี่ยวกับความวิริยอุตสาหะเพื่อการประกอบอาชีพ คุณธรรมตามหลักศาสนา ไหวพริบให้ทันคนทันโลก และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ครอบครัวและวงศ์ญาติถือปฏิบัติกันมา (สุริวงค์ พงษ์ไพฑูริย์ 2535 : 109) โดยปกติพ่อจะมีบทบาทร่วมกันเสมอในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ในภาคอีสานมีความเชื่อว่าแม่ที่คลอดลูกใหม่ๆ ต้องอาบน้ำร้อน โดยให้พ่อแม่ผู้อาบน้ำ จะช่วยให้สภาพร่างกายของแม่ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นพ่อยังมีหน้าที่สานเปลให้ลูกนอนอีก (กาญจนา แก้วเทพ 2535 : 93)

เมื่อลูกทำผิด บทบาทในการลงโทษของพ่อและแม่จะต่างกัน แม่มักจะเป็นผู้ลงโทษลูกมากกว่าพ่อ อาจจะดุหรือตีสั่งสอน แต่ลูกจะกลัวพ่อกว่าแม่เพราะพ่อจริงจังและดุมีเหตุผลมากกว่าแม่ซึ่งมักใช้อารมณ์ วิธีการลงโทษที่พ่อแม่ใช้ไม่ต่างกันสำหรับลูกสาวและลูกชาย

ในครอบครัวฐานะร่ำรวยในเมือง พ่อแม่ที่มีการศึกษาสูง ได้สัมผัสความทันสมัยผ่านสื่อต่างๆ มักมีทัศนคติเปิดกว้าง ถือว่าลูกชายและลูกสาวควรได้รับการขัดเกลาที่ไม่แตกต่างกันพยายามให้ออกาสลูกในการพัฒนาศักยภาพอย่างเท่าเทียมกัน เช่น ให้การศึกษาเท่าๆ กัน เด็กเหล่านี้เมื่อได้เรียนในโรงเรียนชั้นดี ก็จะกล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงทั้งชายหญิง กระบวนการเรียนรู้เรื่องบทบาทชายหญิงจะพัฒนาในลักษณะเสมอภาคกัน (ชาย โพธิ์สิตา 2535 : 35)

ในสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป พ่อแม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดูลูกน้อยลง เมื่อลูกเติบโตขึ้นจนถึงวัยประกอบอาชีพและมีคู่ครอง พ่อแม่มักให้สิทธิแก่ลูกอยู่แล้วในเรื่องเหล่านี้ กล่าวคือยอมให้ลูกเลือกประกอบอาชีพตามต้องการ และมีคู่ครองตามที่ลูกเลือกเอง พ่อแม่ในปัจจุบันต้อง

ยอมรับสภาพที่เปลี่ยนไปอีกด้วย เช่น ในเรื่องความบริสุทธิ์ของลูกสาว ถ้าหากลูกสาวสูญเสียความบริสุทธิ์พ่อแม่แม้จะผิดหวังแต่ก็ต้องยอมทำใจรับความจริง ไม่ถือเป็นเรื่องขอขาดขาดตายเหมือนเมื่อก่อน พ่อแม่ส่วนหนึ่งวางเฉยหรือรับได้ เมื่อลูกสาวจำเป็นต้องประกอบอาชีพบริการ พ่อแม่บางส่วนอบรมเลี้ยงดูลูกสาวโดยเน้นเรื่องความรับผิดชอบต่อครอบครัวและความกตัญญู แล้วก็ส่งเสริมให้ลูกสาวค้าประเวณีเพื่อหารายได้มาให้ครอบครัวพ่อแม่ (สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์ 2535 : 110 และยศ สันตสมบัติ 2535 : 45) อย่างไรก็ตาม พ่อแม่กลุ่มหลังนี้มีปรากฏในเขตชนบทภาคเหนือและภาคอีสานเป็นบางแห่ง

5. การเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมในสถานศึกษา

ความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมในสถานศึกษา

การขัดเกลาทางสังคม (socialization) เกิดขึ้นตลอดเวลาเมื่อบุคคลอยู่ในกลุ่มหรือสังคมทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว สถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขัดเกลาทางสังคมมาตั้งแต่อดีตด้วยเหตุผลเชิงหลักการ และนับวันจะทวีความสำคัญยิ่งขึ้นด้วย เหตุผลอันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา

การขัดเกลาทางสังคมในความหมายโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้บทบาทและความคาดหวังจากสังคม Rowntree (1981) ได้ให้ความหมายของคำดังกล่าวไว้ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการและผลของการเรียนรู้บทบาทและพฤติกรรมที่สังคมกลุ่มวิชาชีพ หรือกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในสังคมคาดหวังจากบุคคล ซึ่งการเรียนรู้นั้นจะช่วยให้บุคคลได้รับการยอมรับและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม การเรียนรู้ส่วนใหญ่จะได้จากการศึกษาอบรมอย่างเป็นทางการ แต่ก็มีบางส่วนที่ได้มาอย่างไม่เป็นทางการจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่มสังคมที่บุคคลนั้นๆ ต้องการจะเข้าไปอยู่ร่วมด้วย

จากความหมายดังกล่าว การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บทบาทและพฤติกรรมที่ควรจะเป็น การเรียนรู้อย่างเป็นทางการในสถานศึกษามีบทบาทมากขึ้นต่างกันในแต่ละยุคสมัย ในอดีตตั้งแต่ช่วงที่มีการตั้งสถานศึกษาขึ้นอย่างเป็นทางการ การศึกษาที่มีบทบาทชัดเจนคือการศึกษาในระบบ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากความจำเป็นที่การศึกษาในระบบยังไม่สามารถสนองกลุ่มเป้าหมายได้ครบถ้วน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษ เช่น มีการอพยพเคลื่อนย้ายบ่อย อยู่ห่างไกลหรือกระจัดกระจาย ประกอบกับความก้าวหน้าของการศึกษานอกระบบที่สามารถนำความเจริญทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งในเชิงวิธีการและวัสดุอุปกรณ์ใช้มากขึ้น

การศึกษานอกระบบซึ่งครอบคลุมรูปแบบการจัดเป็นชั้นเรียนจึงเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นกว่าในอดีต อย่างไรก็ตามโดยเปรียบเทียบ การจัดเวลาทางสังคมในสถานศึกษาที่เป็นการศึกษาในระบบน่าจะส่งผลกระทบต่อแก้ไขปัญหาดศตรีในระยะยาวได้มากกว่าการศึกษานอกระบบ เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับศตรีมีรากเหง้ามาจากความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติทั้งเพศชายและหญิงมากกว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าวทำได้ยาก จะต้องอาศัยการจัดเวลาทางสังคมที่ต่อเนื่องและยาวนาน กระบวนการทางการศึกษาในโรงเรียนจึงเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันปัญหาโดยการสร้างความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็ก ประกอบกับการให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป การเรียนรู้เฉพาะจากเอกสารและสื่ออื่นจึงไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการศึกษาชีวิตจริง การสร้างสถานการณ์และรูปแบบของปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และปรับพฤติกรรม ซึ่งการศึกษาในระบบจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์จากกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและผู้เรียนกับผู้เรียนเป็นระยะเวลายาวนานและต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนจากกระบวนการบริหารงานอื่นในสถานศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียนซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้อย่างมีเป้าหมายชัดเจนและเป็นระบบจากบุคคลและสถานการณ์ทั้งในและนอกสถานศึกษา รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาซึ่งจะมีส่วนสร้างเสริม ตอกย้ำ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้บทบาทของผู้เรียน

สำหรับสภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษานั้นนับว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้น เนื่องจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อกระบวนการและทางอ้อมโดยเป็นทั้งปัจจัยที่ทำให้บุคคล โดยเฉพาะศตรีไม่มีหรือมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อยหรือได้รับการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ทำให้ไม่สามารถหรือไม่ประสงค์จะอยู่ในระบบการศึกษาจนถึงขั้นที่จะดำรงชีวิตในลักษณะที่พึงประสงค์ได้

6. แนวคิดเกี่ยวกับมิติหญิง-ชาย (Gender Approach)

6.1 ประเด็นหญิงชายในการพัฒนา

“ประเด็นหญิงชาย” (Gender Issue) ในการพัฒนา หมายถึง ประเด็นใดก็ตามที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายที่มีผลกระทบต่อกระบวนการและผลของการพัฒนา ประเด็นหญิงชายส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการจะเกิดขึ้น และกระทบต่อระดับ

ของการบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา นับเป็นเรื่องสำคัญเพราะช่องว่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชายนั้นได้ขยายกว้างขึ้น ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาเท่าที่ควร (เมทินี พงษ์เวช, 2542 : 1)

บทบาทหญิงชายนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม บทบาทต่างๆ เหล่านี้ถูกกำหนดมาตั้งแต่วันที่ถือกำเนิด เป็นสิ่งที่เรียนรู้ สร้างสมมาตลอดระยะเวลาเติบโตขึ้น แมในฐานะที่เป็นครุคนแรก นับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในการที่จะปลูกฝังให้ลูกซึมซับบทบาทต่างๆ ในขณะที่พ่อและญาติพี่น้องทั้งหลายก็มีส่วนช่วยในการทำตัวเป็นแบบอย่างได้ เนื่องจากบทบาทและพฤติกรรมต่างๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องของการเรียนรู้ ซึมซับ มาจากประสบการณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงได้และจริงๆ แล้วก็มีการปรับเปลี่ยนกันมาตลอดเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

6.2 การวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย (Gender Analysis) ในการพัฒนา

เป็นกระบวนการที่จะพิจารณาถึงผลกระทบของการพัฒนาต่อหญิงชายในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายนั้น จะรวมถึงการแยกแยะกิจกรรม บทบาทที่ผู้หญิงและผู้ชายทำในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อจะได้พิจารณาได้ว่า กิจกรรมและบทบาทนั้นๆ จะได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาทั้งโดยตรงและอ้อมอย่างไร

บทบาทหญิงชายนี้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่คือ

- (1) บทบาทในครัวเรือน (Reproductive work) ดูแลความเป็นอยู่ของครอบครัว
- (2) บทบาทในเชิงการผลิต (Productive work)
- (3) บทบาทในชุมชน (Community work)

	บทบาท		
	ในครัวเรือน	เชิงเศรษฐกิจ	ชุมชน
ผู้หญิง	บทบาทหลัก แม่/ภรรยา	มักจะถูกมองว่าไม่มีหรือเป็นการหารายได้เสริม	บริหารจัดการให้บริการเป็นส่วนที่ขยายต่อมาจากบทบาทในครัวเรือน : มักไม่เป็นทางการมักไม่มี ค่าตอบแทน
ผู้ชาย	พ่อ	บทบาทหลัก : หารายได้ เข้าบ้าน	- ผู้นำ - การเมือง - มักเป็นทางการ ได้รับค่าตอบแทน

ในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายเริ่มจากคำถามดังต่อไปนี้

- (1) ใครทำกิจกรรมอะไร และใช้ทรัพยากรอะไร
- (2) ใครเข้าถึง (Access) (ใช้) ทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งผลประโยชน์และใครมีโอกาส
- (3) ใครควบคุม (Control) ทรัพยากร ผลประโยชน์ และ โอกาสต่างๆ เหล่านั้น
- (4) ข้อจำกัดและโอกาสนั้นมีอะไรบ้าง

6.3 กรอบวิเคราะห์ของฮาร์วาร์ด (Harvard Analytical Framework)

กรอบการวิเคราะห์ของ Harvard นี้ อาจนำไปปรับใช้ในการระบุปัจจัยซึ่งมีอิทธิพลต่อความต้องการพื้นฐานของผู้หญิงรวมถึงถึงการปรับสถานสภาพของผู้หญิงในการที่จะมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันกับชายในการพัฒนาได้ (ใจศุภราญ, ชนาธิป, 2541 : 16)

การวิเคราะห์ตามกรอบของ Harvard จะใช้ในรูปของตารางกิจกรรมวิเคราะห์กลุ่มกิจกรรม (Activity Profile) โดยแบ่งกิจกรรมออกเป็น กิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ (Productive) กิจกรรมในการบำรุงรักษาครัวเรือน (Reproductive) และกิจกรรมชุมชน (Community) โดยระบุว่าใครเป็นผู้กระทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นเป็นส่วนใหญ่ ชายหรือหญิง และใครเป็นผู้ช่วยก็จะมีภาระเบาได้ด้วย

ตัวอย่าง การวิเคราะห์กิจกรรม : กระบวนการทำนา

เชิงปริมาณ	ความรับผิดชอบ
กิจกรรม	
● ถางพื้นที่และเตรียมดิน	ช
● คูแฉกพื้นที่/เพาะพันธุ์	ญช
● ปลุก	ชญ
● ให้อุ๋ย	ชญ
● กำจัดศัตรูพืช (ด้วยมือ)	ญ
● กำจัดศัตรูพืช (ด้วยเครื่องจักร)	ช
● เก็บเกี่ยว	ชญ

ช	=	ผู้ชายทำ
ญ	=	ผู้หญิงทำ
ชญ	=	ช่วยกันทำ
ชญ	=	ผู้ชายทำ ผู้หญิงช่วย
ญช	=	ผู้หญิงทำ ผู้ชายช่วย

จากตัวอย่างดังกล่าว กิจกรรมในครัวเรือน (Reproductive) และกิจกรรมชุมชน (Community) ก็วิเคราะห์ในลักษณะเดียวกัน

การเข้าถึง (การใช้) และการควบคุมทรัพยากร (Access and Control Profile)

เป็นการระบุทรัพยากรที่สำคัญ รวมทั้งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น สำหรับกิจกรรมแต่ละรายการหรือสำหรับ โอกาสพัฒนานั้น โดยมีภารกิจชี้ให้เห็นถึงว่าใครเป็นเจ้าของและควบคุมทรัพยากรแต่ละรายการด้วย ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงอำนาจในการตัดสินใจซึ่งมีความสำคัญ

ตัวอย่าง ตารางวิเคราะห์การเข้าถึง (การใช้) และควบคุม

ทรัพยากร	การเข้าถึง (ใช้)	การควบคุม
● ที่ดิน	ชาย หญิง	ชาย
● สินเชื่อ	ชาย	ชาย
● การส่งเสริม	ชาย	ชาย
● อุปกรณ์ที่ใช้มือ	ชาย หญิง	ชาย หญิง

การวิเคราะห์การใช้เวลา (Time Use Analysis)

การศึกษาว่า ผู้หญิงและผู้ชาย ใช้เวลาแตกต่างกันอย่างไร นับเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์อีกอันหนึ่งในการวิเคราะห์ข้อแตกต่างในบทบาทระหว่างหญิงและชาย เพื่อชี้ให้เห็นโอกาสและเงื่อนไขในการไปมีส่วนร่วมกิจกรรมต่างๆ วิธีที่ให้ข้อมูลแม่นยำที่สุด คือ “การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม” (Non – participant Observation) ซึ่งให้มีผู้สังเกตการณ์ที่เป็นที่รู้จักที่มาจากเผ่าพันธุ์และมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเดียวกัน ทำหน้าที่สังเกตและบันทึกกิจกรรมที่แต่ละคนทำในช่วงเวลา 1 วัน โดยผู้สังเกตการณ์นี้จะต้องเป็นเพศเดียวกันกับผู้ที่ถูกสังเกตการณ์ ซึ่งจะช่วยให้การสังเกตเป็นไปแบบธรรมชาติ

วิธีการประมวลข้อมูล เกี่ยวกับการใช้เวลาจะมีประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อ

- จัดให้ผู้หญิงที่มีความชำนาญในประเด็นหญิงชายเป็นผู้สังเกตผู้หญิง และให้ผู้ชายที่มีความชำนาญในประเด็นหญิงชายเป็นผู้สังเกตผู้ชาย
- ให้มีเวลาที่จะสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้ทำการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องก่อนจะเริ่มลงมือ
- ปรับคำจำกัดความต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและกิจกรรมในครัวเรือนให้ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับตรงกัน
- ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้ที่เป็นที่ไว้นับถือเชื่อใจแทนที่จะเป็นการสัมภาษณ์/สอบถามเกี่ยวกับการใช้เวลา
- ไม่ถามการใช้เวลาของเพศหนึ่งจากอีกเพศหนึ่ง
- รวบรวมข้อมูลในช่วงฤดูกาลหลักๆ เพื่อบันทึกข้อแตกต่างระหว่างฤดู
- ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์การใช้เวลา จะช่วยทำให้ข้อมูลมีความหมายมากขึ้น

จากกรอบแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนด กำหนดกรอบและประเด็นในการศึกษา เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความแตกต่างในบทบาทหญิงชายของกลุ่มชนชาติพันธุ์บุรุษที่ครอบคลุมในเรื่องของกระบวนการอบรมเลี้ยงดู บทบาทหญิงชายในครอบครัว และโอกาสในการเรียนรู้ของหญิงชายชาวบรู ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรอบคอบในการศึกษา

บทที่ 3

ข้อมูลชุมชนพื้นฐานบ้านเวินบีก

ประวัติบ้านเวินบีก

บ้านเวินบีกก่อตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2457 หรือประมาณ 82 ปีมาแล้ว ประชากรในหมู่บ้านเกือบทั้งหมดเป็นชนชาติบรู เชื้อสายไต - ลาว (มีภาษาพูดของตนเองคือ ภาษาบรู) ซึ่งอพยพมาจากแขวงจำปาสักของประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ชายฝั่งแม่น้ำโขงตรงบริเวณที่เรียกว่า “เวินบีก” หมายถึง คุ้งน้ำที่มีปลาบึกชุกชุม (สีทัน พรานแมน, 2541) ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในสมัยรองอำมาตย์เอกหลวงแก้วกาญจนเขตต์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอโขงเจียม (ข้อมูลหมู่บ้านที่ปรากฏในปียประวัติ)

ผู้นำคนสำคัญในการอพยพครั้งแรกนั้นมีหลายคน อาทิ นายสี ฟิ่งป่า นายนาค ฟิ่งดง นายกิ ฟิ่งป่า นายเขียว ฟิ่งป่า เป็นต้น ในเวลาต่อมา นายสี ฟิ่งป่า นายนาค ฟิ่งดง อำมาตย์เอกหลวงแก้ว ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอโขงเจียมในขณะนั้นให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านลำดับต่อมา ได้แก่ นายคำมี ฟิ่งป่า นายนาค ฟิ่งดง นายจิ้น ฟิ่งดง นายต๋อง จูพา นายกิ ฟิ่งป่า (ซึ่งต่อมานายกิ ได้เปลี่ยนนามสกุลเป็นคำบุญเรือง) ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายสีทัน พรานแมน อายุ 59 ปี

สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

ที่ตั้ง

บ้านเวินบีก หมู่ที่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอโขงเจียมไปทางทิศตะวันออก เป็นระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดแม่น้ำโขง เส้นแบ่งเขตแดนไทย - ลาว
ทิศใต้	จรดภูบันทัด ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างอำเภอสิรินธรกับแขวงจำปาสักของประเทศลาว
ทิศตะวันออก	จรดภูห้วยโคน และภูผิ์ผัด ในแขวงจำปาสักของประเทศลาว
ทิศตะวันตก	จรดบ้านห้วยหมากใต้ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ลักษณะพื้นที่

ลักษณะพื้นที่บ้านเวินบีกเป็นที่ลุ่ม ทางทิศเหนือของหมู่บ้านติดกับแม่น้ำโขง เป็นแนวยาวประมาณ 3 กิโลเมตร บริเวณทางทิศตะวันออกมีพื้นที่ติดกับภูห้วยโคนและภูผีเผด ภูเขาทั้ง 2 ลูกจะทอดอยู่คั่นกลางระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว ส่วนทางทิศใต้มีพื้นที่ติดกับ ภูบันทัด ซึ่งเป็นภูเขาที่เชื่อมต่อกันระหว่างบ้านเวินบีก กับเขตแดนของอำเภอสิรินธร ภูเขาทั้ง 3 ลูกดังกล่าวเป็นแนวภูเขาที่ทอดตัวต่อจากเทือกเขาพนมดงรัก ที่กินเนื้อที่บางส่วนของอำเภอกันทรลักษ์ในจังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอน้ำยืน อำเภอนาจะหลวย อำเภอนุชนอก อำเภอนิคมพัฒนา และอำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านเวินบีกมีจำนวนพื้นที่ทั้งสิ้น 36,400 ไร่ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย 524 ไร่ ที่ดินใช้ทำการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่อยู่บริเวณรอบหมู่บ้านและตามชายฝั่งแม่น้ำโขงมีจำนวน 270 ไร่ ส่วนพื้นที่นาจากที่กล่าวมา คือบริเวณที่อยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านถัดจากหลังวัดบ้านเวินบีกลงไป ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ และมีบริเวณกว้างขวางกินเนื้อที่ไปจนจดโครงการเขื่อนปากมูล ปัจจุบันได้ถูกเวนคืนให้อยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นเหตุให้ที่ทำกินของชาวบ้านถูกเวนคืนตามกฎหมายอนุรักษ์ป่าสงวนฯ

การคมนาคม

บ้านเวินบีกอยู่ห่างจากตัวอำเภอโขงเจียมประมาณ 8 กิโลเมตร การคมนาคมติดต่อกับบ้านเวินบีกสามารถกระทำได้ 2 ทาง คือ ทางน้ำโดยการล่องเรือตามลำแม่น้ำโขงหรืออานั่งแพขนานยนต์ที่ทำแพสงสาครของอำเภอโขงเจียม ขึ้นท่าฝั่งตรงข้ามซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก เมื่อข้ามฝั่งไปแล้วจะมีถนนลูกรังเข้าสู่บ้านเวินบีกเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร ส่วนอีกทางหนึ่งคือ ทางบก ซึ่งจะต้องเดินทางโดยรถยนต์จากเส้นทางอำเภอสิรินธรถึงบ้านเวินบีก โดยเลี้ยวเข้าปากทางที่ตำบลนิคม เป็นระยะทาง 20 กิโลเมตรและก่อนจะถึงบ้านเวินบีกต้องผ่านบ้านห้วยหมากใต้ที่ตั้งอยู่ระหว่างกิโลเมตรที่ 4

หลังจากที่ทางราชการเปิดเขื่อนปากมูลอย่างเป็นทางการ ทำให้การคมนาคมติดต่อกับตัวอำเภอโขงเจียมผ่านสันเขื่อนปากมูลไปตามเส้นทางบ้านห้วยเหว เข้าสู่ตัวอำเภอโขงเจียมได้อีกทางหนึ่ง แม้ระยะทางจะค่อนข้างไกล แต่ชาวบ้านก็ไม่ต้องเสี่ยงกับกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวกรากในหน้าน้ำขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีเส้นทางคมนาคมไปยังอำเภออีกทางหนึ่งด้วย แม้กระนั้นก็

ตามชาวบ้านและเด็ก ๆ ที่ไปเรียนที่โรงเรียนมัธยม ในตัวอำเภอ โขงเจียมมักจะเช่าเรือโดยเหมาเป็นรายเดือนๆ เดือนละ 100 บาทต่อคน อันเป็นการย่นระยะเวลาในการเดินทางอย่างมากแม้จะเสี่ยงต่อกระแสน้ำที่เชี่ยวในฤดูน้ำหลาก แต่ชาวบ้านก็ยังถือปฏิบัติจนกระทั่งปัจจุบันเพราะสะดวกประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าจะเดินทางโดยทางบก บางคนไปเรียนต่อที่อำเภอพิบูลมังสาหาร โดยรถโดยสารซึ่งสะดวกกว่าทางเรือที่ต้องไปเรียนที่อำเภอ โขงเจียม

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาตินับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เวินบึก ทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วยแหล่งน้ำ ภูเขาและป่าไม้ ชาวบรูอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ในการดำรงชีวิต เป็นต้นว่า ใช้เป็นแหล่งอาหารเพื่อยังชีพและนำไปจำหน่ายหารายได้ ได้แก่ การทำประมงและหาของป่า ลำสัตว์ แหล่งน้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขง ห้วยเลา ห้วยหิน ห้วยกวาง โคน ห้วยบักพริก ห้วยค่าน้อย (ห้วยไร่) ห้วยกะดินและห้วยยาหัว

นอกจากนี้ยังมีบริเวณแห่งหนึ่งเรียกว่า ดงขี้ยาง (อยู่ทางทิศใต้หมู่บ้าน ประมาณ 8 กิโลเมตร) อยู่ในเขตวนอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ ซึ่งเป็นแหล่งที่ชาวบรูมีความต้องการจะเข้าไปทำประโยชน์แต่ไม่ได้รับอนุญาตจากทางราชการ ปัจจุบันดงขี้ยางนับเป็นแหล่งปลูกข้าวของชาวบรูจำนวน 29 ครัวเรือน โดยการลักลอบเข้าไปปลูกข้าว ซึ่งทางหน่วยพิทักษ์ป่าก็ผ่อนปรนให้ทำกินได้ชั่วคราว แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการยังชีพของชาวบ้าน ซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่ชาวบ้านพยายามหาทางออกร่วมกับทางราชการ

นอกจากใช้แหล่งธรรมชาติเหล่านี้เป็นที่หาอาหารแล้ว ชาวบรูยังสามารถหาไม้มาใช้ในการก่อสร้างและไม้ไผ่ (ไม้เฮี้ยะ) มาใช้ในการจักสานทำฝาบ้าน เป็นต้น ไม้เหล่านี้จะได้จาก ภูเขาโค่น โคน ภูบันทัด และภูศีผัด ภูเขาคังกล่าวถือเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาพนมดงรัก (โท คำบุญเรือง, 2539)

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะประชากร

จากการสำรวจของคณะกรรมการหมู่บ้านเวินบึก เมื่อปี พ.ศ. 2541 พบว่า บ้านเวินบึกมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 88 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 435 คน แบ่งเป็นชาย 26 คน หญิง 209 คน (ข้อมูลหมู่บ้าน 2541) จำแนกตามระดับอายุได้ตามตาราง

ตารางแสดงจำนวนประชากรจำแนกตามอายุ

ระดับอายุ (ปี)	จำนวน (คน)		
	ชาย	หญิง	รวม
แรกเกิด - 6	32	21	53
7 - 18	60	63	123
19 - 50	97	93	190
51 - 60	16	23	39
61 ปีขึ้นไป	21	9	31
รวมทั้งสิ้น	226	209	435

ที่มา : ข้อมูลหมู่บ้าน 2541

ลักษณะอาชีพ

อาชีพดั้งเดิมของชาวยุโรปคือ การทำไร่และเลี้ยงสัตว์ ไร่ที่ชาวยุโรปนิยมทำกัน ได้แก่ ไร่ข้าวโพด และไร่มันสำปะหลัง ส่วนการเลี้ยงสัตว์ในสมัยก่อนชาวยุโรปนิยมเลี้ยงวัว ควาย และไก่ แต่ปัจจุบันนอกจากการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวแล้ว ชาวยุโรปไม่ได้มีการทำไร่อย่างอื่นอีกเลย เนื่องจากไม่มีที่ทำการเพาะปลูก เพราะทางราชการได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2524 ทำให้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชาวยุโรป

การจักสาน

ชาวยุโรปประกอบอาชีพจักสานเป็นหลัก เนื่องจากสามารถหาวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นคือ ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่ชาวยุโรปนำมาใช้ในการจักสานเรียกว่า “ไม้เหียง” ซึ่งจัดเป็นไม้ไผ่ชนิดหนึ่งซึ่งมีคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การนำมาจักสาน ไม้เหียงขึ้นอยู่ตามภูเขาและตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ไม่ไกลจากหมู่บ้านเท่าใดนัก การตัดไม้เหียงมักจะตัดเป็นท่อนความยาวประมาณ 2 ปล้อง มักให้เรียบร้อยแล้วแบกออกมาจากป่าเพื่อนำมาใช้งานได้เลย สำหรับการจักสานหวด ข้อง ไช ส่วนไม้เหียงที่นำมาเป็นฝาขัดแตะ จะตัดให้ยาวประมาณ 2 - 3 เมตร เพื่อให้เหมาะกับขนาดของบ้านที่อยู่อาศัยของชาวยุโรป

การจักสานของชาวยุโรปมีหลายประเภท ได้แก่ หวด กระจับข้าว หมวก และอื่นๆ ขึ้นอยู่กับความต้องการลูกค้าเป็นสำคัญ ชาวยุโรปมีความชำนาญในการจักสานทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก และผู้ใหญ่ จนปรากฏมีคำกล่าวถึงการประกอบอาชีพจักสานของชาวยุโรปว่า “หวดในนา

นาในหวด” ซึ่งหมายถึง การดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการสานหวดนั่นเอง จากการประกอบอาชีพจักสานดังกล่าว ทำให้ชาวบรูมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 4,500 บาทต่อปี ปัจจุบันการจักสานเป็นงานหัตถกรรมของชาวบรู มักจะทำไว้ใช้ในครัวเรือนเท่านั้นเนื่องจากงานหัตถกรรมดังกล่าวมีชาวบ้านอื่นๆ ได้ผลิตขึ้นมาจำหน่ายมากขึ้น และผลกระทบในเชิงสิ่งแวดล้อมที่ได้มีการตัดไม้เหียะมาใช้ในการจักสานกันมาก จนในพื้นที่แถบนี้จะไม่ค่อยมีไม้เหียะเหลืออยู่เลย ถ้าจะตัดไม้เหียะต้องเดินขึ้นคอยไปตัดไกลมาก นับว่ามีผลกระทบต่ออาชีพของชาวบรูที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง

การประมง

แต่ก่อนประมาณ 5 ปีมาแล้ว มีชาวบรูประมาณ 68 ครัวเรือน ประกอบอาชีพจับปลาขาย แหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบรูใช้เป็นแหล่งจับปลาคือ แม่น้ำโงง จากการสัมภาษณ์คนในหมู่บ้านทราบว่า เดิมนั้นปลาในแม่น้ำโงงบริเวณ “เวินบีก” นี้มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น แต่เนื่องจากมีชาวบรูและนักจับปลาที่มาจากที่อื่นเข้ามาจับปลาในบริเวณนี้เป็นประจำ ในเวลาต่อมาจึงทำให้จำนวนปลาลดลงเป็นอันมากอีกทั้งการสร้างเขื่อนปากมูลขึ้นมา จึงทำให้น้ำไหลไม่ปกติ เวลาใดที่เขื่อนเปิดระบายน้ำน้ำจะไหลบ่าและเชี่ยว ทำให้เครื่องมือตกปลาประเภทตาข่าย (มอง) เสียหายขาดหรือหลุดลอยไปตามน้ำ ชาวบ้านไม่สามารถคาดคะเนได้ว่ามีปลามากน้อยเพียงใด

ด้วยเหตุดังกล่าว ปัจจุบันจึงมักปรากฏอยู่เสมอว่า มีชาวประมงไทยล่องลำเข้าไปจับปลาในเขตประเทศลาว ซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์กว่า อันเป็นสาเหตุให้ถูกทหารลาวจับกุมตัวอยู่บ่อยๆ จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันมีชาวบรูบางส่วนเท่านั้นที่จับปลาขายเป็นอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 4,000 บาทต่อปี นอกนั้นบางส่วนจะทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อปลาจากประมงจากฝั่งลาว นำขึ้นเรือมาที่บ้านเวินบีกส่งให้พ่อค้าคนกลางอีกต่อหนึ่งทุกวัน

การเพาะปลูก

ปกติแล้วชาวบรูจะไม่ได้ทำการเพาะปลูกเป็นอาชีพ ส่วนใหญ่จะปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนที่ดินในหมู่บ้านมีจำกัด การเพาะปลูกของชาวบรูจะอาศัยพื้นที่ตามริมฝั่งแม่น้ำโงง เพราะเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ประกอบกับอยู่ติดแม่น้ำจึงสะดวกต่อการดูแลรดน้ำ อุปกรณ์ในการเพาะปลูกจะเป็นเครื่องมือเทคโนโลยีแบบง่ายๆ

ผักที่ชาวบรูนิยมปลูกส่วนใหญ่จะเป็นผักที่นิยมใช้ประกอบอาหาร ได้แก่ หอมกระเทียม พริก มะเขือ ผักชี ตะไคร้ แดง ข้าวโพด ถั่วฝักยาว บวบ ฟักทอง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลผลิตเหล่านี้ถ้ามีปริมาณมากพอ ชาวบรูมักจะนำไปจำหน่ายที่ตลาดนัดของหมู่บ้านที่จัดให้มีขึ้น

ตามโอกาส และอาจขายให้แก่เพื่อนบ้านด้วยการหาเร่ไปตามหลังคาเรือนต่างๆ ในตอนเช้าและเย็น ซึ่งเป็นช่วงเวลาในการประกอบอาหารของชาวยุโรป

ส่วนไม้ยืนต้นและพืชล้มลุกที่ชาวยุโรปนิยมปลูกมี มะม่วง มะยม และพืชที่ให้ผลในการรับประทาน เช่น มะละกอ ถั่วฝักยาว สับปะรด มันแกว (มันเทศ) ชาวยุโรปมักปลูกมันแกวตามริมแม่น้ำโขง เพราะเป็นดินทรายและมีปุ๋ยธรรมชาติมากทำให้หัวมันมีขนาดใหญ่และหวานหอมกว่าปลูกในที่ดอน โดยเฉพาะจะใช้เผากินในฤดูหนาวขณะก่อไฟผิงตอนเช้าๆ และตอนกลางคืนที่อากาศหนาวจัด

การเลี้ยงสัตว์

ชาวยุโรปเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่ได้จากการแจกจ่ายและให้ยืมจากราชการ ได้แก่ วัว ควาย หมู เป็ด และไก่ ผลการสำรวจของคณะกรรมการหมู่บ้านปรากฏว่า มีวัวอยู่ทั้งสิ้นจำนวน 57 ตัว ควาย 65 ตัว หมู 25 ตัว เป็ด 56 ตัว และไก่ 250 ตัว

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 ทางราชการได้นำลูกแกะไปแจกจ่ายให้ชาวยุโรปเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริม แต่เนื่องจากชาวยุโรปไม่กินแกะและไม่คุ้นเคยกับการเลี้ยงแกะมาก่อน ปล่อยให้ลูกแกะไปหากินตามหมู่บ้าน จึงถูกสุนัขในหมู่บ้านกัดตายหมด (สีทันพรานแมน) ทั้งนี้เป็นเพราะโครงการของรัฐดังกล่าวไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวยุโรป ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการทำงานในส่วนของรัฐกับประชาชนที่มักจะขาดการศึกษาทำความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนก่อนเป็นเบื้องต้น

การค้าขาย

ในบ้านเวินบีกมีร้านค้าซึ่งเป็นร้านขายของชำและของเบ็ดเตล็ด จำนวน 5 ร้าน ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่เป็นคนไทยลาวที่เข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านเวินบีกในภายหลัง ในจำนวนร้านค้าเหล่านี้มีอยู่ 1 ร้าน ที่จำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืชที่เป็นร้านที่ใหญ่ที่สุดในชุมชน ซึ่งร้านค้านี้ดังกล่าวจะไม่มีการขายสุรา

อาชีพอื่นๆ

นอกจากอาชีพดังกล่าว ชาวยุโรปยังมีการประกอบอาชีพอื่นๆ อีกหลายอย่าง เช่น การหาของป่า หมอพื้นบ้าน อาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งรวมถึงการเดินทางไปขายแรงงานในที่ต่างๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ (คูสติติลักษณะการขายแรงงานนอกหมู่บ้านของชาวยุโรปในหมู่บ้านตามตาราง)

ตารางแสดงลักษณะการขายแรงงานนอกหมู่บ้านของชาวบรูในปัจจุบัน

เพศ	อายุ(ปี)	จำนวน(คน)	ลักษณะงาน	สถานที่	ช่วงเวลา
ชาย	16 – 25	17	กรรมกรและรับจ้างทั่วไป	กรุงเทพฯ	ไปนานกว่า 3 เดือน
หญิง	15 – 25	39	งานบ้านและรับจ้างทั่วไป	กรุงเทพฯ	ไปนานกว่า 3 เดือน
ชาย	16 – 22	8	บริการและรับจ้างทั่วไป	รร.ทอแสง	ทำงานเป็นกะไป – กลับ
หญิง	17 – 20	4	พนักงานเสิร์ฟและบริการทั่วไป	รร.ทอแสง	ทำงานเป็นกะไป – กลับ
ชาย/ หญิง	18 - 30	50	กรรมกรและรับจ้างทั่วไป	จังหวัดอุบลฯ จังหวัดระยอง และอื่นๆ	ช่วงว่างจากการประกอบอาชีพเกษตร

การศึกษา

ในหมู่บ้านเวินบีกมีโรงเรียนประถมศึกษาอยู่หนึ่งแห่ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน มีนักเรียนจากบ้านเวินบีกเพียงหมู่บ้านเดียว เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นเด็กเล็กถึงชั้นระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในอดีตเมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาชั้นปีที่ 6 แล้ว ผู้ปกครองจะไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับสูง ทั้งนี้เนื่องจากชาวบรูส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ปัจจุบันมีนักเรียนไปเรียนต่อยังโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ จำนวน 17 คน โดยเดินทางไปกลับทางเรือ

โรงเรียนบ้านเวินบีกตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2481 ครั้งแรกชื่อโรงเรียนประชาบาลตำบลโขงเจียม 1 (สาขาโรงเรียนแกลัววิทยา) ใน ปี พ.ศ. 2483 จึงได้แยกเป็นเอกเทศแล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นโรงเรียนประชาบาลโขงเจียม 7 (บ้านเวินบีก) ต่อมาจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านเวินบีก และได้รับการพัฒนาต่อเนื่องตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนบ้านเวินบีกประกอบด้วยอาคารเรียน 2 หลัง บ้านพักครู 2 หลัง (หลังหนึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน อีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน) มีอาคารอเนกประสงค์ 1 หลัง ส้วม 2 หลัง ถังเก็บน้ำฝน 2 ที่ และหลุมหลบภัย (ชาวบรูเรียก เบ็ม) 1 ที่

ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนบ้านเวินบึกสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 และเคยเปิดการเรียนการสอนตามโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 จนถึงปีการศึกษา 2535

ปัจจุบัน โรงเรียนบ้านเวินบึกมีครูที่ทำการสอนประจำจำนวน 6 คน นักการภารโรง 1 คน จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 75 คน (ดูตารางแสดงจำนวนนักเรียน)

ตารางแสดงจำนวนนักเรียนแยกตามชั้นเรียน

ชั้นเรียน	จำนวนนักเรียน		
	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	6	7	12
อนุบาล 2	-	5	5
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	8	4	12
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	5	9	14
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	5	4	9
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	5	3	8
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	4	9	13
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	2	3	5
รวมทั้งสิ้น	35	44	79

นอกจากนี้ยังมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในสังกัดกรมพัฒนาชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนบ้านเวินบึก โดยอาศัยอาคารอเนกประสงค์เป็นห้องเรียน มีผู้ดูแลเด็ก (ผดค.) จำนวน 1 คน มีเด็กเล็กในศูนย์แห่งนี้ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 3 – 6 ปี จำนวน 21 คน

สาธารณสุขและการรักษาพยาบาล

จากการศึกษา พบว่า ชาวบรูบ้านเวินบึกมีส้วมชนิดราดน้ำใช้ 83 ครัวเรือน จำนวน 83 ที่ ส่วนน้ำดื่มชาวบรูจะมีถึงเก็บน้ำฝนเพื่อใช้ดื่มอย่างเพียงพอตลอดปีเพียง 11 ครัวเรือน ชาวบรูที่เหลือได้ใช้น้ำจากบ่อบาดาลสาธารณะ ซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้านจำนวน 3 แห่ง คือ ตั้งอยู่ที่วัด 1 แห่ง โรงเรียน 1 แห่ง และอยู่ติดกับสำนักงานสาธารณสุขชุมชนอีก 1 แห่ง แต่เมื่อถึงในฤดูแล้งน้ำในบ่อบาดาลสาธารณะปริมาณน้อย ชาวบรูจำเป็นต้องอาศัยน้ำในลำห้วยต่างๆ ซึ่งอยู่บนภูเขาห่างออกไปจากหมู่บ้านประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อนำมาใช้เพื่อการอุปโภคและบริโภค ทำให้เกิด

โรคทางเดินอาหารเป็นประจำ ประกอบกับชาวบ้านวินบีกส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน ภาวะทุพโภชนาการจึงยังปรากฏให้เห็นทั่วไป

การรักษาพยาบาล

เมื่อชาวบรูเจ็บบ่วยจะมีวิธีการรักษาพยาบาลแบบที่เรียกว่า พหุลักษณ์ (Pluralistic Medecine) คือ การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านดั้งเดิม กับการรักษาพยาบาลแบบสมัยใหม่จากหน่วยงานของทางราชการคือ โรงพยาบาลหรือสถานอนามัย ซึ่งบางครั้งจะรักษาทั้งสองลักษณะไปพร้อมๆ กัน บางครั้งก็เลือกรักษาแบบใดแบบหนึ่ง การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านดั้งเดิม ได้แก่ การรักษาจากหมอพื้นบ้าน โดยวิธีการฝนสมุนไพร การเสกเป่าด้วยเวทมนต์คาถาและวิธีการต่างๆ ตามความเชื่อในเรื่องผีसांगเทวดาหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ

ส่วนการรักษาพยาบาลจากหน่วยงานของทางราชการ ได้แก่ การไปรับบริการจากสถานอนามัย (สำนักงานสาธารณสุขหมู่บ้านวินบีก) และโรงพยาบาลในอำเภอ ซึ่งชาวบรูจะเลือกรักษาวิธีการนี้ก็ต่อเมื่อผู้ป่วยมีอาการหนักเท่านั้น ซึ่งถ้ามีอาการเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ชาวบรูยังคงซื้อยาจากร้านขายยาในหมู่บ้านและในเมืองมารักษาพยาบาลกันเอง ซึ่งบางครั้งก็อาจมีอันตรายที่ก่อให้เกิดอาการข้างเคียงจากการใช้ยาที่ไม่ถูกต้อง ปัจจุบันมีการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการให้บัตรสุขภาพและบัตรสงเคราะห์ผู้สูงอายุ แต่กระนั้นชาวบรูก็ยังนิยมการรักษาแบบพื้นบ้านอยู่อาจเนื่องมาจาก ความเป็นกันเองของหมอพื้นบ้านอีกทั้งค่ารักษาจะถูกอยู่มาก เพียงค่าครู (ดาบ) ก็เพียงพอแล้ว

จากที่กล่าวแล้ว ชาวบรูนิยมบำบัดรักษาโรคร้ายไข้เจ็บต่างๆ ใน 2 ลักษณะ คือ การบำบัดรักษาแผนโบราณกับการบำบัดรักษาแผนปัจจุบัน

การเลือกบำบัดด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งใน 2 ลักษณะดังกล่าว ขึ้นอยู่กับลักษณะอาการของโรคเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

การบำบัดรักษาแผนโบราณ

กล่าวได้ว่าเมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นในหมู่บ้าน ชาวบรูจะรู้ลักษณะของโรคร้ายไข้เจ็บนั้นๆ จากประสบการณ์ที่ได้รับสืบทอดกันมา ส่วนผู้ที่ทำการรักษาหรือปรุงยามักจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งอาจเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบรูให้ความเชื่อถือในหมู่บ้าน ชาวบรูมักจะเรียกบุคคลเหล่านี้ว่า “หมอ” หรือ “หมอยา” ซึ่งหมายถึง หมอยาพื้นบ้านหรือหมอสมุนไพร

ในบ้านวินบีกมีหมอยาพื้นบ้านที่ชาวบรูให้ความเชื่อถืออยู่หลายคน ได้แก่ นายดี ฟังป่า นายทอน ฟังป่า นายบำเพ็ญ ฟังป่า และนายสุทิส ฟังป่า หมอพื้นบ้านที่กล่าวมานี้เป็นชาวบรูโดยกำเนิด ส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความรู้วิชาแพทย์พื้นบ้านมาจากพ่อแม่และบรรพบุรุษทั้งสิ้น

ในจำนวนนี้มีนายดี ฟังป่า ได้รับยกย่องว่าเป็นหมอที่เก่งที่สุดเรียนรู้วิชาแพทย์มาจากบรรพบุรุษและเคยข้ามไปเรียนวิชาแพทย์แผนโบราณจากหมอยาพื้นบ้านชาวลาวที่บ้านลาดเสือในแขวงจำปาสักของประเทศลาวอีกด้วย นายดี ฟังป่า เคยเขียนตำรายาไว้มาก แต่อยู่มาเมื่อปี พ.ศ. 2533 ได้เกิดไฟไหม้บ้านและเผาไหม้ตำรายาไปพร้อมกันด้วย เป็นผลให้นายดี ฟังป่า เสียใจจนล้มป่วยลง นายดี ฟังป่า พยายามที่จะเขียนตำราขึ้นมาใหม่แต่จำไม่ได้ทั้งหมดจึงเลิกล้มความตั้งใจนั้นเสีย

โดยปกติ ถ้าเกิดเจ็บป่วยไม่รุนแรง ผู้ที่เป็นหมอพื้นบ้านเหล่านี้จะแนะนำว่าควรปฏิบัติหรือดำเนินการอย่างไรบ้าง หรือควรไปหาหมอประเภทใด เนื่องจากหมอแต่ละคนมีความเชี่ยวชาญเฉพาะโรคแตกต่างกัน การรักษาให้ตรงกับความเชี่ยวชาญของหมอมักจะได้ผลกว่าวิธีสุ่มเดา

จากการศึกษาเกี่ยวกับบำบัดรักษาแผนโบราณของชาวยุโรป สามารถอธิบายลักษณะของการรักษาได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. การรักษาผู้ป่วยอันเนื่องมาจากความผิดปกติทางร่างกายหรือรับอุบัติเหตุ
2. การรักษาผู้ป่วยอันเนื่องมาจากสาเหตุของโรคที่เกิดขึ้นจากสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. การรักษาหรือช่วยทำคลอด (หมอดำแย)

ประเภทแรก การรักษาผู้ป่วยอันเนื่องมาจากความผิดปกติทางร่างกายหรือได้รับอุบัติเหตุ

การรักษาผู้ป่วยอันเนื่องมาจากสาเหตุของโรคที่เกิดขึ้นจากความผิดปกติทางร่างกาย หรือได้รับอุบัติเหตุ จำแนกออกเป็น 6 ประเภท คือ

หมอยาสมุนไพร

เป็นวิธีการรักษาโดยสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาช่วยบำบัด อาจเป็นรากไม้ ใบ ผล เปลือก หรือยาง อาจใช้หนังสัตว์ เลือดสัตว์ เชื้อสัตว์ กระดูกสัตว์ หรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์บางชนิด ตลอดจนแร่ธาตุต่างๆ มาสกัดเอาส่วนที่เชื่อว่าจะเป็นตัวยาสำคัญ โดยนำมาต้ม ผ่น บด หรือผสมผสานกัน ให้ผู้ป่วยกินหรืออาจพอก ปกปิดตามควรแก่สาเหตุของโรคซึ่งมักได้แก่ ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ ท้องผูก ท้องร่วง ปวดฟัน ปวดท้อง ตลอดจนไปจนถึงเรื่องอาการผิดปกติของหญิงหลังคลอดบุตรและการเป็นผี เป็นต้น

หมอเป่า

เป็นวิธีการรักษาโดยใช้วิธีการพ่นยาเป่า หรือเคี้ยวใบไม้ หมาก ปูน ตลอดจนกระเทียม หัวหอม แม้กระทั่งน้ำลายเปล่าๆ หมอเป่ามักจะรักษาโรคภัยไข้เจ็บบางชนิด เช่น ผี โรคผิวหนัง ถูกแมลงสัตว์กัดต่อย

หมอกวาด

เป็นวิธีการรักษาโดยใช้วิธีกวาดยา ส่วนมากมักใช้กับเด็ก หมอกวาดจะหารากไม้บางชนิด มาบดหรือฝนกับหินลับมีด หรือฝาม้อดินเผา โดยใช้มะนาวเป็นกระสายยาช่วยในการบดหรือฝนให้ตัวยาออกจากรากไม้นั้นๆ จากนั้นหมอจะใช้นิ้วแตะยากวาดใบที่ลิ้นของเด็ก ซึ่งมักจะมีฝ้าขาว แสดงว่ามีโรคภัยต่างๆ ระวังร้อนอยู่ภายในจนแสดงออกที่ลิ้นหมอกวาดจะกระทำอยู่ 3 ครั้ง หรือมากกว่านั้นตามควรแก่โรค เชื่อกันว่าการกวาดยาเด็กโดยหมอกวาดนี้ จะรักษาสาละพัคโรคในเด็ก โดยเฉพาะโรคทางตาลโคมย พุงโร ก้นปอด เบื่อข้าว เบื่อนม เป็นต้น

หมอน้ำมนต์

เป็นวิธีการรักษาได้เกือบทุกโรค แต่เน้นเกี่ยวกับโครงกระดูกที่อาจหักเคลื่อนอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุต่างๆ หมอน้ำมนต์จะทำน้ำมนต์ อ่านคาถา และประพรมไปบนส่วนร่างกายที่ได้รับบาดเจ็บ ในกรณีที่แขนขาหัก หมอน้ำมนต์อาจใช้ไม้ไผ่ ซอยเป็นแผ่นเล็กๆ ตาม (ลักษณะคล้ายเข้าฝือก) ในส่วนที่หัก เพื่อพยุงหรือจัดให้อยู่ในรูปแบบเดิมด้วย

หมอน้ำมัน

น้ำมันที่นำมาเป็นตัวยาดังกล่าวนี้ต้องใช้น้ำมันจากสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น เลียงผากวาด ฟาน (แก้ง) หมูป่า (หมูเขี้ยวตันยั้งดี) หมู เม่น เป็นต้น โดยผสมกับน้ำมันมะพร้าวเรียกว่า “น้ำมันเลียงผา” ผู้ป่วยที่รักษาด้วยหมอน้ำมัน มักจะป่วยด้วยโรคไขข้อกระดูกเส้นเอ็นต่างๆ ที่ได้รับการกระทบกระเทือนจากอุบัติเหตุทั้งปวงบางกรณีถึงกับหัก เคาะ รัว เคลื่อน เคล็ด หมอน้ำมันจะกระทำพิธี บริกรรมคาถา พร้อมกับเอาน้ำมันชะโลมบริเวณที่เจ็บปวด มักรักษาอยู่เป็นแรมเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความหนักเบาของโรค

หมอเอ็น

เป็นวิธีการรักษาโดยการจับเส้น นวด เคลื่อน ส่วนที่เคล็ดขัดยอกหรือเมื่อยให้เข้าสู่สภาพปกติ แม้กระดูกที่เคลื่อนหรือเส้นเอ็นเคลื่อนย้ายที่หมอเอ็นจะรู้ตำแหน่งโดยจับหรือดึงให้เข้าที่ได้อย่างชำนาญด้วยประสบการณ์

ประเภทที่สอง การรักษาผู้ป่วยอันเนื่องมาจากสาเหตุของโรคที่เกิดขึ้นจากสิ่งเหนือธรรมชาติ

อาการของผู้ป่วยเป็นโรคนิคนี มาจากสาเหตุทางจิตใจที่ตื่นผวา กลัวสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งอาจเป็น ภูตผี ปีศาจ เจ้าหน้าทีต่างๆ การรักษาประเภทนี้มักต้องการทำด้วยพิธีกรรม ซึ่งจำแนกหมอได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

หมอพระ

วัดทางพุทธศาสนาในบ้านเวินบีกไม่มีพระมาอยู่ประจำ นานทีถึงจะมีพระเดินทางเข้ามาพักที่วัดแห่งนี้สักครั้งหนึ่ง แม้เวลาที่มีงานบุญก็มักจะนิมนต์พระมาจากที่อื่นนำมาประกอบพิธีกรรม ดังนั้นชาวบรูจะได้รับการบำบัดรักษา การอบรมทางด้านจิตใจ โดยหมอพระนี้เป็นบางโอกาส ในงานบุญหรือการทำสังฆทานของชาวบรู พระสงฆ์จะประพรมน้ำพระพุทธรูปมนต์แก่ญาติโยมที่เข้าร่วมในงานนั้นด้วย

หมอทรง

ในบ้านเวินบีกจะมีผู้หญิงคนหนึ่งเป็นหมอทรงประจำหมู่บ้าน คือ นางทุม ฟังป่า หมอประเภทนี้จะรักษาผู้ป่วยโดยการเข้าทรงเจ้าเข้า (ผีได้) ในพิธีกรรมดังกล่าว อาจมีการร้องรำทำเพลง ภาษาที่ใช้ในพิธีกรรมจะเป็นภาษาบรู ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม มีมะพร้าว เหล้า กล้วย เป็นต้น

หมอผี

เนื่องจากชาวบรูยังมีความเชื่อกันว่า อาการเจ็บไข้ได้ป่วยนอกจากจะเกิดจากธรรมชาติแล้ว ยังเกิดจากอำนาจของภูตปิศาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เป็นไป การรักษาโรคที่เกิดอำนาจดังกล่าวต้องอาศัยหมอที่มีความรู้และร่ำเรียนคาถาอาคมมาทำการรักษา นายผี ฟังป่า นอกจากเป็นหมอพื้นบ้านแล้ว ยังดำรงตำแหน่งจาระโบในหมู่บ้านจึงจัดอยู่ในประเภท “หมอผี” คนหนึ่งที่ชาวบรูให้ความเชื่อถือ ส่วนวิธีการรักษานั้นมักใช้วิธีการนั่งสมาธิ (ชาวบรูเรียกนั่งส่อง) บริกรรมคาถาขับไล่ผีร้าย โดยเฉพาะผีปอบ หรือผีกระต่ายอื่นๆ ให้ออกจากร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยหมอผีหรือจาระโบจะใช้อุปกรณ์มีเส้าหางปลาไหล ก้านกล้วย ก้านมะยม เป็นต้น มาตีผู้ป่วยพร้อมทั้งอาบน้ำมนต์ จากนั้นมีการผูกข้อต่อแขนด้วยค้ำมมงคล

หมอขวัญ

เป็นวิธีการรักษาคนป่วยโดยใช้หมอทำขวัญ มาทำพิธีเรียกขวัญผู้ป่วยด้วยคาถาและคำอวยพร บางท้องถิ่นจึงเรียกหมอขวัญว่า “หมอพร” ในการทำพิธีรักษาหมอขวัญจะแต่งกายนุ่งขาวห่มขาว ถ้าเป็นเครื่องแต่งกายแบบธรรมดาจะมีผ้าขาวพาดบ่า สวดคาถาคือหน้าบายศรีเสร็จมีการผูกข้อมือด้วยค้ำมมงคลสีขาว ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นการเรียกขวัญซึ่งหนีกระเจิงไปนั้นให้มาอยู่กับเนื้อกับตัว โรคภัยไข้เจ็บก็จะหายสิ้นไป

ประเภทที่สาม การรักษาหรือช่วยทำคลอด (หมอดำแย)

หมอดำแยเป็นหมอผู้หญิงที่กระทำพิธีป้องกัน บำบัด และรักษาหญิงที่มีครรภ์จนคลอดบุตร และดูแลหลังคลอดทั้งมารดาและบุตร หมอดำแยจะเรียนรู้ทั้งวิธีการทำคลอด การตัดสายสะดือเด็กผิวไผ่ การอาบน้ำต้มด้วยสมุนไพร การอยู่ไฟ รวมถึงการรับประทานอาหารหลัง

คลอของมารดา และการกินอาหารประเภทที่ช่วยให้ร่างกายมีคุณภาพและไหลมากพอที่บุตรจะกินได้อิ่ม ทั้งนี้ไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียนทั้งแม่และบุตรที่เกิดใหม่ด้วย

จะเห็นได้ว่า นอกจากการรักษาผู้เจ็บป่วยตามลักษณะอาการของโรคตามหลักวิชา แพทย์แผนโบราณที่ร่ำเรียนมาแล้ว หมอพื้นบ้านยังมีบทบาทและหน้าที่หลายประการทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบสนองความจำเป็นในด้านการบำบัดรักษาของชาวบรู ซึ่งอยู่ในสภาพที่ห่างไกลหมอแผนปัจจุบันและสถานพยาบาลของรัฐที่มีวิทยาการทันสมัยกว่า

การบำบัดรักษาแผนปัจจุบัน

ก่อนหน้าที่หน่วยงานทางด้านสาธารณสุขของรัฐจะเข้าไปตั้งอยู่ในหมู่บ้านนั้น หมอพื้นบ้านได้มีบทบาทในการบำบัดรักษาผู้เจ็บป่วยในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก ทั้งนี้โดยอาศัยความรู้ความชำนาญในวิชาชีพของคนเป็นหลัก

ในระยะต่อมา ชาวบรูได้มีการติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมภายนอกมากขึ้น จึงสามารถหาซื้อยาจากร้านขายยาในอำเภอ ตลอดจนเข้าไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภออีกด้วย

หน่วยงานทางด้านสาธารณสุขของรัฐที่เข้าไปตั้งอยู่ในบ้านเวินบีกครั้งแรกคือ สถานีอนามัยบ้านเวินบีก ซึ่งต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น สำนักงานสาธารณสุขชุมชนบ้านเวินบีก เพื่อให้การบริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ประชาชน

หน่วยงานดังกล่าวได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 ในบริเวณทิศตะวันตกของหมู่บ้านที่เรียกว่าคุ่มบ้านเหนือ แต่เริ่มทำการเมื่อปี พ.ศ. 2528

เจ้าหน้าที่คนแรกที่เข้ามาประจำที่สำนักงานแห่งนี้ คือ นายกิตติบุรณ ขุนทวี ซึ่งมีตำแหน่งเป็นลูกจ้างประจำ ต่อมาปี พ.ศ. 2533 นายกิตติศักดิ์ ขุนทวี ได้ลาออกและยังไม่มีเจ้าหน้าที่มาแทน สำนักงานสาธารณสุขชุมชนแห่งนี้จึงว่างเว้นการบริการประมาณ 1 ปี

จนกระทั่งเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2535 มีนายสุวิทย์ พรหมบุตร ได้ย้ายมาช่วยราชการในตำแหน่งเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน 2

ต่อมาทางราชการได้สังเกตเห็นว่า บ้านเวินบีกเป็นหมู่บ้านที่ทุรกันดารและอยู่ห่างจากชุมชนอื่นๆ ประกอบกับประชาชนส่วนใหญ่เป็นชนกลุ่มน้อยเชื้อชาติบรู ซึ่งมีความเชื่อโลกทัศน์ วัฒนธรรมและภาษาอยู่ในกลุ่มของตน หากส่งเจ้าหน้าที่ที่ขาดความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ อาจทำให้การปฏิบัติงานเกิดขัดข้องมีปัญหาและไม่บรรลุผลเท่าที่ควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทางหน่วยงานด้านสาธารณสุข จึงทำการคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านเข้ารับการอบรมหลักสูตรสาธารณสุขมูลฐาน ในโครงการพระราชดำริ (โครงการนำพระทัยจากในหลวง) จำนวน 1 คน คือ นายสำราญ พึ่งป่า วุฒิเดิม หมู่ 3 เมื่อผ่านการอบรมแล้ว

นายสำราญ พึ่งป่า ได้ถูกส่งมาประจำสำนักงานสาธารณสุขชุมชนบ้านเวินบึก ในตำแหน่ง
เจ้าพนักงานสุขภาพชุมชน เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2535

นอกจากนี้ยังมีชาวบรูอีกจำนวนหนึ่งได้รับการคัดเลือกให้ไปรับการอบรมทาง
ด้านสาธารณสุขเป็นบางโอกาส เพื่อให้กลับมามาทำหน้าที่แนะนำและบริการเกี่ยวกับงานด้านสา
ธารณสุขแก่ประชาชนในหมู่บ้าน เช่น อาสาสมัครมาลาเรียประจำหมู่บ้าน (อม.ม.) และ
อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน (อส.ม.) เป็นต้น

หากพิจารณาถึงแนวคิดของชาวบรูเกี่ยวกับยารักษาโรค อาจสรุปได้ตามตาราง
ดังนี้

ตารางแสดงการรักษาพยาบาลของชาวบรู

การบำบัดรักษา	ผู้รักษา	อาการของโรค	ค่าใช้จ่าย	โลกทัศน์
1.แผนโบราณ	หม้อพื้นบ้าน (หมอยา สมุนไพร, หมอเป่า หมอกวาด, หมอน้ำ มนต์ หมอน้ำมัน หมอ เอ็น หมอพระ หมอทรง หมอผี หมอขวัญ หมอดำแย แพทย์ปริญญา,	เจ็บป่วยธรรมดา โรคทางไสยศาสตร์ ความเจ็บป่วยทาง จิตใจ	ไม่สูงนัก	โรคบางอย่างต้อง รักษาด้วยวิธีแบบ โบราณ
2. แผนปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่อนามัย, ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	เจ็บป่วยอาการหนัก ผ่าตัด	ค่อนข้างสูง	

การบริการสาธารณสุข

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอและโรงพยาบาลประจำอำเภอโขงเจียม ได้จัดบริการ
ด้านสาธารณสุขแก่ชาวบ้านหลายโครงการ อาทิ บริการคุมกำเนิด อาหารและโภชนาการ อนามัยแม่
และเด็ก เป็นต้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่นิยมของชาวบรูมากนัก เพราะฐานะของชาวบ้านยังยากจน ทั้งยัง
มีความลำบากในด้านคมนาคมไปยังสถานพยาบาล

ในด้านการส่งเสริมบุคลากรในท้องถิ่น หน่วยงานทางด้านสาธารณสุขของทางราชการได้ทำการคัดเลือกประชาชนในหมู่บ้าน เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรสาธารณสุขมูลฐาน เป็นครั้งคราว และบุคคลที่ได้ผ่านการอบรมหลักสูตรต่างๆ จะถูกส่งกลับมาทำหน้าที่ให้บริการทางด้านสาธารณสุขมูลฐานต่อไป กลุ่มบุคคลดังกล่าว ได้แก่ อาสาสมัครมาลาเลียประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม.

ลักษณะการเมืองการปกครอง

โครงสร้างการปกครอง

ชาวบรูที่อพยพเข้ามาในบ้านเวินบีก ประกอบด้วยกลุ่มคน 2 ตระกูล คือ กลุ่มตระกูลลือคำหาญ กับกลุ่มตระกูลแสนชัย ซึ่งตระกูลดังกล่าวมีมาตั้งแต่สมัยที่ยังอยู่ในประเทศลาว เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยชาวบรูยังยึดมั่นในสายตระกูลเดิมของตน

ต่อมารองอำมาตย์เอกหลวงแก้ว กาญจนเขตต์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอโขงเจียมในเวลานั้นเห็นว่า เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วชาวบรูควรจะมีชื่อเป็นคนไทย เพื่อประโยชน์ในด้านการปกครอง จึงได้ทำการเปลี่ยนนามสกุลให้กับชาวบรู โดยถือเอาตามสภาพความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพเป็นหลัก ตระกูลลือคำหาญแต่เดิมจึงเปลี่ยนเป็นฟิ่งดงตระกูลแสนชัย แต่เดิมเปลี่ยนเป็นฟิ่งป่า (สีทัน พรานแมน, 2541) นอกจากนี้ยังมีนามสกุลที่แยกออกจากสองตระกูลดังกล่าวไปเป็นอย่างอื่น ได้แก่ นามสกุล พรานแมน แก้วใส กอดแก้ว และคำบุญเรือง

นอกจากชาวบรู 2 กลุ่มตระกูลใหญ่ๆ ที่กล่าวมา ในเวลาต่อมาได้มีกลุ่มคนไทยลาวได้เข้าไปอยู่ในบ้านเวินบีก ในจำนวนนี้มีกลุ่มตระกูล จุฬา ซึ่งอพยพมาจากบ้านนาสว่าง บ้านนาเขีย อำเภอดงขุ้ม จังหวัดอุบลราชธานี (ล้วน ฟิ่งป่า, 2541) คนไทยลาวกลุ่มนี้ถนัดในอาชีพค้าขาย ปลายปีต่อมากลุ่มตระกูล จุฬา ได้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจในหมู่บ้านเวินบีก ซึ่งผิดกับชาวบรูที่ไม่มีความถนัดทางการค้าขาย เนื่องจากเคยชินกับการแลกเปลี่ยนผลผลิตมาแต่เดิม

การปกครองในอดีต ชาวบรูให้ความนับถือ นายสี ฟิ่งป่า ซึ่งเป็นผู้นำคนสำคัญในการอพยพเข้ามาที่บ้านเวินบีกครั้งแรก รวมทั้งผู้นำคนสำคัญอีกหลายคน ได้แก่ นายนาค ฟิ่งดง นายก๊ก ฟิ่งป่า ซึ่งต่อมาคนเหล่านี้ต่างได้รับเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านตามลำดับ

ปัจจุบันบ้านเวินบีกจัดการปกครองตามหลักเกณฑ์และวิธีการของกระทรวงมหาดไทย เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นๆ ทั่วไป กล่าวคือ ให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธาน และประชาชนในหมู่บ้านอีก 7 คน เป็นกรรมการฝ่ายต่างๆ คือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายกิจการคลัง ฝ่ายกิจการพัฒนาและแหล่งส่งเสริมอาชีพ

ฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายสวัสดิการและสังคม ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่าย
กิจกรรมการศึกษาและวัฒนธรรม และฝ่ายเลขานุการ

กรรมการแต่ละฝ่ายได้รับการเสนอชื่อจากชาวบ้าน และให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งจากบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบอยู่ในวาระ 4 ปี เมื่อครบวาระแล้วจะมีการพิจารณาแต่งตั้งใหม่ ซึ่งอาจแต่งตั้งคนเก่าให้ดำรงตำแหน่งต่อไปอีกก็ได้ (กรมการปกครอง, 2529 : 23) โครงสร้างทางการปกครองของบ้านเวินบึก จำแนกหน้าที่ความรับผิดชอบดังตาราง

ตารางแสดงรายชื่อของคณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละฝ่าย

ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
นายสีทัน พรานแมน (ผู้ใหญ่บ้าน)	ประธานหมู่บ้าน อ.พ.ป. บ้านเวินบึก
นายฝอย ฟุ้งคง	รองประธาน
นายสุวรรณ แก้วสุรียา	รองประธาน
นายเหลือง แก้วใส	รองประธาน
นายประกอบ ฟุ้งป่า	รองประธาน
นายสวัสดิ์ ฟุ้งป่า	หัวหน้าฝ่ายปกครอง
นายสมใจ ฟุ้งคง	หัวหน้าฝ่ายกิจการคลัง
นายขาวพลอย กอดแก้ว	หัวหน้าฝ่ายกิจการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
นายเหลือง แก้วใส	หัวหน้าฝ่ายป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย
นายบำเพ็ญ ฟุ้งป่า	หัวหน้าฝ่ายสวัสดิการสังคม
นายคำโพธิ์ ฟุ้งคง	หัวหน้าฝ่ายสาธารณสุข
นายอ่อน ฟุ้งป่า	หัวหน้าฝ่ายกิจกรรมการศึกษาและวัฒนธรรม กรรมการและเลขานุการ

ที่มา : ข้อมูลหมู่บ้าน 2541

จะสังเกตได้ว่ารายชื่อคณะกรรมการหมู่บ้านทั้งหมดล้วนเป็นผู้ชายซึ่งเป็นบทบาทที่สังคมชาวบรูให้ความสำคัญกับผู้ชายในการเป็นผู้นำ

โครงสร้างทางด้านการพัฒนา

นอกจากการจัดการปกครอง ในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว เพื่อให้การพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงได้จัดแบ่งหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาออกเป็นกลุ่มๆ เรียกว่า คຸ້ມ อีกจำนวน 5 คຸ້ມ ๆ ละประมาณ 15-20 ครัวเรือน แต่ละคຸ້ມมีหัวหน้าคຸ້ມดูแลและรับผิดชอบ โดยกำหนดให้สมาชิกแต่ละคຸ້มเลือกหัวหน้า

ตารางแสดงชื่อคຸ້ມและชื่อหัวหน้าคຸ້ມผู้ดูแลและรับผิดชอบแต่ละคຸ້ມ

ชื่อคຸ້ມ	หัวหน้าคຸ້ມ
รวมเผ่าไทย	นายจันทัย พึ่งป่า
ประชาพัฒนา	นายเหลียง แก้วใส
นเรศวรมหาราช	นายสุทิศ พึ่งป่า
ตะวันสีทอง	นายสุนทร พึ่งป่า
ประชาสามัคคี	นายถ่อน พึ่งป่า

นอกจากนี้ ในบ้านเวินบึกมีศาลาประชาธิปไตยอยู่จำนวน 1 แห่ง เพื่อใช้เป็นสถานที่อบรมและเผยแพร่อุดมการณ์ประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยมีคณะกรรมการบริหารศาลาประชาธิปไตย ดังตาราง

ตารางแสดงรายชื่อคณะกรรมการบริหารศาลาประชาธิปไตย

ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
นายปริญญา สร้อยสิงห์ (กำนัน)	ประธานกรรมการ
นายสุชี ศรีพันธ์	กรรมการ
นายฝอย พึ่งคง	กรรมการ
นายเลื่อน วงษ์สาคร	กรรมการ
นายนิพนธ์ พึ่งป่า	กรรมการ
นายสวัสดิ์ พึ่งป่า	กรรมการ
นายกาย คำบุญเรือง	กรรมการ
นายสมาน พึ่งป่า	กรรมการ
นายสีทัน พรานแมน (ผู้ใหญ่บ้าน)	กรรมการและเลขานุการ

ที่มา : ข้อมูลหมู่บ้าน 2541

ศาสนาและวัฒนธรรม

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาสังเกตวิถีการดำเนินชีวิตของชนชาวยุ พบว่า ชนชาวยุมีความเชื่อและยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่เรียกว่าฮีดข่าคองขอม

ฮีด เป็นคำในภาษาไทยอีสาน หมายถึง จารีตประเพณีที่คนทั่วไปยึดถือมาปฏิบัติ เพื่อให้ตนเองและสังคมมีความเป็นอยู่อย่างเดียวกันและเพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและได้รับความสงบ

คอง คือระเบียบแบบแผนที่บุคคลจะต้องยึดถือเป็นแนวทางหรือกติกาของการดำเนินชีวิต ตามสภาพฐานะของคนหรือเรียกง่าย ๆ ว่าคือ จรรยาบรรณของบุคคลที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ ซึ่งรวมความแล้ว ฮีดคอง คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือเป็นแบบแผนกติกาของชีวิตที่จะพึงปฏิบัติตามฐานะ วัย และเพศของแต่ละคน

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และประชาชนในหมู่บ้านทราบว่า ฮีดข่าคองขอมคือกฎจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษของชาวยุยึดถือเป็นแนวปฏิบัติมาตั้งแต่สมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว หรือนานกว่านั้น เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านเวินบักก็ยังคงยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม ชาวบรูไม่อาจให้คำตอบได้ว่าฮีดข่าคองขอมมีมานานเพียงใดมีกรอบของจารีตกว้างขวางเพียงไหน วิถีปฏิบัติส่วนใหญ่รับรู้มาเป็นคำบอกเล่าและคนรุ่นก่อนทำเป็นตัวอย่างให้เห็น

กล่าวได้ว่า จารีตประเพณีที่ชาวบรูปฏิบัติตามฮีดข่าคองขอมมักต้องมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีอยู่เสมอ ซึ่งผีสำคัญที่ชาวบรูนับถือมี อาทิ ผีจ่านัก ผีประจำฮีด ผีไล่ และผีบุญคุณพ่อแม่ เป็นต้น (นายกี คำบุญเรือง, 2541) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีมี 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมตามปกติหรือเป็นมงคล กับพิธีกรรมที่เกิดจากการกระทำผิดฮีด

พิธีกรรมตามปกติหรือเป็นมงคล ได้แก่ การทำบุญประจำปี (บุญเลี้ยงผีบ้าน) ซึ่งมักทำกันในเดือน 3 ซึ่งเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต กับเดือน 8 ในช่วงเริ่มทำการผลิตครั้งต่อไป เป็นต้น

ส่วนพิธีกรรมที่เกิดจากการกระทำผิดฮีด ได้แก่ กระทำคามผิดด้วยการทะเลาะเบาะแว้ง การผิดลูกผิดเมียกัน การที่หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสีกันตามหัวไร่ปลายน่า เป็นต้น ซึ่งการกระทำผิดฮีดจะมีโทษตั้งแต่หนักไปถึงเบา ส่วนค่าปรับไหม (ค่าเสียผี) จะแตกต่างกันตามลักษณะของความผิด เช่น อาจเสียผีด้วยควาย หมู หรือไก่ ตามโทษหนัก-เบาตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป ฮีดข่าคองขอม คือกฎจารีตประเพณีซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องผีควบคู่กัน ซึ่งมีจิตความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ฝังแน่นอยู่ในจิตสำนึกของชาวบรูอย่างแยกไม่ออก และอิทธิพลดังกล่าวก็ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบรู ทั้งในด้านการปกครองเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กฎหมายสังคมนั่นเอง

ผีจ่านัก ถึงแม้ในปัจจุบันชาวบรูจะหันนับถือพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต แต่ปรากฏว่าชาวบรูยังมีได้ละทิ้งการนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิมของตน กล่าวคือ ชาวบรูยังมีความเชื่อในเรื่องผี และมีการประกอบประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีในโอกาสต่างๆ อยู่เสมอ ผีสำคัญที่ชาวบรูนับถือคือ ผีจ่านัก

ในสมัยที่ยังอาศัยอยู่บนภูเขาทางตอนเหนือของประเทศไทย บรรพบุรุษของชาวบรูนับถือผีเจียวเป็นผีประจำเผ่า แต่เมื่ออพยพลงมาสู่ที่ราบซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนลาว ไม้อาจนำผีเจียวมาได้เพราะไม่ใช่ดินแดนของชาวบรู จึงจำต้องละทิ้งผีเจียวไว้และได้เปลี่ยนมานับถือผีจ่านักแทน

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในหมู่บ้านทราบว่ ผีจ่านัก ที่ชาวบรูนับถืออยู่ในปัจจุบัน ได้มาด้วยการกระทำพิธีชื้อจากบ้านลาดเสือในแขวงจำปาสักของประเทศไทย เนื่องจากชาวบรูยอมรับนับถือในความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ปรากฏอยู่เนืองๆ เมื่อรับมาแล้วชาวบรูได้สร้างศาลให้สิงสถิตเป็นที่สักการะโดยจัดทำเป็นผาม (ปะรำ) ไว้ในป่าบริเวณภูห้วยโดน ซึ่งเป็น

เขตหวงห้าม เข้าไปตัดไม้ไม่ได้และในบริเวณหอนี้จ่านักจะห้ามเพศหญิงเข้าไปอย่างเด็ดขาดเพราะถือเป็นการผิดฮีด

สำหรับเครื่องบูชาในพิธีกรรมซื้อฝั่จ่านักดังกล่าวประกอบด้วย ควาย 1 ตัว เหล้า 1 ไห และดอกไม้ธูปเทียนอย่างละ 1 คู่ (ปัจจุบันไม่มีการประกอบพิธีด้วยการฆ่าควายแล้ว)

นอกจากนี้ในบริเวณดังกล่าวยังมีต้นไม้อีก 1 ต้น ซึ่งชาวบรูเลือกไว้เป็นต้นไม้เสี่ยงทายสำหรับเหตุการณ์ต่างๆ ภายในหมู่บ้าน การบูชาฝั่จ่านักนี้มีการบูชาปีละ 2 ครั้ง คือ ในเดือน 3 และในเดือน 6 ของที่้ใช้บูชาฝั่จ่านัก ได้แก่ ไก่ 5 ตัว เหล้า 1 ไห และดอกไม้ขาว ธูปเทียน เป็นต้น (จึงมีการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวในปัจจุบันอยู่)

ความเชื่อเรื่องฝั่จ่านักมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบรูเป็นอย่างมาก เป็นต้นว่า ถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านต้องบอกกล่าวฝั่จ่านัก หากเกิดเสียหายชาวบรูต้องมีการเสียฝั่ ในกรณีที่มีเด็กเกิดใหม่พ่อแม่ต้องบอกกล่าวให้ฝั่จ่านักรู้ทำนองเดียวกับการแจ้งเด็กเกิดในสำมะโนครัว (นายเหลือง แก้วใส, 2542) ฝั่จ่านักมีว่า

“ฝั่เข้าฝั่จ่านักเอย มื่อนี้ลูกนาง .. เกิดมาแล้ว ขอให้เจ้าปรับเป็นลูกหลาน
ชอยเลี้ยงชอยชูให้เติบโตใหญ่สูง เป็นท้าวเป็นนางเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ต่อไป
ภายหน้า”

กล่าวได้ว่า ฝั่จ่านักคือมเหศักดิ์หลักบ้าน (เปรียบได้กับผีปู่ตา) ที่คอยให้ความคุ้มครองชาวบรูมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ไม่มีชาวบรูคนใดกล้าล่วงละเมิดเพราะต่างรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของฝั่จ่านักมาจากคำบอกเล่าของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย จากคำร่ำลือถึงอิทธิฤทธิ์ของฝั่จ่านักดังกล่าว เคยมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นมาทำพิธีขอซื้อฝั่จ่านักไปไว้ที่หมู่บ้านเพื่อให้คุ้มครองคนในหมู่บ้านของตน ซึ่งพิธีกรรมและเครื่องบูชาในการกระทำพิธีซื้อฝั่จ่านักครั้งนั้น จะกระทำในลักษณะเดียวกับที่ชาวบรูเคยทำพิธีมาจากบ้านลาดเสือในอดีต

ฝั่ประจำฮีด

ชาวบรูบ้านเวินบีกทุกครอบครัวจะมีฝั่ประจำฮีดของตน ซึ่งแต่ละครอบครัวอาจจะมีฝั่ประจำฮีดต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวนั้นจะอยู่ในฮีดใด กล่าวได้ว่า ฝั่ประจำฮีด คือ ฝั่ประจำสายตระกูลนั่นเอง

เครื่องรางผีประจำฮีตมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกจะสร้างเป็นหอ (ศาล) เล็กๆ ไม้ ช่างๆ บ้าน (เรียกว่าฮีตส่วยหรือขอม) อีกลักษณะหนึ่งจะทำเป็นแท่งเล็กๆ แขนงไว้ในห้องเปิงหรือห้องนอน เพื่อให้เป็นที่อยู่ของผีประจำฮีตเอาไว้บูชากันในบ้าน (เรียกว่าฮีตอาเราและฮีตคาอ้อย)

การบูชาเช่นไหว้ผีประจำฮีตกระทำต่อเมื่อมีการกระทำผิดฮีต ส่วนค่าเสียผีจะเป็นไก่ หมูหรือควาย ขึ้นอยู่กับความผิดว่าหนักหรือเบาเพียงใด หัวของค่าปรับนี้จะนำมาเป็นเครื่องบูชาผี ส่วนเนื้อจะแบ่งกันกินในหมู่ญาติพี่น้องที่อยู่ในฮีตเดียวกัน

ผีไล่ ผีไล่เป็นผีที่สำคัญชาวบรูเช่นเดียวกัน ชาวบรูมีความเชื่อว่า ผีไล่จะคอยคุ้มครองป้องกันไม่ให้เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย การบูชาผีไล่จะต้องทำทุกปีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ถ้าไม่ทำเชื่อกันว่าจะมีการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นภายในหมู่บ้าน

การบูชาผีไล่นี้จะมีแม่ครูเป็นผู้อันเชิญผีไล่มารับเครื่องเช่นไหว้บูชา ได้แก่ ฆ้อง ระฆัง พิณ และกลอง เป็นต้น นอกจากจะมีการตั้งเครื่องบูชาไว้แล้ว ยังมีการพ้อนถวายผีไล่อีกด้วย การพ้อนนี้เรียกว่า “ปวน” สำหรับการบูชาผีไล่ยังมีการบูชาเมื่อมีคนเจ็บป่วยขึ้นในบ้านอีกด้วย เครื่องบูชาที่คล้ายกันกับเครื่องบูชาประจำปี เมื่อบูชาเสร็จก็จะเชิญแม่ครูมารักษาต่อไป ชาวบรูที่นับถือผีไล่ส่วนใหญ่จะอยู่ในคุ้มบ้านเหนือ (กาบ คำบุญเรื่อง, 2539)

ผีบรรพบุรุษ ผีบรรพบุรุษ หรือที่ชาวบรูเรียกว่า “ผีบุญคุณพ่อแม่” ชาวบรูเชื่อว่าเมื่อบรรพบุรุษของพวกเขาตายไปแล้วจะไม่ไปไหน แต่วิญญาณเหล่านั้นยังคงวนเวียนอยู่ในบริเวณบ้านเรือนเพื่อให้ความคุ้มครองดูแลลูกหลานของตน

ชาวบรูนับถือผีบรรพบุรุษมาก เมื่อมีการเลี้ยงผีประเภทใดแล้ว สิ่งที่เขาไม่ได้คือต้องมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษร่วมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะชาวบรูมีความเชื่อว่า การปล่อยให้วิญญาณของผีบรรพบุรุษหิวโหย หมายถึงการเป็นคนไม่มีความกตัญญู ทั้งยังอาจต้องได้รับการสาบแช่งจากวิญญาณเหล่านั้นอีกด้วย

ดังนั้น ถ้ามีการจัดงานเลี้ยงผีบรรพบุรุษแล้ว ชาวบรูมักจะจัดงานบูชาฉลองอย่างใหญ่โต ชาวบรูเรียกประเพณีเลี้ยงผีบุญคุณพ่อแม่นี้ว่า “ระบีบ” ซึ่งชาวบรูถือว่างานดังกล่าวเป็นงานบุญ เพราะเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (ปัจจุบันเลิกการประกอบพิธีกรรมนี้แล้ว)

การประกอบพิธีระเบี๊บบ้างกล่าวเป็นการประกอบพิธีตามลัทธิการนับถือผีของชาวยุโรป ถึงแม้ว่าปัจจุบันชาวยุโรปจะได้ออมรับนับถือพุทธศาสนาตามอย่างสังคมไทยแล้ว แต่การนับถือผียังคงมีอยู่ไม่เสื่อมคลาย แสดงให้เห็นว่าชาวยุโรปมีการนับถือพุทธศาสนาควบคู่ไปกับการนับถือผีนั่นเอง

ประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีพิธีกรรมของชาวยุโรปบ้านเวินบีกแตกต่างจากประเพณีของชาวอีสานโดยทั่วไป เนื่องจากประเพณีของชาวอีสานปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่ชาวยุโรปยึดถือปฏิบัติตามฮีตห้าของคอมหรือฮีตห้าคองส่วย ซึ่งฮีตดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวยุโรปมาเป็นเวลาช้านาน

ประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญและถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวยุโรป ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงผีบ้าน (เลี้ยงจ่านัก) ประเพณีเลี้ยงผีประจำฮีต และประเพณีระเบี๊บบ้าง เป็นต้น

ประเพณีเลี้ยงผีบ้าน (เลี้ยงจ่านัก) คือ ประเพณีเลี้ยงผีมหัศจรรย์ที่จัดขึ้นในคราวเดียวกับงานบุญประจำปีของหมู่บ้านในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ครั้งหนึ่ง และในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงหลังสงกรานต์ก่อนจะลงมือทำการผลิตทางการเกษตรในครั้งต่อไปอีกครึ่งหนึ่ง

ประเพณีเลี้ยงผีประจำฮีต จะจัดขึ้นในกรณีที่มีผู้ล่วงละเมิดจารีตประเพณีของหมู่บ้าน ซึ่งประเพณีดังกล่าวคนทั่วไปมักเรียกว่า “การเสียผี” นั่นเอง

ส่วนระเบี๊บบ้าง คือ ประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวยุโรปถือเป็นสุดยอดของงานบุญเลยทีเดียว ปกติงานบุญระเบี๊บบ้างจะใช้เวลาในการจัด 3 วัน และมีการจัดประรำพิธีขึ้นเฉพาะ ในงานดังกล่าวจะมีการละเล่นดนตรี การเล่นเกมย่อย (หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสิกันเป็นคำผญาภาษาบุรี) สร้างความสนุกสนานครื้นเครงในงาน

ในการทำระเบี๊บบ้างจะมีพิธีกรรมตลอด 3 วัน คือ วันแรกคนสาวจะเริ่มสวด “อะร่วยจู” เป็นการอัญเชิญผีให้มารับส่วนบุญ มีอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อควาย หมูและเห็ด เป็นต้น เนื้อหาของบทสวดนี้จะกล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ กล่าวกันว่ามิท่วงทำนองที่โหยหวน วังเวงยิ่งนัก จนถึงขนาดควายที่จะนำมาใช้ในพิธีกรรมได้ยินแล้วถึงกับน้ำตาไหลด้วยความซาบซึ้งกระทั่งขาดใจตายในที่สุด (กลม พึ่งป่า, 2541)

ในวันที่สองจะมีการสวด “อะร่วยมั่งกุ่ม” ซึ่งเป็นการสวดให้ผีบรรพบุรุษที่เชิญมาช่วยคุ้มครองทุกคนที่มาร่วมในงานให้พ้นจากภยันตรายต่างๆ และช่วยให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข และเมื่อถึงเวลาที่เที่ยงคืนของวันที่สาม คนสวดจะสวดอีกเป็นครั้งสุดท้ายเรียกว่า “อะร่วยช่วย” เป็นการสวดส่งวิญญาณ คือ เชิญผีให้กลับไป

ประเพณีระเบีบสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อของชาวบรูที่มีต่อบรรพบุรุษว่าชาวบรูมีความกตัญญู มีความภาคภูมิใจและเคารพในบรรพบุรุษของตน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันประเพณีดังกล่าวไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น เนื่องจากเป็นประเพณีที่ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก จะพอมีทำกันบ้างในกลุ่มชาวบรูที่อยู่ในประเทศลาว ได้แก่ บ้านลาดเสือ บ้านหนองเม็ก เป็นต้น ซึ่งมีชาวบรูบ้านเวินบึกเดินทางไปเข้าร่วมในพิธีกรรมนั้นด้วยเช่นเดียวกัน (กิ คำบุญเรือง, 2541)

อนึ่ง ประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญของชาวบรูอาจแสดงได้ดังตาราง

ประเพณี	โอกาส	เครื่องบูชา	ขั้นตอนของพิธีกรรม	บทบาท
เลี้ยงผีบ้านหรือเลี้ยงเจียงจ้านัก	ขึ้น 1 เดือน 3 ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 6	ไก่ หมู หรือควาย เหล้า 1 ไหว ดอกไม้ รูปเทียน	ผู้นำในพิธีกรรมนำเครื่องบูชาซึ่งประกอบขึ้นจากเนื้อควายเป็นหลักใส่ภาชนะไปถวายผีเจียงจ้านักบนภูห้วยเคนเพื่อขอขมาในทุกสิ่งที่ได้กระทำล่วงเกินและขอให้ผีเจียงจ้านักช่วยคุ้มครองต่อไป	ผีเจียงจ้านักทำหน้าที่คุ้มครองชาวบรูและอำนวยความสะดวกให้เกิดความอุดมสมบูรณ์
เลี้ยงผีฮีด	เมื่อมีการกระทำผิดข้อบังคับของตระกูลที่เรียกว่าผิดฮีด	ไก่ หมู หรือควายตามน้ำหนักของความผิด	นำผู้กระทำความผิดมาทำพิธีขอขมาโทษต่อหอหรือแท่นบูชาผีประจำฮีด หัวของฝ่ายรับจะเป็นเครื่องบูชาผี ส่วนเนื้อจะแบ่งกันไปในหม้อญาติพี่น้องที่อยู่ในฮีดเดียวกัน	ผีประจำฮีดคือผู้รักษากฎจริยธรรมและคอยควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบที่พึงงาม

ประเพณี	โอกาส	เครื่องบูชา	ขั้นตอนของพิธีกรรม	บทบาท
เลี้ยงผีได้	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือ เวลาที่มีผู้เจ็บป่วย	เหล้า กล้วย	เมื่อมีผู้เจ็บป่วยแม่ครูจะ อัญเชิญผีได้มาช่วยรักษา หลังจากตั้งเครื่องบูชาแล้ว ยังมีการฟ้อนถวายผีได้ อีกด้วย	ถ้าผู้ใดล่วงละเมิด ต่อฮีดคองจะเป็น ขวงและจะถูก ลงโทษ ผีได้จะคอยคุ้มครองป้องกันไม่ ให้เกิดเจ็บไข้ ได้ป่วย
ระเบ็บ	ทำบุญอุทิศ ให้แก่ผู้ล่วงลับโอกาส ไม่มีแน่นอน	ไก่ หมู หรือควาย อาหารคาว อาหารหวาน	วันแรก สวดอะร่วยจู เรียก วิญญาณพ่อแม่ขึ้นจากหลุม วันที่สอง สวดอะร่วยมังกุ่ม เรียกวิญญาณพ่อแม่มารับ ของกินและบอกจำนวนเงิน ค่าใช้จ่ายในงานทั้งหมด วันที่สาม สวดอะร่วยช่วยส่ง ทางวิญญาณพ่อแม่และวัว ควายที่ฆ่าให้ขึ้นสู่สวรรค์	ระเบ็บเป็นสุ ขอมของงานบุญ เพราะเป็นพิธี กรรมที่จะส่ง วิญญาณพ่อแม่ ให้ขึ้นสู่สวรรค์

ตารางแสดงลักษณะการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชาวยุ

ผู้นำทางพิธีกรรม

ผู้นำทางพิธีกรรมในบ้านเวินบึกเรียกว่า “จาระโบ” ซึ่งมีคุณลักษณะคล้ายหมอธรรมหรือข่าของชาวอีสาน นอกจากนี้แล้วยังมีรองจาระ โบอีก 2 คน ซึ่งตำแหน่งจาระ โบและรองจาระ โบนี้ ถือเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ เพราะต้องมีการสืบเชื้อสายมาจากต้นตระกูลจาระ โบ แต่อดีตโดยตรง และต้องสืบสายเลือดทางพ่อแม่เท่านั้น

ตระกูลที่สืบเชื้อสายจาระโอบในบ้านเวินบีก คือตระกูล “ฟิ่งป่า” ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งจาระโอบคือ นายกมล ฟิ่งป่า ส่วนรองจาระโอบอีกสองคนคือ นายคิ ฟิ่งป่า และนายถ่อน ฟิ่งป่า หนึ่ง มีหลักที่ต้องถือปฏิบัติว่า ผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งจาระโอบหรือรองจาระโอบ ต้องมีการครอบครุหรือเข้าฮิตจาระโอบเสียก่อน การเข้าฮิตก็คือการเข้าไปศึกษาข้อปฏิบัติที่เป็นคุณสมบัติของจาระโอบนั่นเอง พิธีกรรมครอบครุจะประกอบด้วยเครื่องเช่นเป็นควาย 1 ตัว เหล้า 1 ไห และดอกไม้รูปเทียนอย่างละคู่ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะมีชาวบรูในหมู่บ้านเข้าร่วมในพิธีด้วยอย่างมากมายแทบทุกหลังคาเรือน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากจาระโอบคนก่อนๆ แต่ถ้าผู้นั้นได้ย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้วเกินกว่า 3 เดือน จะหมดสิทธิ์ในการดำรงตำแหน่งจาระโอบหรือรองจาระโอบ ต้องเลือกเอาคนอื่นแทนแต่ต้องอยู่ในสายตระกูลเดียวกัน (สีทัน พรานแมน, 2542)

ศาสนา

ถึงแม้ชาวบรูจะเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านเวินบีกเป็นเวลานานกว่า 80 ปีแล้วก็ตาม แต่คนในหมู่บ้านเพิ่งจะเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาในช่วงไม่กี่สิบปีมานี้เอง เนื่องจากได้รับคำเสนอจากทางราชการด้วยเหตุผลทางการเมืองการปกครอง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชาวบรูจะเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา แต่ก็ยังไม่มีการสร้างวัดในพุทธศาสนาขึ้นในเวลานั้น เนื่องจากชาวบรูยังคงเห็นว่าเป็นการ “ผิดฮิต” ถ้าขึ้นสร้างวัดขึ้นภายในหมู่บ้านจะทำให้ฝิจำนัก ซึ่งเป็นผีประจำหมู่บ้านไม่พอใจ

จากคำบอกเล่าของชาวบรูได้ความว่า ถ้ามีการปรึกษาหารือเรื่องจะสร้างวัดคราวใด ในคืนนั้นฝิจำนักมักจะลงจากภูเขามาแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ปรากฏอยู่เสมอ ส่วนใหญ่จะปรากฏในร่างของเสือเพื่อข่มขู่ให้ชาวบรูบังเกิดความหวาดกลัว ซึ่งในกรณีดังกล่าวชาวบรูมีความเชื่อว่า ถ้าพบรอยเสือ แสดงว่าเสือจะกินสุนัข แต่ถ้าไม่พบรอยเสือแสดงว่า เสือจะกินคน

จากความหวาดกลัวนี้เอง ทำให้ชาวบรูไม่กล้าออกมานอกบ้านในเวลากลางคืน คินโคที่ได้ยินเสียงคำราม รุ่งเช้าชาวบรูมักจะพบรอยเสือขีดข่วนอยู่ตามคันตะขบ คันยางในบริเวณรอบหมู่บ้าน และในโรงเรียน และเมื่อใดที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ชาวบรูต้องนำเครื่องบูชาไป เช่นฝิจำนักบนยอดเขาห้วยโคนเพื่อขอขมาลาโทษที่ได้ทำผิดฮิตของเหตุการณ์ร้ายๆ จึงสงบลง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ทางราชการได้เสนอให้ชาวบรูบ้านเวินบีกสร้างวัดขึ้นภายในหมู่บ้าน ชาวบรูจึงได้ปรึกษาหารือกัน ในที่สุดก็พร้อมใจกันออกอุบายหลอกฝิจำนักโดยการอ้างเหตุผลว่า พวกตนถูกทางราชการบังคับให้สร้างวัด ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามจะต้องถูกไล่บังคับให้กลับไปอยู่ดินแดนของประเทศลาวตามเดิม ชาวบรูจึงกลัวและไม่อาจขัดขืนได้ พร้อมกันนี้

ชาวบรูก็ได้รวบรวมเงินซื้อควายมาฆ่า ทำเป็นอาหารนำไปเช่นผีจันท์ เพื่อเป็นการขออนุญาตสร้างวัด จากนั้นชาวบรูก็ช่วยกันสร้างวัดขึ้นมาตรงบริเวณทางทิศใต้ของหมู่บ้าน โดยครั้งแรกนั้นเรียกว่า “ที่พักสงฆ์” เพื่อหลีกเลี่ยงคำว่า “วัด” และใช้ชื่อว่า “ที่พักสงฆ์ศิลาตะ”

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่สร้างที่พักสงฆ์ขึ้นมาแล้ว ยังปรากฏเหตุการณ์ไม่ปกติเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านเป็นครั้งคราว ซึ่งชาวบรูเชื่อว่าเหตุการณ์ต่างๆ นั้นเกิดจากอำนาจของผีจันท์ซึ่งไม่พอใจต่อการสร้างที่พักสงฆ์นั่นเอง

เหตุการณ์ครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เมื่อชาวบรูได้จัดงานประจำปีขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งในงานครั้งนั้นได้มีการนำผ้าสะเทวด (พระเวสสันดร) เข้ามาผูกอบศาลาการเปรียญ ประกอบกับในงานดังกล่าว ได้มีการตีฆ้อง ตีกลองด้วย ตกตอนเย็นปรากฏว่า วัควายในหมู่บ้านต่างพากันแตกตื่นและวิ่งพล่านไปตามหมู่บ้าน และในคืนวันเดียวกันนั้น นายบุตรสี พรานแมน กำลังเปิดเทปฟังหมอลำเรื่อง จำปาสีตัน อยู่บนบ้าน พอถึงรุ่งเช้าลูกหลานขึ้นไปดูก็พบว่า นายบุตรสี พรานแมน คายเสียแล้ว ซึ่งการตายของนายบุตรสีคราวนั้นเชื่อว่าถูกผีจันท์หักคอตาย

อีกคราวหนึ่ง พระภิกษุรูปหนึ่งเข้ามาอาศัยนอนอยู่ที่พักสงฆ์ และในคืนนั้นก็ฝันว่าผีจันท์ลงมาจากยอดเขา มีลักษณะรูปร่างกำยำลำสัน สูงใหญ่ ผิวสีดำ บนศีรษะมีเกศ (ชฎา) ตาลูกปอง และมีกิริยาเกรี้ยวกราด เข้ามาใช้เท้ากระทืบพื้นกุฏิแสดงอำนาจบาตรใหญ่จับไล่พระภิกษุรูปนั้นให้หนีออกไปจากหมู่บ้าน ไม่เช่นนั้นจะหักคอเสีย พอถึงวันรุ่งขึ้นพระภิกษุดังกล่าวก็เล่าให้ชาวบรูที่ไปทำบุญฟัง แล้วพระรูปดังกล่าวก็หนีไปในวันนั้น

เหตุการณ์ต่อมาเกิดขึ้นเมื่อประมาณเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ได้เกิดพายุขึ้นครั้งใหญ่ในหมู่บ้าน และได้พัดพาบ้านเรือนของชาวบรูจนเกิดความเสียหายไปนับสิบหลัง ชาวบรูเรียกพายุนี้ว่า “ลมมหันต์” หมายถึง ลมแห่งเภทภัยและความหายนะซึ่งการเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ ชาวบรูมีความเชื่อว่า ต้องมีการกระทำผิดผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง ผีจันท์จึงบันดาลให้เกิดลมมหันต์ขึ้นในที่สุดชาวบรูก็ลงความเห็นว่างเกิดจากการที่ชาวบรูไปสร้างหอโปงขึ้นในที่พักสงฆ์จึงทำให้ผีจันท์ไม่พอใจ ดังนั้นชาวบรูจึงต้องเรียกรไ้เงินซื้อควายมาฆ่าเพื่อประกอบเป็นอาหาร นำไปเช่นผีจันท์เพื่อขอขมาอีกครั้งหนึ่ง

ปัจจุบันบ้านเวินบึกมีวัด (ที่พักสงฆ์) ในพุทธศาสนาอยู่ 1 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านทางด้านหลังของวัดเป็นแหว ข้างล่างเป็นลำห้วยเลาที่ชาวบรูใช้เป็นที่พักปลูกเพื่อยังชีพ วัดบ้านเวินบึกมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า “สำนักสงฆ์ศิลาตะ” มีบริเวณเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ

10 ไร่ มีเสนาสนะประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ 1 หลัง กุฏิ 2 หลัง โรงครัว 1 หลัง หอโปง 1 หลัง ส้วม 2 ที่ ที่เก็บน้ำฝนและถังเก็บน้ำฝนที่ได้รับจากโครงการอีสานเขียวอีกจำนวนหนึ่ง

ปกติวัดบ้านเวินบึก ไม่มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษา นอกจากบางปีที่มีลูกหลานของชาวบรูเข้ามาบวช แต่พอครบพรรษาพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นก็จะลาสิกขาออกไปประกอบอาชีพตามเดิม ดังนั้นถ้ามีการประกอบประเพณีทางพุทธศาสนาในโอกาสต่างๆ ชาวบรูมักจะไปนิมนต์พระจากที่อื่นมาประกอบศาสนพิธีเสมอ

ภาษา

ภาษาที่ใช้พูดกันมากในหมู่บ้านเวินบึกคือ ภาษาบรู ซึ่งตามตำนานเล่าว่า ชนชาติข่า (ชาวบรูเชื่อกันว่า บรรพบุรุษของพวกคนเป็นชาวข่า) มีตัวหนังสือใช้มาตั้งแต่ครั้งโบราณ และชาวบรูมีโลกทัศน์ว่า ตัวหนังสือข่าศักดิ์สิทธิ์มากและถือเป็นของสูงเขียนลงในวัตถุประเภทใดก็ไม่คิด จึงลงเขียนลงในเก็บหนังควาย (รองเท้าที่ทำด้วยหนังควาย) ปรากฏว่าคิด สุนัขมาพบเข้าจึงคาบไปกิน แต่คนเขมร (ขอม) ตามแย่งคืนมาได้ ตัวหนังสือของชาวข่าจึงตกเป็นของเขมรเท่าทุกวันนี้ (กิ คำบุญเรือง, 2541)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องตำนานหนังสือข่าของชาวบรูมีความสอดคล้องกับความเชื่อในตำนานตัวหนังสือของเขมร (ขอม) ซึ่งต่างก็กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของตัวหนังสือและหนังควายที่นำมาจากอักษรเช่นเดียวกัน จากความสอดคล้องของตำนานทั้งสองดังกล่าว ทำให้สันนิษฐานว่า ชาวบรูกับชาวขอมน่าจะมีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้ชาวบรูยังมีความเชื่อเกี่ยวกับตัวอักษรว่า ตัวหนังสือลาว (ไทยน้อย) เขียนลงในหนังสือผูกหรือใบลาน ตัวหนังสือขอมเขียนลงในหิน (ศาลาจารย์) ส่วนตัวหนังสือข่าจะเขียนลงในหนังควายหรือเปลือกกะโดน (สีทัน พรานแมน, 2541)

ปัจจุบันบ้านเวินบึกมีภาษาพูดกัน 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาบรู ภาษาไทยลาว และภาษาไทยกลาง ภาษาบรูจะมีเฉพาะภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน ส่วนใหญ่จะใช้พูดเฉพาะกับชาวบรูด้วยกัน ซึ่งแสดงถึงความเป็นกลุ่มหรือพวกพ้องเดียวกัน นอกจากนี้ยังใช้ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การคอบผีจันัก เป็นต้น

ชาวบรูจะไม่พูดภาษาบรูกับคนที่ไปจากที่อื่นเนื่องจากอับอายว่าภาษาของตนเป็นภาษาที่ต่ำ เนื่องจากเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย กล่าวคือเมื่อพูดไปแล้วจะเป็นที่ดูถูกเหยียดหยามของคนทั่วไป มักจะพูดภาษาลาวเป็นสื่อกับคนแปลกหน้าหรือผู้มาเยือนชุมชน

ภาษาไทยลาวจะใช้พูดกับคนไทยลาวที่เดินทางเข้าไปติดต่อค้าขายในหมู่บ้านหรือเวลาที่เดินทางเข้าไปในเมือง

ส่วนภาษาไทยลาวจะพูดในโอกาสที่ติดต่อกับเจ้านายหรือข้าราชการ

สภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเวินบึก

สังคมทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตามกาลเวลา และสภาพแวดล้อมบางสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว บางสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในชุมชนเองหรือปัจจัยภายนอกชุมชนก็ตาม สังคมของชนชาติพันธุ์บรูห์เช่นกัน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในลักษณะที่เรียกว่า Chronology โดยสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน สามารถจัดลำดับเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านเวินบึก ได้ดังนี้

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง
ปี พ.ศ. 2457 สภาพการตั้งถิ่นฐาน และอาชีพ	นับแต่อดีตก่อนที่ชนชาวยุโรป จะอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทย ชาวยุโรปเป็นกลุ่มชนที่ร่ำรวยทำไร่เลื่อนลอย โดยปลูกข้าวไร่และพืชผักสำหรับไว้บริโภคในครัวเรือน นอกจากนั้นยังพึ่งพิงธรรมชาติที่อยู่ในป่าลักษณะ “หาของป่าและล่าสัตว์” (Hunting and Gathering) มีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เอื้อเพื่อคอกกลุ่มชนของตัวเอง และจะจับกลุ่มกันอยู่เป็นกลุ่มเล็กๆ ลักษณะเหมือนกลุ่มชนร่อนโดยทั่วไป และมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา ครั้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองในประเทศลาว ชาวยุโรปจึงได้อพยพจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาอาศัยพึ่งพิงในราชอาณาจักรสยาม นับแต่ พ.ศ. 2457 จวบจนถึงปัจจุบัน รวมเวลา 82 ปีแล้ว และเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยก็มีการปรับตัวทางวัฒนธรรม เข้ากับกลุ่มชนชาติลาวในไทย สภาพการเข้ามาอยู่ในเขตประเทศไทยแต่อดีตผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนได้เล่าให้ฟังว่า ในอดีตข้าวปลา อาหาร สัตว์ พืชผัก ผลไม้ ในบ้านเวินบึกอุดมสมบูรณ์มาก ทำมาหากินได้อย่างอิสระเสรี แต่ต้องอยู่ในฮีด (จารีต) ที่ต้องถือปฏิบัติ

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง
ปี พ.ศ. 2524	<p>กล่าวคือ ก่อนที่จะออกไปหาของป่าหรือล่าสัตว์ ต้องขออนุญาตผีจ้านก ก่อนทุกครั้ง และในบริเวณเขตเจ้าหอ (ผีจ้านก) ทุกคนจะล่าละเมิดไม่ได้ ผู้ใหญ่สี่พัน กล่าวว่า บริเวณดังกล่าวมีพื้นที่ประมาณ 20 กว่าไร่ ก่อนที่จะลงมือถางป่าเพื่อทำไร่ทำนา ต้องขออนุญาตผีจ้านกทุกครั้งก่อนทุกปี และมีข้อห้ามว่าทุกคนจะตัดต้นไม้ใหญ่ไม่ได้ ปัจจุบันการปฏิบัติดังกล่าวยังคงยึดถืออยู่อย่างเคร่งครัดและสถานที่ปลูกข้าวก็คือ ดงขี้ยาง ห่างจากชุมชนไปทิศใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร</p> <p>กองทุนยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ประกาศให้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ ซึ่งครอบคลุมภูบันทักไปจนถึงป่าดงหิน ดิคเขตช่องเม็กในแขวงจำปาสัก ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้ที่ทำกินของชาวบ้านซึ่งเป็นมาแต่เดิมถูกเวนคืนให้เป็นอุทยานแห่งชาติไปด้วย จึงส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวยุทธและกลุ่มชาวลาวบ้านห้วยหมากได้เป็นอย่างมาก</p> <p>นับแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ความอึดอัดขัดสนด้านอาหารการกินของชุมชนเริ่มฝืดเคืองมากขึ้น และเพื่อความอยู่รอด แรกๆ ชาวบ้านจึงหันมาประกอบอาชีพประมง เพราะในเขตบริเวณบ้านบึกมีปลาชุกชุมมาก พร้อมทั้งทำการจักสานด้วยไม้ไผ่ อาทิ หวดนึ่งข้าว ไซ้เป็นสินค้าเพื่อแลกเปลี่ยนเงินตรา และสิ่งของที่จำเป็นในการบริโภค และด้วยความคิดที่ว่าพวกตนเป็นชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนใหม่และไม่มีที่จะไปไหนได้อีกแล้ว ชาวบ้านจึงต้องอดทนและพยายามค้นหาของป่าเพื่อเป็นการประทังชีวิตไปวันๆ จนบางครั้งต้องข้ามฟากไปยังประเทศลาวเพื่อรับจ้างตัดไม้ให้กับกลุ่มชาวลาวที่อยู่บริเวณริมแม่น้ำโขง</p>
ปี พ.ศ. 2530	<p>เริ่มมีการอพยพแรงงานย้ายถิ่น เพื่อขายแรงงาน ไปยังท้องถิ่นอื่นๆ มากขึ้น เช่น กรุงเทพมหานคร คือแหล่งขายแรงงานที่สำคัญ ลักษณะงาน คือ ไปเป็นกรรมกรรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โรงงานทอผ้า งานบ้านและรับจ้างทั่วไป แรงงานที่ออกจากบ้าน ไปส่วนมากเป็นแรงงานผู้ชายที่ยังอยู่ในวัยหนุ่ม</p>

ปี พ.ศ.	เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลง
<p>ปี พ.ศ. 2539</p> <p>นับแต่อดีต-ปัจจุบัน</p> <p>ด้านสังคมวัฒนธรรม</p>	<p>ปรากฏว่า อาชีพในการจัดสานพวกหวด ลอบ ไซ ได้หมดสิ้นไปเนื่องจากขาดแคลนวัตถุดิบที่หมดหายไปจึงมีผลต่อรายได้ของชาวบรูอีกทางหนึ่ง ต่อมากรมพัฒนาชุมชน ได้นำโครงการส่งเสริมอาชีพมาสู่ชาวบ้านเวินบีก โดยให้เข้าอยู่ในโครงการศิลปชีพพิเศษในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ด้วยการฝึกทอผ้าให้แก่ชาวบ้านเวินบีกบ้านห้วยหมากใต้ และบ้านท่าแพ มีกลุ่มสมาชิก 50 คน เป็นผู้หญิงทั้งหมด เข้ามาฝึกกรรมวิธีทอผ้าจากช่างทอ ผ้าฝีมือดีที่มาจากอำเภอวารินชำราบคือ นางหนูกร ศรีภักดี อายุ 67 ปี ซึ่งก็เป็นการยากสำหรับชาวบ้านพอสมควร เนื่องจากชาวบรูเองไม่มีวัฒนธรรมด้านการทอผ้ามาก่อน</p> <p>ชุมชนบรู ให้ความสำคัญพบนับถือในบรรพบุรุษพ่อ-แม่ หรือที่เรียกว่า “ฮีดข่า” ยังคงฝังรากลึกแน่นอยู่ในอยู่ในความรู้สึกของชาวบรู การที่ปฏิบัติอยู่ในกรอบของ “ฮีดข่า” จึงได้สั่งสอนลูกหลาน ของตนเองอยู่เสมอว่าอย่าทำในสิ่งที่เป็นการละเมิดต่อฮีดเป็นอันขาด มิเช่นนั้นทุกคนในฮีด (สายตระกูล) จะเดือดร้อนรวมถึงตัวผู้กระทำผิดเองด้วย การถือฤกษ์ในชุมชนจึงเป็นไปอย่างเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะความร่วมมือในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมส่วนบุคคล ในฮีด (สายตระกูล) หรือของชุมชน ทุกคนจะให้ความร่วมมือในเรื่องการแต่งงาน ฝ่ายชายจะไปอยู่ที่บ้านฝ่ายหญิงในลักษณะที่ผู้หญิงเป็นใหญ่ (Matrilinear) แต่ในฮีดคองข่า จะมุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยการประพาศคิดในเรื่องเพศสัมพันธ์ ผู้หญิงชาวบรูจะมีข้อห้ามและบทลงโทษที่เข้มงวด กล่าวคือ หากมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเจ้าฮีด ด้วยการฆ่าควายสังเวศ มิฉะนั้นฝ่ายหญิงก็จะขึ้นบ้านฝ่ายชายไม่ได้ (นายกี คำบุญเรือง, 2542)</p>

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบาทหญิงชายในการแบ่งหน้าที่ทำงานของชนชาวนคร

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์การแบ่งแยกแรงงาน (Division of labour) ระหว่างหญิงชาย ภายใต้กรอบการวิเคราะห์บทบาทหญิงชาย (Gender based Analysis) อันประกอบไปด้วยงานประเภทงานการผลิต (Productive Work) ซึ่งเป็นงานที่ก่อให้เกิดรายได้ งานในครัวเรือน (Reproductive Work) ซึ่งเป็นงานที่ไม่นับว่ามีรายได้ งานเพื่อชุมชน (Community Work) ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมเป็นกรรมการกลุ่มหรือสมาชิก นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ไปถึงบทบาทหญิงชายในการเข้าถึง (Access) และควบคุม (Control) ทรัพยากรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุน ข้อมูลข่าวสาร การศึกษาและสาธารณสุข รวมถึงการใช้เวลา (Time Use) ในงานประเภทต่างๆ ของหญิงและชาย ผลการศึกษาเป็นดังนี้

ตารางแสดงร้อยละของหญิงชายชาวนครที่มีบทบาทในงานประเภทงานการผลิต (Productive Work)

งานการผลิต (Productive Work)	หญิง	ชาย
1. ทำนา	50.0	50.0
2. เลี้ยงหมู, เป็ด, ไก่	59.1	40.9
3. ปลุกผัก	57.2	42.8
4. ทอผ้า - เลี้ยงไหม	100.0	-
5. รับจ้าง	11.76	88.23
6. ค้าขาย	60.0	40.0
7. รับราชการ	-	100.0
8. หัตถกรรม - จักสาน	55.8	44.2
9. เลี้ยงวัว - ควาย	54.5	45.5
10. ทำสวน	42.8	57.2
11. หาปลา	22.6	77.4
12. ตัดผม	-	100.0

จากตาราง บทบาทหญิงชายชาวบรูที่มีต่อการทำงานประเภทงานการผลิต พบว่า แม่ชาวบรูจะประกอบอาชีพการทำไร่ ทำนาไม่มากนัก เนื่องด้วยขาดแคลนพื้นที่ในการทำเกษตร แต่สำหรับครอบครัวที่ทำนา พบว่า หญิงและชายจะมีบทบาทความรับผิดชอบใกล้เคียงกัน และที่เห็นบทบาทแตกต่างกันอย่างชัดเจน เช่น การทอผ้าเลี้ยงไหม จะเป็นบทบาทของผู้หญิงทั้งหมด อาชีพรับจ้างและรับราชการกลับเป็นบทบาทของผู้ชายเป็นเสียส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับการหาปลาในแม่น้ำโขง ซึ่งผู้ชายจะเป็นหลักเนื่องจากเป็นอาชีพที่เสี่ยงต่อการลงไปจับปลาในแม่น้ำโขง อาชีพนี้จึงไม่ค่อยมีผู้หญิงทำ ส่วนอาชีพตัดผมนั้น พบว่า ร้อยละ 100 เป็นผู้ชาย เช่นเดียวกับอาชีพรับราชการจากลักษณะดังกล่าว จะเห็นได้ว่าโดยวัฒนธรรมของชาวบรูนั้น ผู้หญิงจะไม่นิยมออกไปรับจ้างหรือหาปลา เพราะงานประเภทนี้ต้องออกจากบ้านไปทำต่างถิ่น ซึ่งโดยปกติแล้ว ผู้หญิงมักจะต้องอยู่เฝ้าบ้านดูแลครอบครัวจึงไม่นิยมออกไปทำงานนอกบ้าน แต่จะให้ผู้ชายเป็นฝ่ายไป อีกทั้งยังถือเป็นหน้าที่ของผู้ชายที่จะต้องหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนที่รับอาชีพราชการนั้นก็คือ การเป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบทบาทของการเป็นผู้นำในชุมชน ที่สังคมของชาวบรูยังไม่ค่อยรับให้ผู้หญิงเป็นผู้นำ

ในส่วนของงานประเภททอผ้า หัตถกรรม จักสาน พบว่า โดยทั่วไปแล้ว จะเป็นอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ผู้หญิงจะเป็นผู้มีบทบาทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ชายชาวบรูจะถือว่างานเหล่านี้เป็นงานของผู้หญิง โดยเฉพาะการทอผ้า ผู้หญิงจะเป็นผู้ทำเองทั้งหมด

ตารางแสดงร้อยละของหญิงชายในการแบ่งงานกันทำในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการทำนา

การทำนา	บทบาทหญิงชาย
1. ไถ	ช (50.00)
2. เตรียมพันธุ์	ชญ (66.60)
3. หว่าน	ช (60.00)
4. ดำ	ชญ (100.0)
5. ใส่ปุ๋ย	ช (42.80)
6. ฝึดยา	ชญ (100.0)
7. เก็บเกี่ยว	ชญ (87.50)
8. นวด	ชญ (62.50)
9. ขนขึ้นยุ้ง	ชญ (71.40)
10. ขาย	ญ (100.0)

ช = ชาย

ญ = หญิง

ชญ = ทั้งชายและหญิง

จากตารางพบว่า บทบาทการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ในขั้นตอนกระบวนการทำนา แต่ละขั้นตอนผลเป็นดังนี้

1. ขั้นตอนการไถ แม้ในกลุ่มชาวบรูจะมีผู้ที่ประกอบอาชีพทำนาไม่มากนัก แต่สำหรับผู้ประกอบอาชีพทำนาแล้ว พบว่า บทบาทในขั้นตอนการไถ ชายและหญิงจะมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน นั้นหมายถึงว่า บางครอบครัวผู้ชายจะเป็นผู้ทำและบางครอบครัวผู้หญิงจะเป็นผู้ทำ ในจำนวนเท่าๆ กัน คือ ร้อยละ 50 ขณะที่ในชุมชนอื่นๆ โดยทั่วไป ขั้นตอนการไถนี้มักจะเป็นบทบาทของผู้ชายเสียส่วนมาก ทั้งนี้เนื่องจาก งานไถเป็นงานที่หนัก ต้องใช้กำลังมากในการบังคับไถ จึงเหมาะสำหรับเพศชายที่มีความแข็งแรงทางด้านสรีระของร่างกายมากกว่าเพศหญิง อย่างไรก็ตามการเข้าไปทำหน้าที่แทนกันและกันเป็นไปได้มาก โดยเฉพาะในสภาพปัจจุบันที่เกษตรกรต้องปรับปรุงการประกอบอาชีพทั้งพืช ทั้งสัตว์และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว การทำหน้าที่แทนกันจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ขั้นตอนการเตรียมพันธุ์ พบว่าทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะมีบทบาทในการเตรียมพันธุ์ร่วมกันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 66.60 ในขั้นตอนนี้เพศหญิงจะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นเนื่องจากเป็นงานเบา เป็นงานละเอียด ไม่ต้องออกแรงมากนัก ผู้หญิงยังได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจคัดเลือกพันธุ์ด้วย
3. ขั้นตอนการหว่าน พบว่า ในขั้นตอนนี้ส่วนใหญ่แล้วผู้ชายจะทำหน้าที่ในการหว่าน คิดเป็นร้อยละ 60.00
4. ขั้นตอนการดำนา ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะมีบทบาทในการดำนาร่วมกัน ซึ่งครอบครัวชาวบรูทั้งชายและหญิงทุกคนจะทำงานด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 100 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้ความรวดเร็วในการปักดำ เพื่อให้ต้นข้าวเจริญเติบโตเสร็จทันตามฤดูกาล ดังนั้นทั้งผู้หญิงและผู้ชายจึงต้องร่วมมือกันทำ
5. ขั้นตอนการใส่ปุ๋ย พบว่า บทบาทในการใส่ปุ๋ย ผู้ชายจะเป็นผู้ทำ คิดเป็นร้อยละ 42.80 อาจเนื่องจากการใส่ปุ๋ยต้องอาศัยความชำนาญในการกะประมาณขนาดที่เหมาะสมกับนาข้าวที่มีอยู่ ซึ่งผู้ชายอาจจะมีประสบการณ์และมีความรู้ในเรื่องปุ๋ยมากกว่า
6. ขั้นตอนการฉีดยาฆ่าแมลง พบว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะช่วยกันทำทั้งสองส่วน เป็นไปได้ว่าเนื่องจากฐานะยากจน ส่วนใหญ่จะไม่มีเครื่องจักรงานแต่จะทำงานเองภายในครอบครัว ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจึงต้องช่วยกันทำทั้งสองคน
7. ขั้นตอนการเก็บเกี่ยว พบว่า ในการเก็บเกี่ยวเป็นขั้นตอนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับขั้นตอนการดำนา และการฉีดยา ที่ชายและหญิงจะช่วยกันทำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเก็บเกี่ยวเป็นขั้นตอนที่มีระยะเวลาในการเก็บเกี่ยวไม่นาน จึงต้องรีบทำให้งานเสร็จเร็วขึ้น ด้วยการช่วยกันทำ และในกลุ่มชาวบรูจะไม่มีการจ้างแรงงาน เนื่องจากฐานะค่อนข้างยากจน
8. ขั้นตอนการนวดข้าว พบว่าในขั้นตอนนี้ส่วนมากแล้ว ทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะช่วยกันทำ โดยผู้ชายจะนวดข้าวหนัก ผู้หญิงจะนวดข้าวที่คิดฟอน ซึ่งจะใช้แรงงานน้อยกว่า ซึ่งจะช่วยกันทำงานเสร็จ คิดเป็นร้อยละ 62.50
9. ขั้นตอนการขนขึ้นยุ้ง พบว่า ส่วนมากแล้วทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะช่วยกันทำ คิดเป็นร้อยละ 71.40 เช่นเดียวกับขั้นตอนอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวบรูมีพื้นที่ทำนายน้อย และปลูกข้าวเอาไว้กินเพียงในครอบครัวเท่านั้น ไม่ค่อยได้ขาย
10. ขั้นตอนการขาย พบว่าในขั้นตอนนี้เพศหญิงจะมีบทบาทในการขาย คิดเป็นร้อยละ 100.0 โดยผู้ชายจะให้ผู้หญิงเป็นผู้นำออกไปขาย ซึ่งส่วนมากจะขายกันในหมู่บ้าน ผู้หญิงจะมีความคุ้นเคยในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มแม่บ้านด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการแบ่งหน้าที่ในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น เป็นการพิจารณาจากการแบ่งบทบาทหน้าที่โดยทั่วไป แต่จากการสังเกตจะพบว่า แรงงานหญิงและชาย จะมีการทำงานแทนกันได้ทุกงาน เมื่อมีความจำเป็น เช่น ในบางเวลา ที่ผู้ชายในครอบครัวต้องไปทำงานต่างถิ่นไกล แรงงานผู้หญิงก็จะเข้ามาชดเชยทำหน้าที่แทน เช่น นิตยามาแมลงแทน หรือหาแรงงานเสริมเข้ามาช่วย ไม่ว่าจะเป็นญาติ ลูกสาวหรือลูกชาย ลักษณะงานบางอย่างถ้าเป็นการเตรียมดินก็จะนำแรงงานชายเข้าไปช่วย ถ้าเป็นงานค้ายาหญ้าก็จะเป็นแรงงานหญิง การจัดสรรแรงงานจะเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขว่าใครจ้างจะช่วยงานอะไรได้

ตารางแสดงร้อยละของชายหญิงในการแบ่งงานกันทำในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการทอผ้าไหม

ขั้นตอนการทอผ้าไหม	บทบาทหญิงชาย
1. ซ้อมเส้นไหม	หญิง (100.0)
2. ฟอกไหม	หญิง (100.0)
3. ปั่นไส้กั๊	หญิง (100.0)
4. ปั่นเป็นเครือ	หญิง (100.0)
5. ย้อมสี	หญิง (100.0)
6. ปั่นไหม	หญิง (100.0)
7. มัดหมี่/แก้มี่	หญิง (100.0)
8. ย้อมสี	หญิง (100.0)
9. ปั่นไส้ตลอด	หญิง (100.0)
10. ทอเป็นผ้า	หญิง (100.0)
11. ขาย	หญิง (100.0)

จากตารางจะพบว่า ในทุกขั้นตอนของกระบวนการการทอผ้าไหมจะเป็นบทบาทของผู้หญิงทั้งหมด และเนื่องจากการทอผ้านี้ เป็นโครงการที่พัฒนาชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี เพิ่งจะนำโครงการมาเริ่มที่นี้ได้ไม่นาน ซึ่งโดยวัฒนธรรมของชาวบรูเอง ไม่เคยมีการทอผ้ากันมาก่อน โครงการนี้เริ่มกับกลุ่มแม่บ้าน ผู้ชายจึงไม่มีบทบาทในงานด้านนี้ และเห็นว่าเป็นงานของผู้หญิงมากกว่าของผู้ชาย ซึ่งต้องใช้ความละเอียด

ตารางแสดงร้อยละของหญิงชายชาวบรูที่มีบทบาทในงานประเภทงานผลิตในครัวเรือน
(Reproductive Work)

งานผลิตในครัวเรือน (Reproductive Work)	หญิง	ชาย
1. เตรียมอาหาร	80.9	19.1
2. ทำงานบ้าน	80.6	19.4
3. ซักผ้า	83.8	16.2
4. จำยตลาด	100.0	-
5. ตักน้ำ	50.0	50.0
6. เลี้ยงลูก - หลาน	66.6	33.4
7. ล้างจาน	85.7	14.3
8. หาฟืน	45.8	54.2
9. ดูแลคนป่วย, คนชรา	100.0	-

จากการศึกษาจะพบว่า ในงานประเภทการผลิตในครัวเรือน นั้นส่วนใหญ่แล้ว ผู้หญิงจะมีบทบาทการทำงานในครัวเรือนมากกว่าผู้ชายอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยเฉพาะงานประเภทการเตรียมอาหาร ทำงานบ้าน (กวาด, ถู) ซักผ้า จำยตลาด การเลี้ยงลูก - หลาน ล้างจาน การดูแลสุขภาพคนป่วยและคนชรา ส่วนผู้ชายจะช่วยงานในครัวเรือนบ้างเล็กน้อย คือการเตรียมอาหาร ทำงานบ้าน ซักผ้า ล้างจาน ตามประเภทที่ผู้ชายจะช่วยผู้หญิงทำในสัดส่วนที่มากขึ้น คือ เลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน เป็นไปได้ว่า ผู้ชายจำเป็นต้องช่วยแบ่งเบาภาระของผู้หญิง ในช่วงที่ผู้หญิงออกไปจำยตลาดและงานในครัวเรือน ผู้ชายส่วนมากจะถือเป็นงานของผู้หญิง เช่นเดียวกับสังคมอื่นโดยทั่วไป ผู้ชายจึงไม่ถนัดในการทำงานประเภทนี้

แต่จะมีงานบางประเภทที่ผู้ชายจะทำมากกว่าผู้หญิงคือ การหาฟืน ในกลุ่มชาติพันธุ์บรู คิดเป็นร้อยละ 54.2 สังเกตได้ว่าลักษณะงานนี้เป็นงานนอกบ้าน ผู้ชายจะเป็นผู้ไปทำมากกว่า แต่ถ้าเป็นงานในบ้านผู้หญิงจะทำมากกว่า ส่วนการตักน้ำชายหญิงจะมีสัดส่วนเท่าๆ กันคือ ร้อยละ 50

จากบทบาทการทำงานประเภทงานในครัวเรือนดังกล่าว ในสังคมชาวบรูไมไม่ค่อยเปิดโอกาสทางเลือกในการดำเนินชีวิตให้กับผู้หญิง นอกจากการปฏิบัติตามจารีตประเพณี โดยเฉพาะการดูแลครอบครัว ปรนนิบัติสามีและเลี้ยงลูก ซึ่งทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย ผู้ชายจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้รับผิดชอบหลักในด้านการทำมาหากิน ส่วนผู้หญิงคือผู้รับภาระหลักในบ้าน เช่นเดียวกับสังคมไทยโดยทั่วไป

ตารางแสดงร้อยละของหญิงชายที่มีบทบาทในงานประเภทงานเพื่อชุมชน (Community Work)

งานชุมชน (Community Work)	หญิง	ชาย
1. การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน	50.0	50.0
2. การเป็นสมาชิกกลุ่ม	50.0	50.0

จากการศึกษาบทบาทหญิงชายในงานประเภทงานเพื่อชุมชนพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนนั้น หญิงและชายจะมีบทบาทในการเข้าร่วมงานเพื่อชุมชนในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน นั้นหมายถึงว่าผู้หญิงได้ออกมามีบทบาทนอกครัวเรือนมากขึ้น เท่าๆ กับผู้ชาย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงก็ยังคงต้องแบกรับภาระงานในครัวเรือนเท่าเดิมเช่นกัน

ตารางแสดงร้อยละของหญิงและชายที่มีบทบาทในการเข้าถึงและควบคุมในเรื่องต่างๆ

ประเภท	เข้าถึง (Access)	ควบคุม (Control)
ทรัพยากร		
ที่ดิน	ช (51.1)	ช (58.2)
เครื่องมือเกษตร	ช (52.0)	ช (78.1)
เครื่องจักร	ช (66.6)	ช (92.5)
น้ำ	ญ (53.0)	ญ (59.7)
ป่า	ช (55.0)	ช (66.7)
ข่าวสารข้อมูล		
หนังสือพิมพ์	ช (77.3)	ช (84.0)
วิทยุ	ญ (52.1)	ช (53.1)
โทรทัศน์	ญ (51.3)	ญ (50.6)
เศรษฐกิจ		
การลงทุน	ช (61.2)	ช (60.2)
การใช้จ่าย	ญ (52.1)	ญ (64.6)
การกู้ยืม	ญ (51.3)	ญ (54.0)
การซื้อ/ขายผลผลิต	ญ (51.4)	ญ (54.4)
การศึกษา		
การเรียนของบุตร	ญ (56.9)	ช (54.0)
สาธารณสุข		
คนในบ้านเจ็บป่วย	ญ (68.5)	ญ (55.3)

จากตาราง ในเรื่องการเข้าถึง (Access) และการควบคุม (Control) ทรัพยากรและการใช้ที่ดิน พบว่า บทบาทของหญิงและชายในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ทั้ง 2 เพศ คือสามารถเข้าใช้ประโยชน์จากที่ดิน เช่น การเพาะปลูก หรือปลูกสร้างบ้านเรือน เป็นต้น ส่วนการควบคุมหรือตัดสินใจในการจัดการเกี่ยวกับที่ดินนั้น พบว่า บทบาทหญิงและชายในการควบคุมการใช้ประโยชน์จากที่ดินมีความแตกต่างกันเล็กน้อย นั่นคือ ผู้ชายมีบทบาทมากกว่า

ส่วนในเรื่องการเข้าถึงและควบคุมเกี่ยวกับเครื่องมือการเกษตรอย่างง่าย ๆ และเครื่องจักรหรือเทคโนโลยีทางการเกษตรนั้น พบว่า ผู้ชายจะมีบทบาทในการเข้าถึงและควบคุมการใช้เครื่องมือทางการเกษตร และเครื่องจักรมากกว่าผู้หญิง อย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในกระบวนการทำการเกษตร เช่น ทำนา ขั้นตอนการไถ พรวนดิน ซึ่งเป็นงานหนัก งานเหล่านี้จึงตกเป็นของผู้ชาย เช่นเดียวกับเครื่องจักร ที่ชาวบ้านมีความคิดว่าเรื่องของเครื่องจักร เครื่องยนต์นั้นเป็นเรื่องของผู้ชาย ผู้หญิงไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวจึงปล่อยให้ผู้ชายเป็นผู้ดูแล

ในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น พบว่า การเข้าถึงและการควบคุมการใช้ประโยชน์จากน้ำ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตร หรือการอุปโภค ผู้หญิงจะมีบทบาทมากกว่าผู้ชายเล็กน้อย ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าการใช้ประโยชน์จากน้ำไม่จำเป็นจะเป็นการใช้น้ำซักผ้า หุงหาอาหาร หรือทำความสะอาด ซึ่งเป็นงานในครัวเรือน เหล่านี้ถือว่าเป็นงานของผู้หญิงที่ต้องกระทำเป็นส่วนมาก ผู้หญิงจึงมีบทบาทในการเข้าถึงและตัดสินใจมากกว่า

ส่วนเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่า พบว่า บทบาทในการเข้าถึงและควบคุมในด้านข่าวสารข้อมูลพบว่า ในด้านข่าวสารข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ พบว่า ผู้ชายจะมีบทบาทในการรับรู้ข่าวสาร และการใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ มากกว่าผู้หญิงค่อนข้างชัดเจน ส่วนวิทยุนั้น บทบาทไม่แตกต่างกันมากนัก แต่สำหรับโทรทัศน์ผู้หญิงกลับมีบทบาทในการเข้าถึงและควบคุมมากกว่าเล็กน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้หญิงมีเวลาอยู่ในบ้านมากกว่าผู้ชาย จึงมีโอกาสในการรับสื่อจากทางโทรทัศน์ค่อนข้างมาก บางครอบครัวเท่าที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น จะเปิดโทรทัศน์ไว้ทั้งวันเพื่อดูรายการต่างๆ ทั้งข่าวสารและบันเทิง

เมื่อพิจารณาบทบาทหญิงชายในด้านการเข้าถึงและควบคุมทางด้านเศรษฐกิจ พบว่า ในด้านการลงทุน ผู้ชายจะมีบทบาทในการเข้าถึงและควบคุมตัดสินใจในการลงทุนมากกว่าผู้หญิงอย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่จำเป็นจะเป็นการลงทุนทางด้านการผลิต หรืออื่นๆ ซึ่งเป็นไปได้ว่า ถึงแม้ผู้หญิงจะเป็นผู้จัดการด้านการเงินของครอบครัวในบางส่วน แต่เมื่อเป็นการตัดสินใจ ใช้จ่ายเงินจำนวนมากเพื่อการลงทุน ผู้ชายจะเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจมากกว่า อาจเป็นด้วยค่านิยมที่ว่าผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำครอบครัว

ในด้านการใช้จ่ายต่างๆ ภายในบ้าน พบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการเข้าถึงและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายภายในบ้านมากกว่าผู้ชาย อย่างเห็นได้ชัดเจน ไม่จำเป็นจะเป็นการซื้อหาอาหารของใช้จำเป็นต่างๆ ภายในบ้าน ในด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวบรูไนจะคล้ายกับวัฒนธรรมในสังคมไทยทั่วไป ที่ผู้ชายจะคิดว่า เรื่องภายในบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องดูแล ผู้หญิงจะมีบทบาทในงานด้านนี้มาก ในการจัดการด้านเงินทองในครอบครัว

ในด้านการกู้ยืม (Credit) พบว่า ผู้ชายจะมีบทบาทในการเข้าถึงดำเนินการกู้ยืม ขณะที่ผู้หญิงจะมีบทบาทในการควบคุมเงินกู้ อย่างไรก็ตามข้อนำสังเกตอีกประการในเรื่องของการกู้ยืม บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่จะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจด้วยที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ

ในด้านการซื้อขายผลผลิต พบว่า ผู้หญิงมีบทบาทในการเข้าถึงและควบคุมการซื้อขายผลผลิตมากกว่าผู้ชายเล็กน้อย ซึ่งสัดส่วนไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก หมายความว่าโดยทั่วไปแล้วทั้งหญิงและชายจะมีการตัดสินใจร่วมกัน หรือมีการปรึกษากันก่อน เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ว่างไปขายอีกฝ่ายก็จะทำหน้าที่แทน

เมื่อพิจารณาถึงบทบาทของหญิงและชายที่มีต่อการเข้าถึงและควบคุมในด้านการศึกษา และสาธารณสุข พบว่า ด้านการศึกษา ผู้หญิงจะมีบทบาทในการเข้าถึงการศึกษาของบุตรมากกว่า หมายถึงการเอื้อประโยชน์ต่างๆ ในการเรียนของบุตร แต่ผู้ชายจะมีบทบาทในการตัดสินใจในการจัดการศึกษาให้กับบุตร หมายความว่า บทบาทหน้าที่ในการดูแลบุตรจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องดูแลบุตรในทุกๆ เรื่อง ส่วนผู้ชายจะเป็นผู้ให้คำแนะนำในเรื่องการเรียนที่สำคัญ เป็นต้นว่า จะให้บุตรเรียนถึงระดับไหน

ด้านสาธารณสุข เมื่อสมาชิกในบ้านเกิดอาการเจ็บป่วย การดูแลรักษา พาไปพบแพทย์ รวมทั้งการให้พยาบาลเมื่ออยู่ในครอบครัวพบว่า ผู้หญิงจะมีบทบาทมากกว่าเพศชาย เนื่องจากเป็นบทบาทที่ตัวผู้หญิงเองเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบงานภายในบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลบ้านเรือน ดูแลบุตร รวมถึงสุขภาพของคนในครอบครัว

ตารางแสดงร้อยละของการใช้เวลาในงานประเภท ผลิต งานในครัวเรือน
เวลาว่างของหญิงและชาย

การใช้เวลา	ชาย	หญิง
<u>งานการผลิต</u>		
1-5 ชั่วโมง	32.0	68.0
5.1-9 ชั่วโมง	53.0	46.8
มากกว่า 9 ชั่วโมง	66.0	33.3
<u>งานในครัวเรือน</u>		
1-5 ชั่วโมง	40.0	60.0
5.1-9 ชั่วโมง	12.5	87.5
มากกว่า 9 ชั่วโมง	35.7	64.2
<u>กิจกรรมว่าง</u>		
1-5 ชั่วโมง	43.2	56.7
5.1-9 ชั่วโมง	51.6	48.3
มากกว่า 9 ชั่วโมง	56.2	43.7

จากตาราง ในการใช้เวลาในงานประเภทงานการผลิตของหญิงและชาย พบว่า ผู้หญิงส่วนใหญ่แล้ว จะใช้เวลาในงานการผลิตประมาณ 1-5 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 68.0 และร้อยละ 32.0 ตามลำดับ ส่วนผู้ชายจะใช้เวลาในงานการผลิต ประมาณ 5.1-9 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 53.2 และร้อยละ 46.8 ซึ่งมากกว่าผู้หญิง และในงานการผลิตที่ใช้เวลามากกว่า 9 ชั่วโมงขึ้นไป ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ชายร้อยละ 66.6 จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ส่วนมากแล้วผู้ชายจะใช้เวลาในงานการผลิตในช่วงเวลาที่ยาวนานกว่าผู้หญิงและเนื่องจากงานการผลิตเป็นงานนอกบ้านอีกด้วย

ในเรื่องการใช้เวลาในงานประเภทงานในครัวเรือนของชายและหญิง พบว่า ส่วนใหญ่จะใช้เวลาในงานการผลิตในครัวเรือนมากกว่าผู้ชายทุกช่วงเวลาทำการทั้งในเวลา 1-5 ชั่วโมง 5.1-9 ชั่วโมง และ 9 ชั่วโมง แสดงว่าในครัวเรือนยังคงเป็นบทบาทหน้าที่หลักของผู้หญิง ผู้ชายอาจจะมีส่วนช่วยในงานบ้านบ้างเล็กน้อย เช่น ช่วยเลี้ยงลูก เมื่อภรรยาจะต้องเตรียมอาหาร หรือไปตลาด แต่หน้าที่หลักๆ เกี่ยวกับกิจกรรมในครัวเรือนก็ยังคงตกเป็นของผู้หญิงอยู่นั่นเอง

ส่วนในเรื่องเวลาว่างของหญิงชายที่มีอยู่นั้น พบว่า จำนวนเวลาว่างประมาณ 1 – 5 ชั่วโมง นั้น ผู้หญิงจะมีมากกว่าผู้ชาย แต่จำนวนเวลาว่างประมาณ 5.7 – 9 ชั่วโมง ผู้ชายจะมีมากกว่าผู้หญิง และจำนวนเวลาว่างประมาณ 9 ชั่วโมงขึ้นไป พบว่า ผู้ชายจะมีเวลาว่างมากกว่าผู้หญิงที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้หญิงเป็นฝ่ายที่ต้องทำงานมากกว่าผู้ชาย เพราะต้องทำงานทั้งในงานและนอกบ้านด้วย ทำให้ผู้หญิงชาวบุรีรัมย์ใช้เวลาที่ใช้สำหรับการพักผ่อน หรือเวลาส่วนตัวน้อยกว่าผู้ชาย

บทที่ 5

การเข้าถึงแหล่งการศึกษาเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคม

ในการเข้าถึงแหล่งการศึกษาและโอกาสการเรียนรู้ของคน โดยทั่วไปจำแนกได้เป็นการเข้าศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเป็น การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างไม่เป็นทางการ เมื่อการพิจารณาถึงแหล่งการศึกษา เรียนรู้ของชาวบุรีที่ บ้านเวินบึกโดยพิจารณาถึงโอกาสของเพศชายและเพศหญิงแล้ว ผลการศึกษาเป็น ดังนี้

ก. การศึกษาในระบบโรงเรียน

บ้านเวินบึกมีแหล่งการศึกษาเรียนรู้ของคนในชุมชน อยู่เพียงแห่งเดียวคือ โรงเรียนบ้านเวินบึก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ก่อตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2481 จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับอาจารย์สมศักดิ์ โคตรมาศ อาจารย์ประจำโรงเรียนบ้านเวินบึก ได้เล่าให้ฟังว่า แต่เดิมโรงเรียนบ้านเวินบึก ตั้งครั้งแรกชื่อ โรงเรียนประชาบาลตำบลโขงเจียม 1 (สาขาโรงเรียนแกลั่ววิทยา) ในปี พ.ศ. 2483 จึงแยกเป็น เอกเทศ เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น โรงเรียนประชาบาลโขงเจียม 7 (บ้านเวินบึก) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนบ้านเวินบึกและได้รับการพัฒนาต่อเนื่องตามลำดับจนถึงปัจจุบัน

โรงเรียนบ้านเวินบึก ประกอบด้วยอาคารเรียน 2 หลัง บ้านพักครู 2 หลัง (หลัง หนึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน อีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน) อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง ส้วม 2 หลัง ถังเก็บน้ำฝน 2 ที่ และหลุมหลบภัย (ชาวบุรีเรียกเบ้ม) 1 ที่

โรงเรียนบ้านเวินบึกจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 และเคยเปิดการเรียนการสอนตามโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) ตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 ถึงปี การศึกษา 2535 สำหรับปีการศึกษา 2542 มีจำนวนนักเรียนและบุคลากร ดังนี้

ตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านเวินบึก ปีการศึกษา 2542

ชั้นปี	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	6	7	13
อนุบาล 2	-	5	5
รวมระดับก่อนประถมศึกษา	6	12	18
ประถมศึกษาปีที่ 1	8	4	12
ประถมศึกษาปีที่ 2	5	9	14
ประถมศึกษาปีที่ 3	5	4	9
ประถมศึกษาปีที่ 4	5	3	8
ประถมศึกษาปีที่ 5	4	9	13
ประถมศึกษาปีที่ 6	2	3	5
รวมระดับประถมศึกษา	29	32	61
รวมทั้งสิ้น	35	44	79

จำนวนข้าราชการและลูกจ้างประจำ

อาจารย์ใหญ่	1	คน
อาจารย์ 2	1	คน
อาจารย์ 1	3	คน
นักการภารโรง	1	คน
รวมทั้งสิ้น จำนวน	6	คน

จากการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินงานของโรงเรียนบ้านเวินบึก ในปีการศึกษา 2542 นั้น การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ในด้านปริมาณโรงเรียนสามารถจัดเตรียมความพร้อมให้นักเรียนได้ 18 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 93.88 ของประชากรในกลุ่มอายุ 4-6 ปี ในด้านคุณภาพนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 และชั้นเด็กเล็กได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรม และจริยธรรม ให้มีความพร้อมที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้ทุกคน

ส่วนการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ในด้านปริมาณเด็กชาวบ้านเวินบีกที่มีอายุถึงเกณฑ์บังคับเข้าเรียนชั้น ป. 1 มีชื่อใน ทร. 4 (รวมทั้งสิ้น 12 คน เข้าเรียน 12 คน หรือคิดเป็นร้อยเปอร์เซ็นต์) รวมนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งสิ้น 67 คน เป็นนักเรียนชาย 29 คน และนักเรียนหญิง 32 คน

ในด้านคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 ในปีการศึกษา 2541 สรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้น ป. 1-6 ปีการศึกษา 2541

กลุ่มทักษะ	เป้าหมาย %	ผลสัมฤทธิ์
คณิตศาสตร์	70	72
ภาษาไทย	75	73
สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	73	75
สร้างเสริมลักษณะนิสัย	80	76
การทำงานและพื้นฐานอาชีพ	70	70
ภาษาอังกฤษ	70	66

จะเห็นได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบ้านเวินบีกอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี อาจเนื่องด้วยเพราะครูผู้สอนเอาใจใส่ต่อคุณภาพการเรียนการสอนของเด็กนักเรียน และพ่อแม่ของเด็กนักเรียนต่างมีทัศนคติที่ดีด้านการศึกษาของบุตรหลาน

ในด้านการศึกษาต่อ นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีโอกาสจะได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนต่อระดับมัธยมที่อำเภออื่น ส่วนมากจะไปที่โรงเรียนมัธยมอำเภอพิบูลมังสาหาร ซึ่งอยู่ห่างจากอำเภอโขงเจียมไปประมาณ 50 กิโลเมตร การสอบถามพูดคุยกับพ่อแม่ของเด็กนักเรียนบางคนที่มีโอกาสส่งลูกไปเรียนต่อ ให้เหตุผลในการส่งลูกไปเรียนต่อว่า ความรู้เพียงชั้น ป. 6 จบแล้ว ไปทำงานที่ไหนก็ได้ ไปสมัครงานที่ไหน เขาก็ไม่รับจึงอยากให้ลูกเรียนต่อชั้นสูงๆ เพื่อจะได้หางานทำได้ง่าย อย่างไรก็ตามเมื่อถามว่า ถ้าหากจะต้องเลือกส่งเสียให้ลูกผู้หญิงหรือลูกผู้ชายคนใดคนหนึ่งเรียนต่อ หลายรายตอบว่า เลือกให้ลูกผู้ชายเรียนก่อน ด้วยเหตุผลว่า ลูกผู้ชายถ้าต้องไปเรียนไกลๆ จะไม่ห่วงมากเท่ากับลูกผู้หญิง สำหรับลูกผู้หญิงนั้นอยากให้อยู่กับพ่อแม่ ถ้าแต่งงานแล้วก็ต้องดูแลในครอบครัว

ตารางแสดงโอกาสในการเรียนต่อและทำงานของนักเรียนโรงเรียนบ้านเวินบึก

ปี พ.ศ.	เพศ			เรียนต่อ		ทำงาน	
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง
ปี 2539	7	3	10	3	2	4	1
ปี 2540	3	9	12	2	8	1	1
ปี 2541	6	2	8	3	2	3	-

ที่มา : โรงเรียนบ้านเวินบึก 2542

จาดารางดังกล่าวจะพบว่า ในปี พ.ศ. 2539 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 10 คน ไปศึกษาต่อชั้นมัธยมเป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน เรียนต่อหลักสูตร กศน. เป็นชาย 1 คน และที่ไปทำงานประกอบอาชีพรับจ้างเป็นชาย 4 คน และหญิง 1 คน

ปี 2540 มีนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 12 คน เป็นชาย 3 คน และหญิง 9 คน ไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 5 คน และไปเรียนต่อหลักสูตร กศน. เป็นหญิง 3 คน และที่ไปทำงานประเภทรับจ้างเป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน

ปี 2541 มีนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 คน เป็นชาย 6 คน หญิง 2 คน ไปเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ชาย 2 คน หญิง 1 คน เรียนหลักสูตร กศน. ชาย 1 คน หญิงอีก 1 คน แต่ที่ไปทำงานรับจ้างเป็นชาย 3 คน

จะเห็นได้ว่า สัดส่วนของนักเรียนที่ไปเรียนต่อและทำงานเพศชายจะมีสัดส่วนมากกว่าเพศหญิง

การมีส่วนร่วมทางการเรียนของนักเรียนชายนักเรียนหญิง

โรงเรียนบ้านเวินบึกเป็นโรงเรียนประเภทสหศึกษา คือโรงเรียนที่เด็กหญิงและเด็กชายเรียนรวมกัน ไม่มีการแบ่งแยกและให้โอกาสในการเข้าเรียนอย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ยังมีการปฏิบัติบางประการในเชิงพฤติกรรมที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การเรียนการสอนมักจะเป็นการให้จากครูฝ่ายเดียว เด็กผู้หญิงมักจะพูดและแสดงออกน้อยกว่าเด็กผู้ชายโดยเฉพาะในห้องเรียนที่ครูผู้สอนเป็นชาย วัฒนธรรมสังคมของ

ชาวยุโรป เช่นเดียวกับสังคมโดยทั่วไปที่กำหนดให้ผู้หญิงเป็นเพศที่เจียม เรียบร้อย สำรวม ไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะในที่สาธารณะ ค่านิยมลักษณะนี้มีส่วนทำให้นักเรียนหญิง ขาดความมั่นใจในการซักถามและทำให้ขาดโอกาสในการเรียนรู้ในระบบการเรียน

ข. การศึกษานอกโรงเรียน

เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลในช่วงสั้นๆ ช่วงหนึ่งของชีวิต โดยทั่วไปแล้ว บุคคลจะอยู่ในระบบโรงเรียนเพียงช่วงเวลาหนึ่งในชีวิต ส่วนใหญ่จะเรียนเพียงระดับการศึกษาภาคบังคับ (6 ปี) มีไม่มากนักที่จะมีโอกาสได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาโดยเฉพาะในชนบท อันเนื่องมาจากความยากจนและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเข้ามามีบทบาทในการเสริมการเรียนรู้จากระบบโรงเรียน การเสริมต่อหรือขยายโอกาสของการเรียนรู้จากระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับจากในระบบโรงเรียน การส่งเสริมกระบวนการศึกษาตลอดชีวิตและการส่งเสริมทักษะเจตคติความรู้ความสามารถพิเศษเพื่อการพัฒนาเฉพาะด้าน

สำหรับชุมชนบ้านเวินบีก มีการจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียน หรือ กศน. ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยมีครูอาสาสมัคร ตั้งแต่ระดับชั้น ม. 1 ถึงระดับ ปวช. และ ปวส. ซึ่งคนที่เรียนต่อจะมีจำนวนไม่มากนัก ปัญหาเนื่องมาจากเปลี่ยนครูใหม่บ่อย ทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง ครูคนใหม่ก็จะมาเริ่มต้นสอนใหม่ตั้งแต่เริ่มแรก ทำให้เด็กนักเรียนเบื่อ เพราะเรียนซ้ำซาก จึงไม่ค่อยมีคนนิยมเรียน

นอกจากนี้ยังมีหน่วยราชการอื่นๆ ที่เข้าไปฝึกอบรมด้านวิชาชีพให้ เช่น สอนเรื่อง เครื่องยนต์ การตัดเย็บ ทำอาหาร ทำขนม แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจมากนัก เพราะวัยแรงงานส่วนมากจะไปหางานทำที่กรุงเทพฯ

แหล่งที่เรียนรู้อีกแห่งหนึ่งของชาวบ้านเวินบีก คือศูนย์ส่งเสริมศิลปชีพซึ่งเกิดจากความร่วมมือของหลายหน่วยงานด้วยกัน จัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2539 โดยมีหน่วยงาน รพช. เป็นผู้ดำเนินการสร้างอาคารศูนย์ศิลปชีพ พัฒนาชุมชนเป็นผู้จัดเตรียมสมาชิกจากหมู่บ้าน เวินบีกและหมู่บ้านใกล้เคียงอีก 2 หมู่บ้าน คือ บ้านท่าแพและบ้านห้วยหมากใต้ จำนวน 50 คน เข้าอบรมทอผ้าไหม กองทัพอากาศที่ 2 สนับสนุนงบประมาณการฝึกอบรม 200,000 บาท ฝึกอบรม 1 เดือน มีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวารินชำราบ เป็นวิทยากร ฝึกอบรมให้

อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมของศูนย์ศิลปชีพ ยังมีปัญหาอยู่บ้างพอสมควร อาทิ ชาวบ้านเวินบีก ไม่มีความรู้เรื่องการทอผ้ามาก่อน เนื่องจากชาวบรูไม่มีวัฒนธรรมของการทอผ้า สมาชิกส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนหากินเป็นรายวัน ดังนั้นถ้ามาอบรมหรือทอผ้าจะต้องใช้เวลา นานกว่าจะได้เงิน เมื่องานทอผ้าไม่ต่อเนื่องฝีมือการทอผ้าจึงไม่ดีเท่าที่ควร

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บรู

นอกจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จะมาจากการเรียนรู้โดยผ่านการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบแล้ว ครอบครัวยังเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญในการขัดเกลาทางสังคม ให้แก่สมาชิกใหม่ของครอบครัว อันได้แก่ เด็ก โดยมีจุดมุ่งหมายจะอบรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต ได้แก่ การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน อบรมและถ่ายทอดคุณธรรมอุดมคติ และค่านิยมที่สังคมและชุมชนของตนเองยึดมั่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้กันอยู่

ระบบครอบครัวและเครือญาติในสังคมชาวบรู เป็นระบบที่ให้ความสำคัญกับ ญาติฝ่ายหญิง (Matrilinear) ชายหญิงภายหลังแต่งงานจะนิยมตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านเรือนของ ฝ่ายหญิง กระทั่งครอบครัวขยายใหญ่ขึ้นจึงแยกเรือนออกมา ในเรื่องของการรับมรดกก็เช่นกัน กล่าวคือ การแบ่งมรดกในครอบครัวชาวบรูจะให้ลูกทุกๆ คน โดยมีกให้มรดกลูกชายเป็นที่นาหรือ เป็นเงิน แต่ให้มรดกลูกสาวเป็นบ้านและที่นาที่พ่อแม่ทำกินอยู่ โดยพ่อแม่จะอาศัยอยู่กับลูกสาว เมื่อแก่เฒ่า

การถ่ายทอดทางด้านวัฒนธรรมความเชื่อและการอบรมสั่งสอน

ชาวบรูมีความเชื่อว่า การมีลูกมาเป็นบารมีอย่างหนึ่ง จึงไม่นิยมการคุมกำเนิด เวลาจัดงานขึ้นในหมู่บ้าน จะมีลูกหลานมาช่วยกันเป็นจำนวนมาก จนกล่าวกันว่า “ดูแล้วงามหู งามตา” แยกที่มาร่วมงานก็จะพากันชื่นชมและกล่าวขวัญถึง ทำให้พ่อแม่รู้สึกมีหน้ามีตา ขณะเดียวกันถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกหรือมีลูกน้อย ยามเมื่อพ่อแม่แก่ตัวลงจะลำบาก เพราะไม่มีคน ทำงานหาเลี้ยง และยังมีความเชื่อว่า คนที่ไม่มีลูกเป็นคนบาปหนัก ตายไปแล้วไม่ได้เกิดเนื่องจาก เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ไม่ได้สืบทอดเผ่าพันธุ์ไว้ให้แก่โลก

การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับบุญคุณต่อพ่อแม่

ในครอบครัวของชาวบรู พ่อแม่จะอบรมสั่งสอนลูกเรื่องความกตัญญูตเวที เป็น คุณธรรมสำคัญที่ลูกถึงปฏิบัติต่อพ่อแม่หรือผู้มีพระคุณเช่นเดียวกับสังคมอื่นๆ เช่น ลูกต้องช่วย

เหลือแบ่งเบาภาระพ่อแม่ บางคนต้องออกไปทำงานนอกท้องถิ่นเพื่อส่งเงินมาให้พ่อแม่ สำหรับคนที่แต่งงานและออกเรือนไปแล้ว ถ้าเข้าป่าล่าสัตว์ได้อาหารมาจะต้องแบ่งให้แก่พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายทุกครั้ง มิฉะนั้นจะเป็นการผิดศีล ส่วนในด้านความผูกพันระหว่างลูกกับพ่อแม่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอีกด้วย คือ ถ้าลูกออกจากบ้านของพ่อแม่ไปแล้ว ซึ่งอาจจะออกไปทำงานหรือออกเรือนไปสร้างครอบครัวใหม่เป็นเวลานานเกินกว่า 3 เดือนขึ้นไป จะกลับเข้ามาอยู่บ้านของพ่อแม่อีกไม่ได้ ต้องให้อยู่นอกชายคาบ้าน ถ้าอยากกลับเข้ามาอยู่ใหม่ต้องมีการเสียผีด้วยการฆ่าไก่หรือหมู จากพิธีกรรมดังกล่าว ชาวบรูได้ให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการสร้างความผูกพันในครอบครัว

การอบรมสั่งสอนในเรื่องการแต่งงาน

ฮิดคองของชาวบรูห้ามแต่งงานกับคนที่อยู่ในฮิดเดียวกันจะต้องแต่งงานกับคนในฮิดอื่น หรือคนจากหมู่บ้านอื่นเท่านั้น คนที่เข้ามาแต่งงานกับชาวบรูเรียกว่า “เขยสู่หรือสะไก้สู่” คู่บ่าวสาวเมื่อผ่านพิธีแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะพาฝ่ายหญิงไปที่บ้านของตนเมื่อไปถึงบ้านแล้ว ฝ่ายชายจะพาฝ่ายหญิงขึ้นบนบ้านทันทีไม่ได้เพราะอยู่คนละฮิด หากสะไก้จะขึ้นไปอยู่บนบ้านต้องมีการเสียผีก่อน ซึ่งจะเป็นไก่หรือหมูขึ้นอยู่กับฐานะของฝ่ายหญิง ถ้าฐานะดีก็จะเสียหมูถ้าฐานะปานกลางหรือยากจนก็จะเสียไก่ หากไม่มีการเสียผีก่อนจะขึ้นบนบ้านหรือแม้แต่เข้าไปอยู่ในรั้วชายคา也不行 ต้องจัดหาแควหรือจัดทำที่ปักขึ้นใหม่พอได้ปักอาศัยหลับนอน จนกว่าฝ่ายหญิงจะหาไก่หรือหมูมาเสียผี จึงจะได้รับอนุญาตให้ขึ้นอยู่บนบ้านได้

เขยสู่หรือสะไก้สู่เมื่อเข้ามาอยู่ในบ้านต้องระมัดระวังกิริยาอาการ เพราะอาจจะทำอะไรลงไปเป็นการผิดศีลเรือนได้ เป็นต้นว่า ฮิดของชาวบรูจะห้ามเขยสู่หรือสะไก้สู่เดินผ่านห้องเปิง เพราะเป็นห้องนอนของพ่อและแม่ และเป็นห้องที่เก็บสิ่งเคารพเครื่องรางของขลังอื่นๆ หากล่วงละเมิดต้องมีการเสียผีด้วยไก่และเหล้า

ในกรณีที่สามีภรรยาทะเลาะกัน ห้ามกล่าวจาบจ้วงล่วงเกินบรรพบุรุษหรือฮิดของอีกฝ่ายหนึ่ง หากมีการล่วงละเมิดต้องเสียผีเป็นคำปรับที่สูงเพราะถือเป็นการผิดร้ายแรงนับแต่เสียหมูจนถึงควาย หัวของหมูหรือควายซึ่งเป็นคำปรับนี้จะนำไปเช่นผีประจำฮิดก่อน ส่วนเนื้อจะนำมาทำอาหารกินกันในหมู่เครือญาติเดียวกัน และหากหนุ่มสาวได้เสียกันก่อนแต่งงานและฝ่ายหญิงเกิดตั้งท้องขึ้นมา จะต้องทำพิธีเสียผีด้วยการกินเนื้อควาย และต้องบวงสรวงผีด้วยหัวและเท้าควาย แต่ถ้าผู้ชายทำผิดประเพณีจะใช้ไก่ 5 ตัว ทั้งนี้ชาวบรูอธิบายว่า เพื่อไม่ให้ผิดประเพณีและไปมั่วสุมกับคนอื่น

การอบรมสั่งสอนลูกสาวลูกชาย

ในสังคมครอบครัวของชาวยุโรป ความผูกพันในครอบครัวค่อนข้างจะแน่นแฟ้นดังจะเห็นได้จากการที่นิยมมีลูกหลานมากๆ เพื่อสร้างความอบอุ่นในครอบครัว การอบรมสั่งสอนลูกหลานไม่ว่าจะเป็นลูกหญิงหรือลูกชาย จะคล้ายคลึงกับครอบครัวคนไทยโดยทั่วไป ที่พยายามอบรมสั่งสอนให้ลูกหญิง ลูกชายเป็นคนดี ตัวอย่างคำสอนภาษาเยอรมันที่แม่สั่งสอนลูกผู้หญิง เช่น “... อดนางจ้อยคะอ้อไม่เกาะไม่แซม...” หมายความว่า “เราเป็นลูกผู้หญิง เราอย่าดี้อ ถ้าโตเป็นสาว ขึ้นคนอื่นเขาจะว่าเราไม่ดี” ลูกผู้หญิงต้องเรียบร้อยไม่จู้จี้จ้าน ส่วนลูกผู้ชายก็เช่นเดียวกัน แต่จะเข้มงวดบางอย่างและผ่อนปรนในบางเรื่อง เพราะอย่างไรพ่อแม่ก็ยังคิดว่า ลูกผู้หญิงมีโอกาสเสียหายมากกว่าลูกผู้ชาย อีกทั้งลูกชายนั้นพ่อแม่คาดหวังว่าจะเป็นแรงงานให้แก่ครอบครัวในอนาคต ดังนั้นในวัยเด็กพ่อแม่จะไม่เรียกร้องให้ลูกชายทำงานบ้าน แต่จะให้ช่วยงานในการผลิตทางการเกษตร หาของป่า ช่วยพ่อออกหาปลาในลำน้ำโขง และการเรียกร้องให้รับภาระช่วยงานก็ไม่เคร่งครัด ลูกชายจึงสามารถไปเล่นกับเพื่อนหรือเตร็ดเตร่นอกบ้านได้ ส่วนลูกสาวจะถูกอบรมสั่งสอนให้รับผิดชอบงานบ้านตั้งแต่เล็ก ลูกสาวถูกฝึกให้ทำงานบ้านและงานครัว ให้อดทนรับผิดชอบต่อครอบครัว ให้มีความอ่อนโยน อ่อนน้อม สำนวณ รักนวลสงวนตัว ลูกสาวจะมีโอกาสได้เล่นน้อยกว่าลูกชาย งานที่ลูกสาวถูกหัดให้ทำตั้งแต่อายุน้อยคือ ถูบ้าน ซักผ้า ตักน้ำ กวาดบ้าน ตำข้าว เลี้ยงน่อง ส่วนลูกผู้ชายจะออกไปช่วยพ่อทำงานนอกบ้าน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเข้มงวดในการอบรมลูกสาวจะมากกว่าลูกชาย ส่วนวิธีการลงโทษหรือชมเชยลูกสาวกับลูกชายจะไม่แตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อลูกเติบโตขึ้นเป็นหนุ่มสาว พ่อแม่ชาวยุโรปจะมีความคาดหวังต่อลูกต่างกัน พ่อแม่หวังว่าลูกชายที่ดีควรเชื่อฟังพ่อแม่ ไม่เกเร ไม่กินเหล้าจนเมาอาละวาด ไม่สูบบุหรี่หรือติดยา ขยันทำงาน ถ้าทำงานมีรายได้ก็ควรส่งเสียน่องหรือพ่อแม่บ้าง ส่วนลูกสาวนั้นพ่อแม่หวังว่าจะช่วยพ่อแม่ทั้งงานบ้านและงานอาชีพ ขยัน ไม่หนีเที่ยว ไม่ทำเสียงแว้งแว้งตระกุก โดยแต่งงานกับคนไม่ดี หรือหนีตามใครไป เลี้ยงดูพ่อแม่ยามแก่เฒ่า สำหรับลูกที่ไปทำงานไกลบ้าน พ่อแม่ก็ไม่หวังว่าลูกชายจะส่งเงินมาให้เพราะเข้าใจว่า ลูกชายต้องเลี้ยงดูลูกเมีย สักสรวกกับเพื่อน ส่วนลูกสาวนั้นจะต้องส่งเงินมาให้พ่อแม่เสมอ เพราะรู้สึกว่าคุณเองต้องรับผิดชอบพ่อแม่และน่องๆ

การอบรมสั่งสอนในเรื่องบทบาทสามีภรรยาชาวยุโรป

หญิงชายที่เติบโตด้วยเจริญพันธุ์ จะได้รับการเรียนรู้ทางสังคมเกี่ยวกับบทบาททางเพศต่างกัน ดังที่ได้กล่าวถึงแล้วว่า พ่อแม่ชาวยุโรปจะอบรมสั่งสอนลูกสาวให้รักนวลสงวนตัว และเข้มงวดในเรื่องตรงข้าม ดังเช่น ประเพณีการเสียผี แต่จะไม่เข้มงวดกับลูกชายในเรื่องทางเพศ แนวทางการขัดเกลาของครอบครัวจึงเป็นลักษณะที่ผู้หญิงไม่ควรมีความรู้เรื่องเพศมากนัก เพราะ

ถ้ารู้มากจะดูเป็นลักษณะในทางชู้สาว ผู้หญิงจะไม่มีความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว ตลอดจนเรื่องโรคที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ในทางตรงข้ามผู้ชายจะมีโอกาสในการหาความรู้เรื่องเพศใส่ตัว เช่น เมื่อผู้ชายออกไปทำงานในต่างถิ่นหรือในเมือง มีโอกาสไปใช้บริการทางเพศกับหญิงบริการเป็นเรื่องไม่เสียหาย อย่างไรก็ตามผู้ชายไม่ได้รับการขัดเกลาให้แสวงหาความรู้เรื่องการวางแผนครอบครัวเท่าใดนัก เมื่อหนุ่มสาวชาวบรูแต่งงานเป็นสามีภรรยา กัน ครอบครัวของทั้งสองต่างฝ่ายได้ให้การขัดเกลาทางสังคมแก่คู่สมรสใหม่มาแล้วไม่โดยตรงก็โดยอ้อม การขัดเกลาโดยตรงคือ การอบรมสั่งสอน การอบรมสั่งสอนบทบาทของภรรยาและบทบาทของสามีให้แก่ลูกขณะที่ยังไม่แต่งงาน การขัดเกลาโดยอ้อม คือ การประพฤติตัวเป็นต้นแบบของสามีภรรยาให้ลูกๆ ได้เห็นและเลียนแบบ แนวทางการขัดเกลาจะเป็นแบบเดียวกับที่กำหนดบทบาทลูกชายลูกสาว กล่าวคือ ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะต้องมีบทบาทในการดูแลบ้าน ทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ปัจจุบันเนื่องจากผลกระทบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ผู้หญิงต้องออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น เช่น ออกไปทำงานเป็นลูกจ้างอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ เป็นลูกจ้างทำงานที่โรงแรมทอแสงโขงเจียมรีสอร์ท หรือไปเป็นลูกจ้างโรงงานเย็บผ้า โรงงานอาหารกระป๋อง ทำให้มีบทบาทในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวอีกแรงหนึ่ง แม้จะดูว่าการทำงานนอกบ้านภรรยาจะมีอิสระมากขึ้น มีประสบการณ์มากขึ้น แต่ก็ต้องเหนื่อยขึ้นด้วย เพราะยังต้องรับภาระงานบ้านเช่นเดิม

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์บรู สรุปผลการศึกษาได้ว่า ชาติพันธุ์บรูเป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ – เขมร มีภาษาพูดของตนเอง คือ ภาษาบรูแต่ไม่มีภาษาเขียน ได้อพยพมาจากแขวงจำปาสัก ประเทศลาว เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่บ้านเวินบึก หมู่ที่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 80 กว่าปีมาแล้ว ชาวบรูอาศัยทรัพยากรธรรมชาติคือ ถ่าน้ำโขง ภูเขาและป่าไม้ในการดำรงชีวิตทั้งในการยังชีพและหารายได้มาเป็นเวลาช้านาน ทำให้มีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้นนับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

การประกอบอาชีพของชาวบรูปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่แล้วจะประกอบอาชีพประมงเป็นหลักเนื่องจากอยู่ติดริมแม่น้ำโขง มีการประกอบอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์อยู่บ้างแต่ไม่มากนัก เนื่องจากพื้นที่ทำการเพาะปลูกมีน้อย นอกนั้นก็มีการจับสัตว์น้ำโดยใช้ “ไม้เสียบ” ซึ่งเป็นวัสดุหาได้ในท้องถิ่นมาใช้ทำการสานหวด ข้อง ไช กระจับขี้ว หมวกและอื่นๆ ซึ่งทำกันมาก จนปัจจุบันไม้เสียบแทบจะไม่มีหลงเหลืออยู่ในท้องถิ่นอีกแล้ว อาชีพจักสานจึงค่อยๆ หดหายไป

ด้านสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล ในหมู่บ้านจะมีสถานีอนามัย 1 แห่ง และโรงพยาบาลประจำอำเภอ ซึ่งชาวบรูจะนิยมไปรับการรักษาขณะเดียวกันการรักษาแบบแผนโบราณก็ยังคงมีอยู่ เป็นการรักษาแบบควบคุมกันไปหรือที่เรียกกันว่าเป็นลักษณะพาหุลักษณะ ในบ้านเวินบึกมีหมอยาพื้นบ้านที่เป็นที่นับถือของชาวบ้านอยู่หลายคน มีทั้งหมอยาสมุนไพร หมอเป่าหมอกวาด หมอน้ำมันต์ หมอน้ำมัน หมอเอ็น หมอพระ หมอทรง หมอขวัญ และหมอผี รวมถึงหมอตำแยอีกด้วย

ด้านการปกครอง บ้านเวินบึกจัดการปกครองในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้านโดยมีนายสีทัน พรานแมน เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน (2542) และเป็นประธานหมู่บ้านอพ. ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ชายทั้งหมด นอกจากจะปกครองในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว ยังแบ่งพื้นที่หมู่บ้านออกเป็นคุ้ม 5 คุ้ม ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาแต่ละคุ้มจะ

มีหัวหน้าคุ่มรับผิดชอบ ซึ่งก็ไม่มีผู้หญิงเป็นหัวหน้าคุ่มอีกเช่นกัน และยังมีคณะกรรมการบริหารศาลาประชาธิปไตยอีกชุดหนึ่งด้วย

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ชาวบรูจะยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีที่เรียกว่าฮิดข่า คอง ขอม คือ กฎจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษของชาวบรูยึดถือเป็นแนวปฏิบัติมา ตั้งแต่สมัยที่ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว ปัจจุบันก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีไว้อย่างเคร่งครัดซึ่งประเพณีดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับผีอยู่เสมอ ผีสำคัญที่ชาวบรูนับถืออาทิ ผีจ่านัก ผีประจำฮิด ผีใต้ และผีนุญคุณพ่อแม่ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีจะมี 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมตามปกติหรือเป็นมงคล กับพิธีกรรมที่เกิดจากการกระทำผิดฮิด ขณะเดียวกันชาวบรูจะนับถือพุทธศาสนาควบคู่กันไปอีกด้วย มีวัดอยู่ 1 แห่ง พระ 4 รูป และสามเณร 1 องค์

ด้านภาษา ชาติพันธุ์บรู มีภาษาพูดของตนเอง ซึ่งเรียกว่าภาษาบรู คำที่ออกเสียงและความหมายจะคล้ายคลึงกับภาษาเขมร อันมีที่มาและตำนานทางประวัติศาสตร์ที่มาทางด้านภาษาและตัวหนังสือขอมมาแต่โบราณ ภาษาบรูมีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียนหรือตัวอักษร

ในการวิเคราะห์บทบาทหญิงชายในการแบ่งหน้าที่ทำงานของชนชาวบรู พบว่า ในด้านงานการผลิต (Productive Work) ทั้งหญิงและชายจะมีบทบาทใกล้เคียงกันที่ผู้หญิงต้องออกมามีบทบาทรับผิดชอบงานการผลิตร่วมกับผู้ชาย ยกเว้นงานทอผ้าเลี้ยงไหมที่ผู้หญิงจะเป็นผู้ทำเองทั้งหมด ส่วนงานประเภทงานผลิตในครัวเรือน (Reproductive Work) พบว่าส่วนใหญ่แล้วบทบาทความรับผิดชอบจะเป็นของผู้หญิงเป็นส่วนมาก ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมอาหาร ทำงานบ้าน ซักผ้า จ่ายตลาด เลี้ยงลูก ล้างจาน ดูแลคนป่วยคนชรา ผู้ชายจะเข้ามามีบทบาทช่วยมากหน่อยในเรื่องของการตักน้ำ หาฟืน ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงและออกไปนอกร้าน ส่วนงานประเภทงานเพื่อชุมชน (Community Work) พบว่า ทั้งชายและหญิงต่างมีบทบาทใกล้เคียงกัน ดังนั้นหากพิจารณาในภาพรวมแล้ว ผู้หญิงจะมีบทบาทความรับผิดชอบในงานทุกประเภท ขณะที่ผู้ชายชาวบรูจะมีบทบาทหลักเฉพาะในงานด้านการผลิตเท่านั้น นั่นหมายถึงว่าผู้หญิงต้องทำงานหนัก แต่โอกาสในการเข้าถึง (Access) และควบคุม (Control) ทรัพยากรต่างๆ กลับมีบทบาทน้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะในด้านการควบคุมและตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของที่ดิน เครื่องมือการเกษตร เครื่องจักร การใช้ทรัพยากรป่า การเข้าถึงข่าวสารข้อมูล การลงทุนและการศึกษาของบุตร และเมื่อวิเคราะห์ในเรื่องของการใช้เวลาในงานต่างๆ แล้ว จะเป็นสิ่งที่ยืนยันและเห็นได้ชัดว่าผู้ชายจะใช้เวลาในการผลิตเป็นช่วงระยะเวลา ยาวนานกว่าผู้หญิง คือประมาณ 5.1 – 9 ชั่วโมง ขณะที่ผู้หญิงจะใช้เวลาประมาณ 1 – 5 ชั่วโมง ส่วนงานประเภทงานในครัวเรือนผู้หญิงกลับใช้เวลาในงานดังกล่าวมากกว่าผู้ชายทุกช่วงเวลา ดังนั้นจึงทำให้ผู้ชายมีเวลาว่างมากกว่าผู้หญิง

ส่วนในเรื่องการเข้าถึงแหล่งการศึกษาเรียนรู้และการจัดเวลาทางสังคม ซึ่งจำแนกเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน และศึกษานอกระบบโรงเรียน แหล่งการศึกษาเรียนรู้ในระบบของชนชาวยุโรปคือโรงเรียนบ้านเวินบีก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรประถมศึกษา ในปี พ.ศ. 2542 มีนักเรียนระดับประถมศึกษาทั้งสิ้น 67 คน เป็นนักเรียนหญิง 32 คน นักเรียนชาย 29 คน มีข้าราชการครูและลูกจ้างประจำ จำนวน 6 คน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชุมชนบ้านเวินบีกค่อนข้างอยู่ในเกณฑ์ดี และชาวบ้านมีความรู้สึกที่ว่า อยากให้ลูกเรียนต่อชั้นสูงๆ เพื่อจะได้หางานทำได้ง่าย และถ้าต้องเลือกส่งเสียจะให้ลูกผู้หญิงหรือลูกผู้ชายคนใดคนหนึ่งเรียนต่อ ลูกชายมักจะได้รับโอกาสถูกเลือกก่อนด้วยความเชื่อมั่นว่าลูกผู้หญิงนั้นไม่นานก็แต่งงาน และต้องอยู่ดูแลครอบครัว การมีส่วนร่วมทางการเรียนเด็กผู้หญิงมักจะพูดและแสดงออกน้อยกว่าเด็กผู้ชายเมื่ออยู่ในห้องเรียนที่ครูผู้สอนเป็นชายในด้านการศึกษานอกระบบ บ้านเวินบีกมีการจัดการศึกษาในรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนหรือ กศน. ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยมีครูอาสาสมัครสอน แต่ก็ไม่ค่อยได้ผลมากนัก เนื่องจากมีการเปลี่ยนครูผู้สอนบ่อย ทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ชาวบ้านเวินบีกยังมีโอกาสเรียนรู้ด้านอื่น ๆ จากหน่วยราชการที่เข้ามาจัดการเรียนรู้ให้ เช่น สอนเครื่องยนต์ การตัดเย็บ ทำอาหาร แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากวัยแรงงานไปหางานทำต่างถิ่น และยังมีศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพที่เข้ามาตั้งในหมู่บ้าน เพื่อสอนด้านการทอผ้าไหม แต่เนื่องจากชาวยุโรปไม่มีวัฒนธรรมของการทอผ้า จึงเรียนรู้ได้ช้าและฝีมือยังไม่ดีเท่าที่ควร

ในเรื่องกระบวนการจัดเวลาทางสังคม (Socialization) ของกลุ่มชาติพันธุ์ยุโรป โดยผ่านทางระบบครอบครัว ด้วยการถ่ายทอดคุณธรรม อุดมคติ ค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี นับแต่ระบบเครือญาติที่นิยมการมีลูกหลานจำนวนมาก การอบรมสั่งสอนให้ลูกมีความกตัญญู กตเวทิต่อพ่อแม่ ลูกที่ออกเรือนไปนานกว่า 3 เดือน จะกลับเข้ามาอยู่บ้านพ่อแม่อีกไม่ได้จนกว่าจะมีการทำพิธีกรรมเสียผีด้วยไก่หรือหมูก่อน ในเรื่องประเพณีการแต่งงานของชาวยุโรปห้ามการแต่งงานกับคนที่อยู่ในฮีดเดียวกัน เรียก “เขยสูหรือสะไก้สู” และเมื่อเขยสูหรือสะไก้สูเข้ามาอยู่บ้านของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ต้องระมัดระวังกริยาอาการห้ามเดินผ่านห้องนอนของพ่อแม่ และหากสามีภรรยาทะเลาะกัน ห้ามกล่าวล่วงเกินบรรพบุรุษของอีกฝ่ายหนึ่ง หากมีการล่วงละเมิดจะต้องเสียผีเป็นค่าปรับที่สูง ส่วนการอบรมสั่งสอนลูกหลานไม่ว่าจะเป็นลูกหญิงหรือชายก็จะมีคำสอนให้ปฏิบัติตัวเป็นคนดี เพียงแต่กับลูกชายอาจจะไม่เข้มงวดมากเท่ากับลูกผู้หญิง ลูกสาวจะถูกสอนให้ทำงานบ้านตั้งแต่อายุน้อย ส่วนลูกชายจะช่วยงานการผลิตนอกบ้าน เช่น หาของป่า หาปลาในลำน้ำโขง ขณะเดียวกันความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อลูกหญิง ลูกสาวจะถูกสอนให้

ทำงานบ้านตั้งแต่อายุน้อย ส่วนลูกชายจะช่วยงานการผลิตนอกบ้าน เช่น หาของป่า หาปลาในลำน้ำโขง ขณะเดียวกันความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อลูกหญิง ลูกชายก็แตกต่างกันไปด้วย ส่วนการขัดเกลาในเรื่องบทบาทการเป็นสามีภรรยา ผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะต้องมีบทบาทในการดูแลบ้าน เลี้ยงลูก แม้ภาวะปัจจุบันผู้หญิงต้องออกมาช่วยงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังคงรับภาระงานในงานหนักเช่นเดิม สรุปได้ว่าขบวนการถ่ายทอดขัดเกลาทางสังคมของชาวยุโรปเป็นการถ่ายทอดที่มีลักษณะเป็นทั้ง Primary Socialization และ Secondary Socialization

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ข้อเสนอแนะด้านเนื้อหา

1. ชาวบ้านเวินบีกโดยทั่วไปแล้วมีฐานะค่อนข้างยากจน ส่วนมากจะหากินเป็นรายวัน ดังนั้นจึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โอกาสในการเรียนต่อของเด็กนักเรียนบ้านเวินบีกเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว มีเป็นจำนวนน้อยที่สามารถไปเรียนต่อในระดับมัธยมได้ รวมถึงการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ ที่ชาวบ้านยังไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก เพราะวัยแรงงานอพยพไปเป็นแรงงานรับจ้างต่างถิ่น ดังนั้นรัฐหรือหน่วยงานด้านพัฒนาที่เกี่ยวข้องจึงควรศึกษาเงื่อนไข ปัจจัยของชาวบ้านให้ดีกว่าก่อนที่จะนำโครงการต่างๆ เข้าไป ซึ่งต้องใช้เวลาในการอบรมเรียนรู้เป็นเวลานาน ชาวบ้านอาจไม่มีเวลาเพียงพอเพราะต้องหากินเป็นรายวัน จะจัดการโครงการอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับเงื่อนไขของชาวบ้านจึงเป็นหลักการสำคัญ

2. ครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการที่จะช่วยปรับทัศนคติ ค่านิยม บางประการของเด็กนักเรียน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนหญิงให้มีความกล้าและมั่นใจในการแสดงออกกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น รวมถึงการปฏิบัติของครูที่ไม่เกิดให้เกิดลักษณะการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ

3. โดยสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปนั้น ทำให้ผู้หญิงชาวยุโรปต้องรับภาระหนักขึ้น คือ จำเป็นต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านด้วย ขณะเดียวกันต้องทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูลูก (ในกรณีที่มีครอบครัว) ควรส่งเสริมความรู้ให้กับผู้หญิงสามารถปรับตนเองได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งผู้ชายด้วยให้สามารถยอมรับและทดแทนบทบาทกันได้ทั้งในงานการผลิต และงานในครัวเรือนเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระกัน

4. การให้การศึกษาในระบบในรูปแบบของ กศน. จะช่วยพัฒนาความรู้ ความสามารถสำหรับคนที่ขาดโอกาสทางการเรียนในระบบ ให้มีความรู้ความสามารถทัดเทียมคนอื่นได้อยู่ที่เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของรัฐ เช่น ครูอาสา ต้องมีความรับผิดชอบ ความอดทน และความมีจริงใจ ที่จะอุทิศเวลาให้กับผู้เรียนอย่างสูง ชาวบ้านจึงจะให้การยอมรับ และสนับสนุนลูกหลานของตนให้เข้ามาเรียนด้วย

ข้อเสนอแนะด้านการศึกษาวิจัย

1. ในการศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์ ผู้ทำการศึกษาวิจัยควรใช้เวลาในการเข้าไปเรียนรู้และสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนนั้น เป็นเวลานานพอสมควร เพื่อป้องกันมิให้เกิดการตีความที่ผิดพลาด อันเนื่องมาจากความต่างทางด้านวัฒนธรรม

2. กลุ่มชาติพันธุ์บุรีรัมย์ในชุมชนบ้านเวินบึกกำลังได้รับผลกระทบจากภายนอก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ จึงเป็นเรื่องน่าสนใจถ้าได้มีการศึกษาวิจัยติดตามผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจต่อวัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบุรีรัมย์ในปัจจุบันซึ่งกำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป

3. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านภาษาบุรีรัมย์ ซึ่งนับวันจะค่อยๆ สูญหายไปพร้อมกับคนเฒ่าคนแก่ ปัจจุบันแม้จะมีการศึกษาวิจัยภาษาบุรีรัมย์อยู่บ้าง แต่เป็นการศึกษาวิจัยโดยนักวิจัยชาวต่างประเทศ นักวิจัยไทยจึงควรให้ความสนใจและศึกษารวบรวมเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จรรยา สุวรรณทัตและดวงเดือน พันธุมนาวิน, พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 1 พื้นฐานความเข้าใจทางจิตวิทยา กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- จรรยา สุวรรณทัต, ผู้หญิง : ด้านต่างๆ ของการตัดสินใจ (กรณีศึกษาประเทศไทย), สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2531.
- ใจศรกาญจนา หิรัญพฤกษ์ และชนาธิป บุญยเกตุ, กลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเสมอภาคของบทบาทหญิงชายในการพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดารอีสานใต้ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร่วมกับสำนักงานกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ, 2541.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน, พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- “_____” การเปลี่ยนทัศนคติ (อค์สำเนา) มปป.
- เดือนพิศ ชัยพรหมประสิทธิ์, สถานภาพและบทบาทของสตรีในครอบครัวจีนในสังคมไทยปัจจุบัน วิทยานิพนธ์สาขาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- ไพฑูริย์ มีกุล, รวมบทความวิชาการเกี่ยวกับอีสานศึกษา, มหาสารคาม, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, มหาสารคาม, 2528.
- รายงานการประชุมวิชาการเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เชิงสังคมไทยในครอบครัวด้านบทบาทหญิงชาย, 2535. (ประกอบด้วยบทความของยศ สันตสมบัติ, ปราณี วงศ์เทศ, ชาย โพธิ์สิตา, สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และกาญจนา แก้วเทพ)
- รัตนา รุจิรกุล, ภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, กรุงเทพฯ, โอเดียนสโตร์, 2525.
- เมทินี พงษ์เวช, แนวทางการผสมผสานมิติหญิงชายในการพัฒนา, เอกสารประกอบการบรรยาย, สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา, 2542.
- สุมน อมรวิวัฒน์, ทศนา เขมมณี, วารี ถิระจิตร และอุดมลักษณ์ กุลพิจิตร, การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

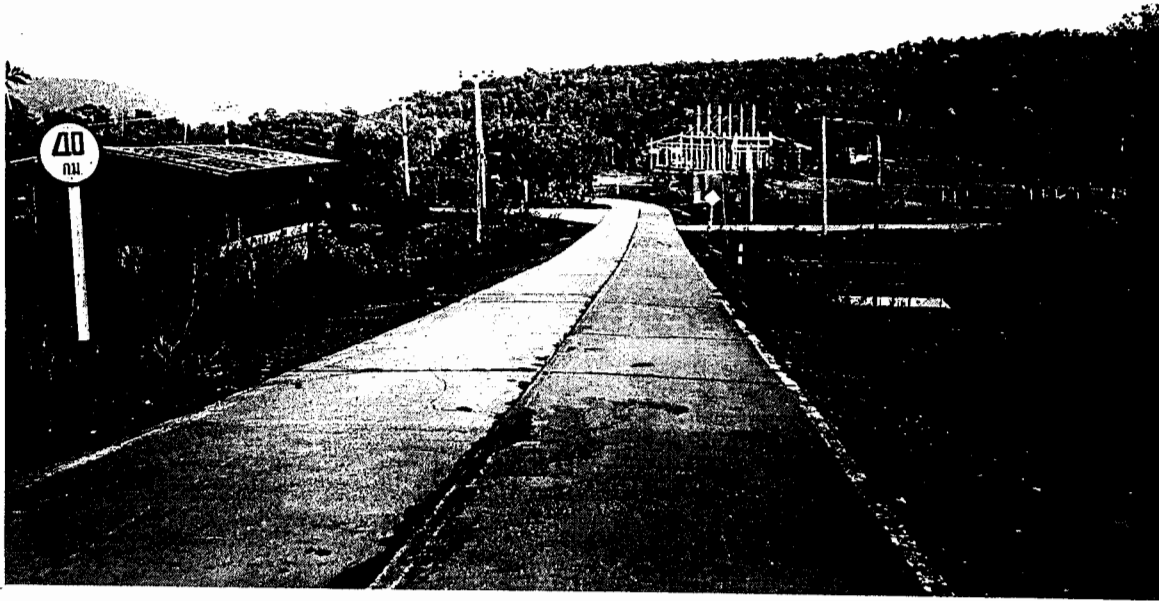
นิธิ เอียวศรีวงศ์, สถานภาพผู้หญิง : อดีต ปัจจุบัน อนาคต, เอกสารอัดสำเนาประกอบการประชุมสมัชชาสตรีแห่งชาติ ครั้งที่ 1, คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ กสส.) มีนาคม 2535.

ภาษาอังกฤษ

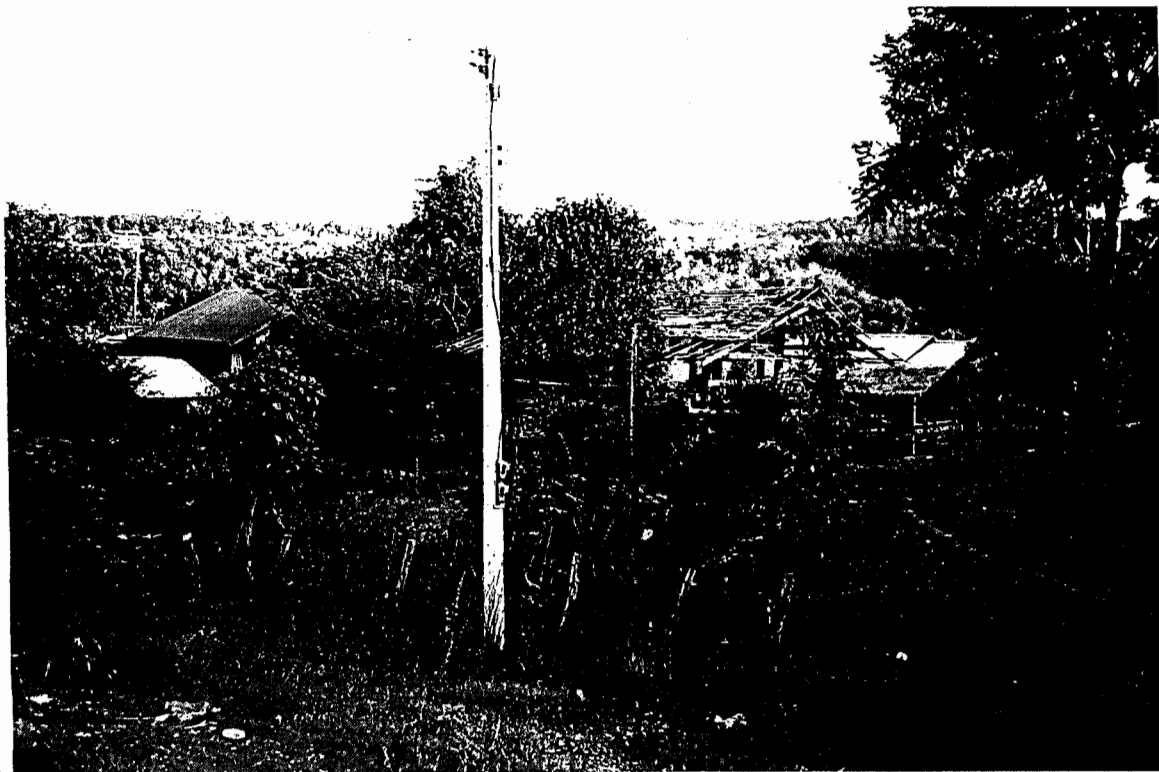
Kirsch Thomas, Economy, Polity, and Religion in Thailand in Change and Persistence in Thai Society, W.S. Kinner and T. Kirsch (eds.) Cornell University Press : London. 1975.

Supang Chantavanich et al. Scenario of Children and Women in the Year 2000 : An Ethnographic Future Research on Public Opinion. Report Submitted to UNICEF. 1993.

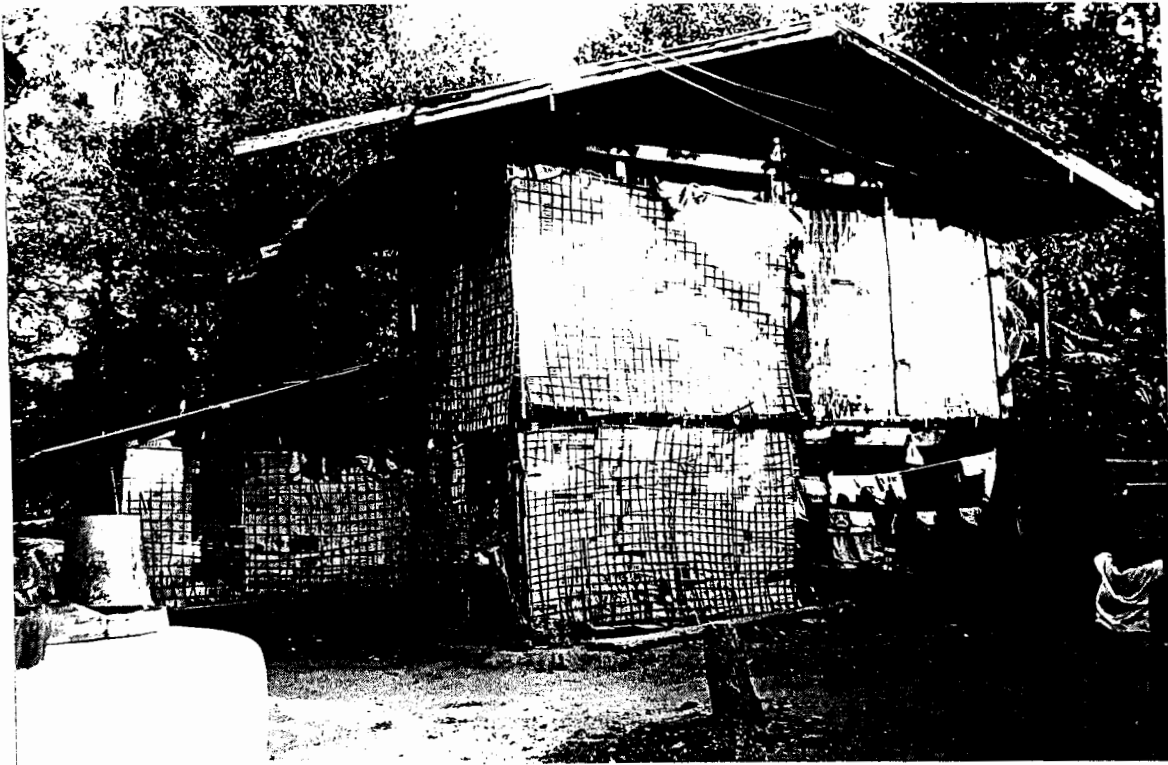
ภาคผนวก

ภาพที่ 1 ถนนปากทางเข้าหมู่บ้านเวินบัก

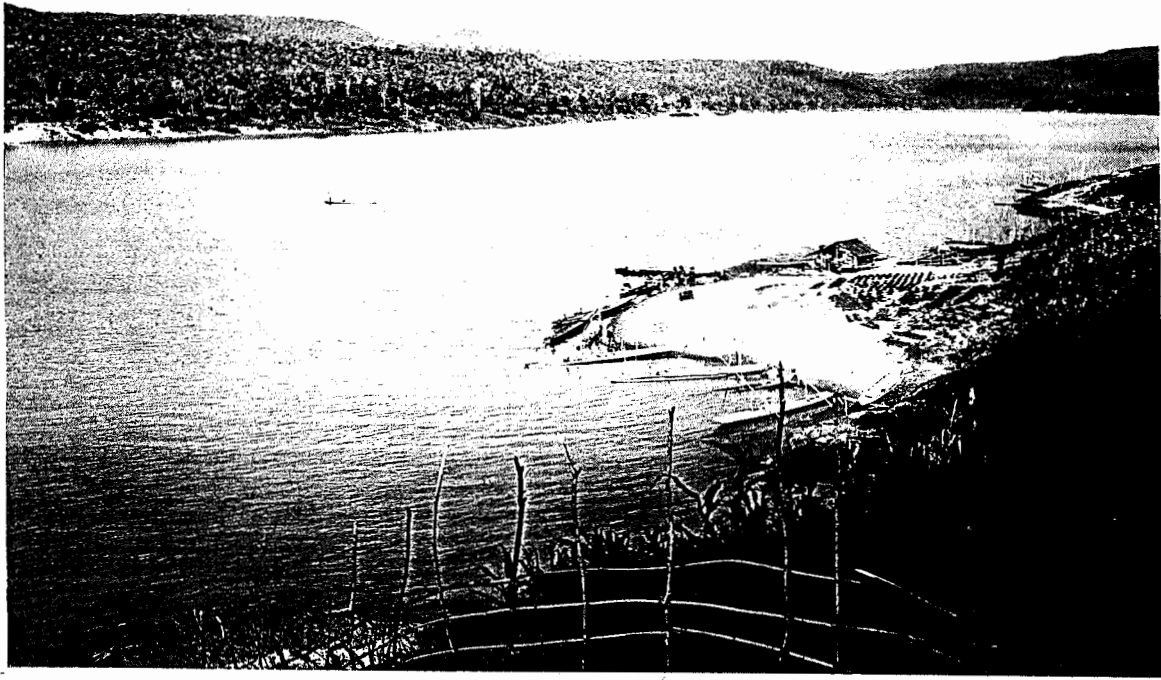
ภาพที่ 2 สภาพที่ตั้งของหมู่บ้านเวินบัก

ภาพที่ 3 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวมอญ

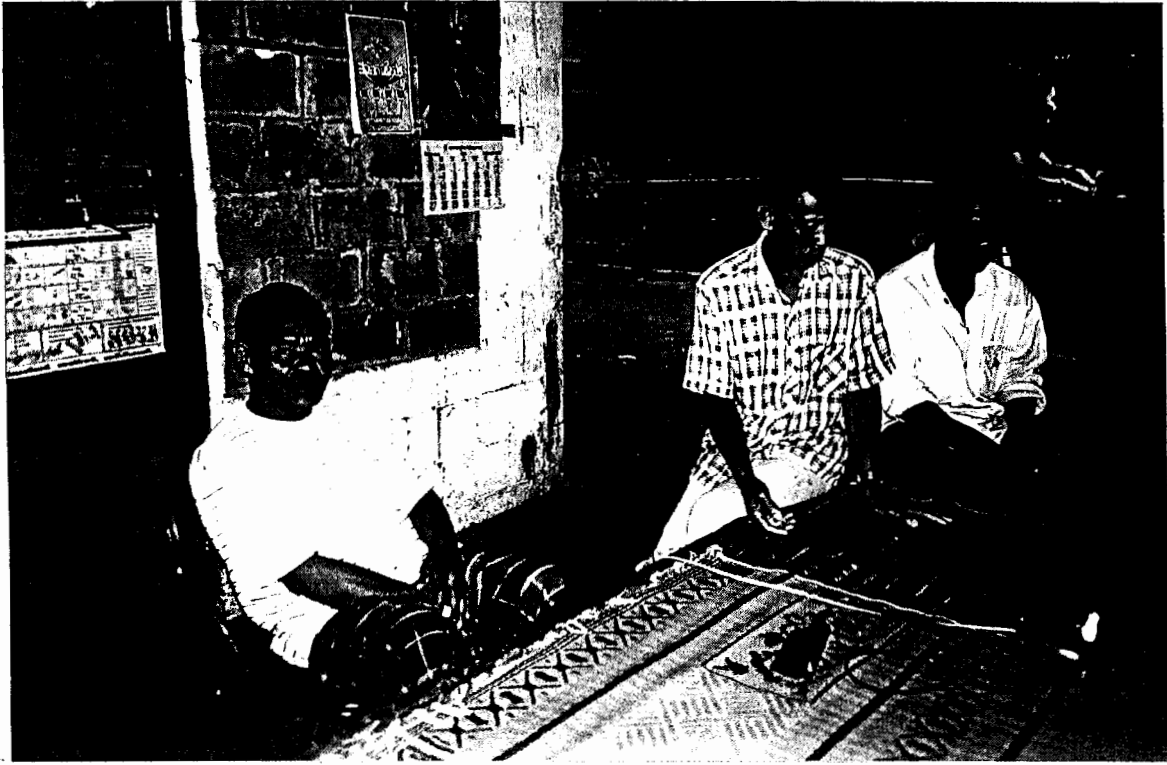
ภาพที่ 4 ศาลาชมวิวทรงแปกเหลี่ยมริมแม่น้ำโขง... เห็นพระอาทิตย์ขึ้นก่อนใครที่เวินบึง..

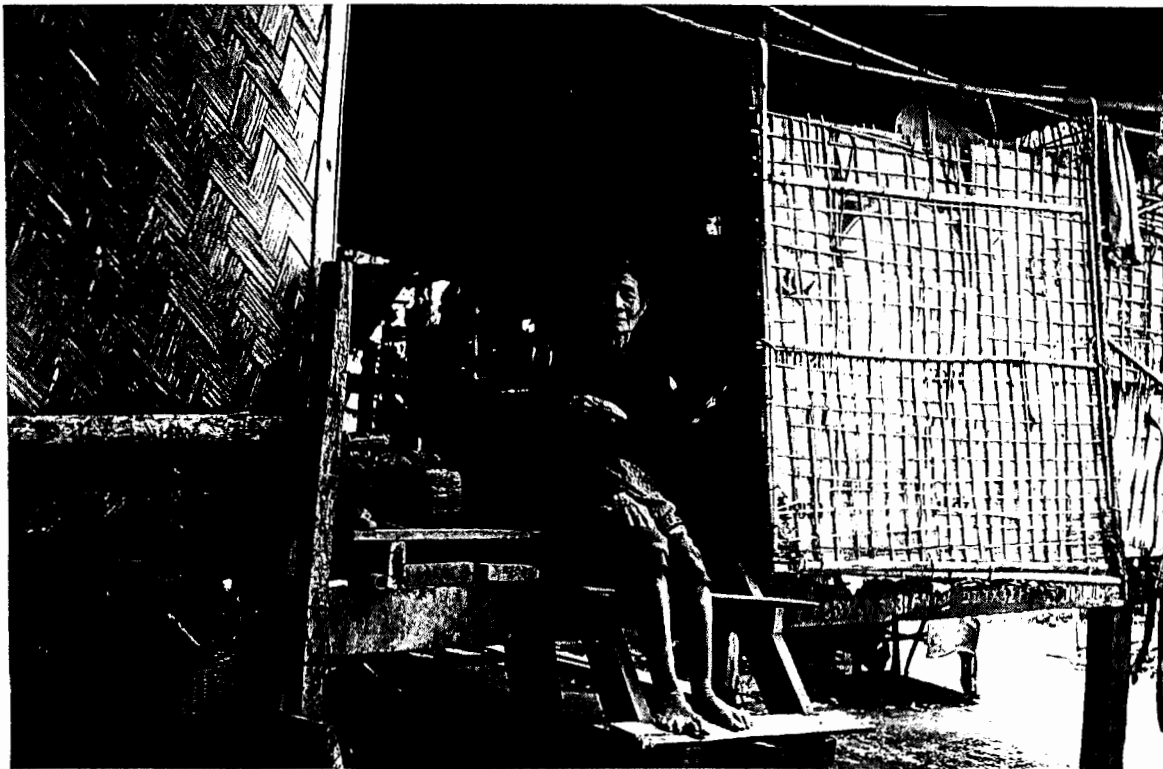
ภาพที่ 5 ทำเทียมเรือริมแม่น้ำโขงเพื่อขึ้นไปยังบ้านเวินบิก และใช้เป็นท่าเลี้ยวปลามาขาย

ภาพที่ 6 สถานีอนามัยตั้งอยู่บริเวณปากทางเข้าบ้านเวินบิก

ภาพที่ 7 ผู้ใหญ่บ้านเวินบึก นายสีทัน พรานแมน (สวมเสื้อยืคอกกลม)

ภาพที่ 8 หญิงชราชาวบรูอยู่เฝ้าบ้านขณะที่ลูกหลานออกไปทำงานรับจ้างนอกหมู่บ้าน

ภาพที่ ๑ แหล่งศึกษาเรียนรู้และซักถามทางสังคมของชาวมูสลิมในหมู่บ้านเวินบึก

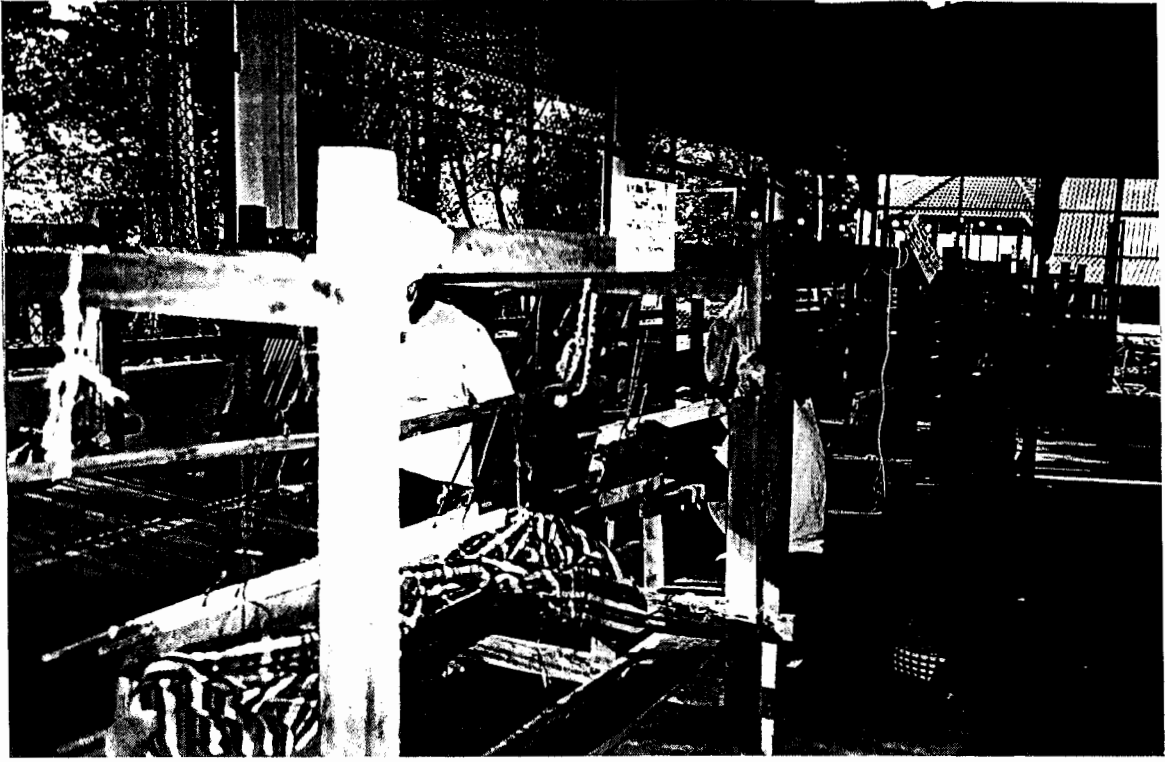
ภาพที่ 10 สภาพอาคารเรียนโรงเรียนบ้านเวินบึก

ภาพที่ 13 แหล่งเรียนรู้และส่งเสริมอาชีพในหมู่บ้านเวินบึก

ภาพที่ 14 ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพทอผ้าไหมบ้านเวินบึกที่หน่วยราชการเข้ามาส่งเสริม

ภาพที่ 15 ผู้หญิงชาวบรูกำลังฝึกเรียนการทอผ้าไหม

ภาพที่ 16 แหล่งศึกษาหาความรู้ในชุมชนจัดโดยศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอโขงเจียม

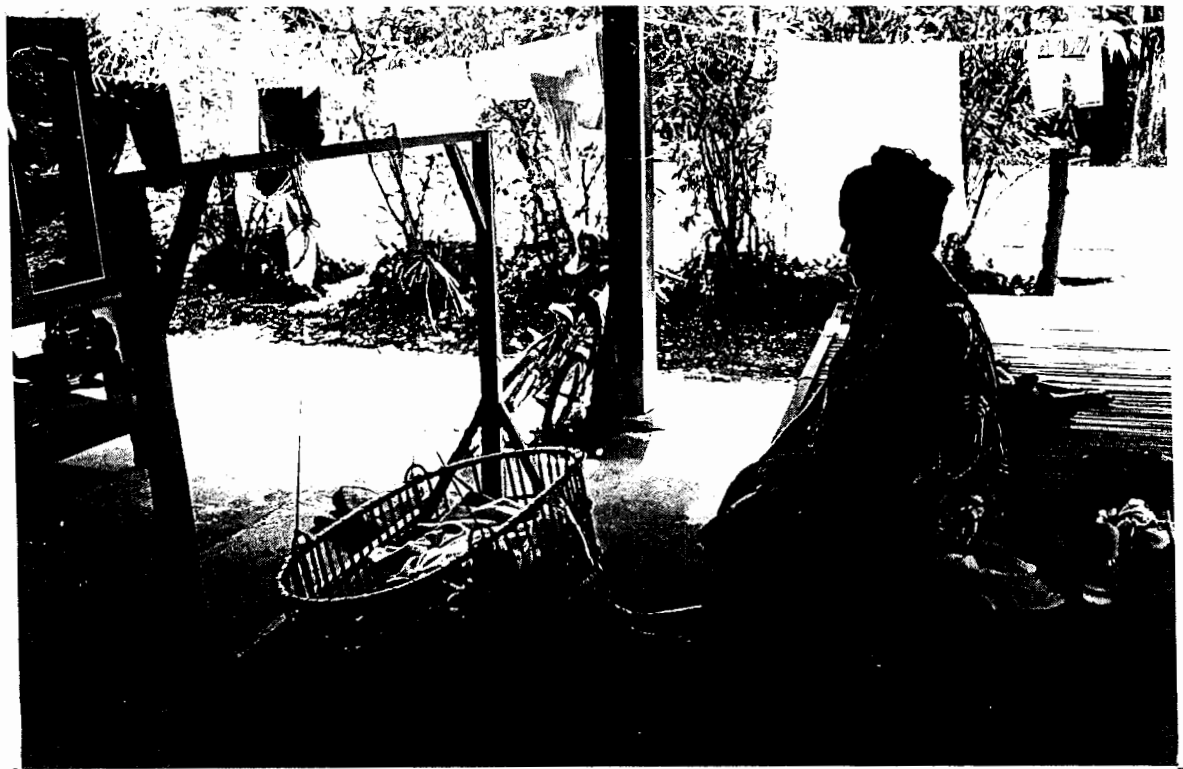
ภาพที่ 17 ตลาดขายส่งปลาในหมู่บ้านซึ่งนำเข้ามาจากฝั่งลาว

ภาพที่ 18 พ่อค้าจากที่ต่างๆเข้ามาซื้อปลาเพื่อนำไปขายยังร้านอาหารรวมถึงที่กรุงเทพฯ

ภาพที่ 19 ผู้ชายชาวบรูกำลังทำหน้าที่เก็บฟืนเพื่อนำมาให้ภรรยาใช้ในบ้าน

ภาพที่ 20 หญิงชาวบรูอยู่บ้านเลี้ยงลูกขณะที่ผู้ชายออกไปทำงานรับจ้าง

ภาพที่ 21 หญิงชาวบรมแม่จะท้องทำงานไปค้ายแกก้อง เลียงลุดไปพร้อมๆกัน

ภาพที่ 22 ยายชาวบรมจะทำหน้าที่เลี้ยงหลานแทนเมื่อพ่อแม่เด็กออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน